

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**„BUĎTEŽ PROKLETI VY VŠICHNI, KDOŽ JSTE TOHO PŮVODCI“.
LÉTA 1870–1950 POHLEDEM KRONIKY VÁCLAVA KOPPA**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autorka práce: Soňa Martinovská

Studijní obor: Archivnictví navazující

Ročník: II.

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Skomelně 27. dubna 2014

.....

Anotace

Diplomová práce *„Bud'tež prokleti vy všichni, kdož jste toho původci“*. *Léta 1870–1950 pohledem kroniky Václava Koppa* si klade za cíl představit „Kroniku rodu Koppů“, osobní pramen zachovaný v pozůstalosti plzeňského učitele Václava Koppa (1876–1951). Jejím záměrem je rovněž začlenit toto dílo do širších souvislostí v rámci výzkumu ego-dokumentů, úvodní pojednání se proto dotýká problematiky osobních pramenů jako předmětu badatelského zájmu. Vlastní text práce je dále rozčleněn do čtyř základních kapitol. První kapitola líčí životní osudy Václava Koppa a soustředí se také na historii jeho rodiny. Následující kapitola se zabývá rozborem pramene, při kterém je zvláštní důraz kladen na posouzení proměny jeho celkového charakteru. Třetí kapitola tvoří stěžejní část diplomové práce. Rozebírá témata obsažená v „Kronice“ a snaží se nahlédnout do každodennosti autora a přiblížit jeho myšlenkový svět. V poslední kapitole je text díla Václava Koppa srovnáván se vzpomínkami plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové a s dalšími osobními prameny dochovanými pro stejné časové období v Plzni. Závěr potom shrnuje získané poznatky, upozorňuje na význam zkoumaného pramene a nabízí možnosti jeho dalšího využití. Práci doprovází seznam pramenů a použité literatury a doplňují ji bohaté obrazové přílohy.

Annotation

The diploma thesis "*Be cursed all of you who are initiators of this*". *Years 1870–1950 in view of the chronicle of Václav Kopp* aims on introducing the "Chronicle of the Kopp family", a personal writing found in the inheritance of Pilsen teacher Vaclav Kopp (1876–1951). The thesis also intends to integrate this work into contexts of the ego-documents research; introductory article therefore touches the matters of personal sources as a subject of a research interest. The main text of the thesis is further divided into four chapters. The first chapter presents the story of Vaclav Kopp's life and also focuses on the history of his family. The following chapter deals with the analysis of the source and it particularly wants to emphasize the overall change of its character. The third chapter is a pivotal part of the thesis. It discusses topics contained in the "Chronicle" with intent to look into the everyday life of the author and into his intellectual world. In the last chapter, the work of Vaclav Kopp is compared with the memoirs of another Pilsen citizen - Luisa Pernerová-Zykmundová and with other personal sources from Pilsen of the same time period. Conclusion then summarizes the findings and it points out the importance of the investigated work and offers the possibility of its further use. A list of sources and bibliography is appended, as well as a large number of pictorial attachments.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi při sestavování diplomové práce jakkoli pomohli. Můj upřímný dík patří zaměstnancům Archivu města Plzně, zejména PhDr. Štěpánce Pfliegerové za její pomoc a trpělivost při vyhledávání potřebných archivních pramenů. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje za jejich ochotu a vstřícný přístup. V neposlední řadě si velmi cením rovněž podpory svých blízkých, kterou mi projevovali nejen při psaní práce, ale i po celou dobu studia. A zvláště srdečné poděkování patří vedoucí mé diplomové práce paní doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za její cenné návrhy a připomínky i za laskavý a milý přístup.

Obsah

Úvod.....	9
1. Václav Kopp a jeho blízcí.....	17
1. 1 Hůrky	17
1. 2 Rodinné zázemí.....	17
1. 2. 1 Strýc Václav Kopp.....	18
1. 2. 2 Teta Anna Koppová.....	19
1. 2. 3 Otec Josef Kopp.....	20
1. 2. 4 Matka Karolína Koppová.....	22
1. 2. 5 Sourozenci	23
1. 3 Mládí.....	24
1. 3. 1 Na statku	24
1. 3. 2 Školní léta v Rokycanech	25
1. 3. 3 Pobyty na učitelském ústavu v Příbrami.....	27
1. 3. 4 Výpravy za poznáním	28
1. 4 Učitelství.....	29
1. 4. 1 Dlouhá cesta ke stabilnímu postavení.....	29
1. 4. 2 První měšťanská škola pro chlapce Nad Hamburkem.....	31
2. 5 Společenský život	32
2. 5. 1 Plzeňský Hlahol a úspěch na mezinárodních soutěžích.....	32
2. 5. 2 Divadlo J. K. Tyla a Ella Noëmi	35
1. 6 První světová válka.....	37
1. 6. 1 Na dohled k domovu.....	37
1. 6. 2 Šestý zeměbranecký praporek v Chebu.....	38
1. 6. 3 V důstojnickém kurzu	39
1. 6. 4 Přidělení „na etapu“	40
1. 7 Veřejná činnost.....	41
1. 7. 1 V městském zastupitelstvu (1919–1927).....	41
1. 7. 2 Exkurze po průmyslových závodech Anglie a Francie.....	42
1. 8 Na odpočinku	44
1. 8. 1 Odchod do ústraní	44
1. 8. 2 Léčebné pobyty.....	46

1. 9 Protektorát a poválečné osudy	47
1. 9. 1 Dramatické období let 1938–1940.....	47
1. 9. 2 Druhá světová válka a závěr života	48
2. Kronika rodu Koppů	50
2. 1 Rozbor pramene	52
2. 2 Proměna zápisů	54
3. Svědectví přelomové doby.....	57
3. 1 Venkov versus město.....	58
3. 1. 1 Radostné dětství.....	60
3. 1. 2 Proměna rodné vsi	62
3. 2 Emigrace do Spojených států.....	63
3. 2. 1 Odchod rodičů a sourozenců.....	64
3. 2. 2 Pozdější kontakty	66
3. 3 Vnímání cizího.....	69
3. 3. 1 Světová výstava v Paříži	71
3. 3. 2 Odborná exkurze do Anglie	74
3. 4 Prožitek války	76
3. 4. 1 Vzpomínky na období let 1914–1918.....	78
3. 4. 2 Stáří za nacistické okupace	82
3. 5 Každodennost.....	84
3. 5. 1 Přístup k zaměstnání	85
3. 5. 2 Rodinné prostředí.....	86
3. 5. 3 Volný čas	89
3. 6 Sebe prezentace a životní strategie	91
3. 6. 1 Navazování kontaktů a obrana cti.....	95
3. 6. 2 Hodnocení politických událostí	97
4. Příklady dalších osobních pramenů	99
4. 1 Vzpomínky Luisy Pernerové-Zykmundové.....	100
4. 2 Srovnání výpovědí obou autorů	103
4. 2. 1 Společná témata	104
4. 2. 2 Odlišné znaky	105

4. 3 Ostatní pisatelé.....	107
4. 3. 1 JUDr. František Kříž.....	107
4. 3. 2 Ladislav Lábek.....	108
4. 3. 3 PhDr. Marie Tauerová.....	109
Závěr	111
Seznam zkratk.....	115
Seznam použitých pramenů a literatury.....	118
Seznam příloh	127

Úvod

*„Budtež prokleti vy všichni, kdož jste toho původci ať z jakéhokoliv důvodu. Vaše jednání je nejhrůznějším zločinem, na nějž žádný lidský trest není dost velký.“*¹ Těmito slovy uzavřel 16. března 1948 Václav Kopp zápis ve svých pamětech, v němž reagoval na nedávno prožitý komunistický převrat. Jednalo se však pouze o jednu z mnoha politických změn, které výrazným způsobem poznamenaly osud tohoto plzeňského učitele původem z malé západočeské vesnice Hůrky. Václav Kopp se narodil v roce 1876 a poznal nejen život v Rakousko-Uhersku, ale i demokratické ideály Československé republiky a jejich rozpad při nástupu nacismu k moci. Prožil obě světové války a zemřel v roce 1951 v době, kdy si u nás upevňoval pozici další totalitní režim a probíhaly vykonstruované politické procesy.

Předkládaná diplomová práce by chtěla na základě rozboru zápisů v díle Václava Koppa ukázat prožitek obyčejného člověka, který byl nucen čelit jedněm z nejzávažnějších událostí v moderních dějinách. Klade si za cíl prostudovat, jakým způsobem tento očítý svědek prožíval zmíněné historické zvraty, ale zároveň se zaměří i na jeho osobnost a pokusí se rekonstruovat běh každodenního života a atmosféru doby, která ho obklopovala.

Tzv. ego-dokumenty nebo také osobní prameny představují vhodné médium pro podobný výzkum, neboť v sobě kombinují potenciál pramene, který zprostředkovává pohled na historické procesy a zároveň umožňuje přiblížit se ke konkrétním lidem v dějinách. Tato díla rovněž nabízí jedinečnou možnost nahlédnout do procesu svého vzniku a odvodit mnoho poznatků ohledně osobnosti pisatele, což například u historických pramenů institucionálního původu zpravidla není možné. Jedná se o díla neúřední povahy, která podávají svědectví o zkušenostech autora, jeho životních strategiích, motivacích a cílech. Vyznačují se subjektivním charakterem, ale zároveň mají určitou míru vypovídací hodnoty zejména o osobě svého tvůrce, okruhu jeho blízkých a prostředí, kolektivu nebo společenské vrstvě, kam pisatel pramene patří. Nejjednodušší podoba definice ego-dokumentů za ně označuje všechny texty, kde autor píše o vlastních pocitech, myšlenkách a zážitcích.²

¹ AM Plzeň, Kopp Václav (1870–1950), kart. 430, Kronika rodu Koppů, s. 515.

² Rudolf DEKKER, *Introduction*, in: TÝŽ (ed.), *Egodocuments and history. Autobiographical writing in its social context since the Middle Ages*, Hilversum 2002, s. 7.

Vznik pojmu ego-dokumenty spadá do padesátých let 20. století, kdy tento termín poprvé použil nizozemský profesor historie Jacques Presser jako neologismus označující skupinu pramenů, kam on sám řadil deníky, paměti a vzpomínky, osobní a rodinnou korespondenci a autobiografie, tedy písemnosti, v nichž jedinec úmyslně nebo neúmyslně rozkrývá ego.³ Od poloviny minulého století došlo ve výzkumu těchto pramenů ke značnému posunu, při definování jednotlivých typů však stále neexistuje jasná shoda už kvůli různorodým formám, v jakých bývají zachovány.

Dnes se mezi ego-dokumenty řadí kromě tradičních autobiografických textů, o nichž hovořil již Presser, celá škála dalších písemností včetně cestovních deníků, zpráv, památníků a jiných osobních i úředních dokumentů, které mohou poskytnout informace o osobním životě a pocitech jednotlivců. V roce 1996 přišel německý historik Winfried Schulze s myšlenkou sem zařadit i dokumenty vzniklé v důsledku právního jednání (soudní výslechy, supliky nebo testamenty).⁴ O tom, zda k ego-dokumentům patří i tyto prameny, které nevznikly z vlastní činnosti jedince, lze stále vést diskuzi a konečné rozhodnutí záleží často na konkrétním zkoumaném případě a na individuálním názoru každého posuzovatele.

Problematika vymezení pojmu ale nepředstavuje zdaleka jediné úskalí spojené se zpracováním a využitím ego-dokumentů. Důležité je uvědomit si, že zachované svědectví není autentickým zachycením obrazu života autora ani vyčerpávající a objektivní výpovědí o době, v níž žil. Tvůrce díla před zapsáním prožité události promýšlí, zpětně si je přehrává a dává jim určitou zamýšlenou podobu a smysl v rámci celku.⁵ Výběr zapsaných vzpomínek, při němž pouze autor rozhoduje o tom, co chce, aby zůstalo z jeho životního příběhu zachováno spolu s otázkou (ne)spolehlivosti lidské paměti, kdy jsou prožitky do osobních pramenů zpravidla zaznamenávány s určitým větším či menším časovým zpožděním,⁶ s sebou přináší nutnost pečlivé kritiky studovaného díla a potřebu jeho konfrontace s dalšími zachovanými svědectvími a historickými fakty.

Komplikace přináší i přístup historika k výzkumu ego-dokumentů. Popisují totiž svět, který je dnešnímu člověku již cizí a vzdálený. Badatel proto ze své současné pozice

³ TAMTÉŽ.

⁴ Srov. s předmluvou ke sborníku: Winfried SCHULZE, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte? Vorüberlegungen für die Tagung „Ego-dokumente“*, in: TÝŽ (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlín 1996, s. 14.

⁵ Radmila SLABÁKOVÁ, *Osobní deník – zdroj nebo tvůrce paměti?*, in: Milena LENDEROVÁ – Jiří KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 46.

⁶ Jan JANKO, *Paměti a jiné archiválie*, in: Milada SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 97.

nikdy zcela neporozumí zkoumané dobové situaci a stejně tak se nedokáže úplně odpoutat ani od moderních myšlenkových struktur a nezabrání vstupu vlastních představ do procesu interpretace textu.⁷ Zmíněným překážkám ale v rámci debaty o poznatelnosti minulosti čelí veškerý historický výzkum a studium problematiky ego-dokumentů tak rozhodně není o nic méně významné než bádání v jiných oblastech.

Uvedená charakteristika ego-dokumentů platí bezesporu také pro vzpomínky a paměti, kam je možné zařadit i dílo Václava Koppa. Tento druh osobních pramenů vzniká nejčastěji v závěru života z potřeby autora bilancovat a určitým způsobem zhodnotit svoje prožitky. Rozdíl mezi oběma v zásadě srovnatelnými formami těchto osobních výpovědí spočívá především v podobě zápisů. V případě pamětí se jedná o chronologické shrnutí života pisatele, zatímco obsah vzpomínek tvoří různé útržkovitě vyprávěné události, které bývají obvykle tématicky zaměřené (na dětství, případně na zaměstnání).⁸

Společně s autobiografiemi se žánr pamětí a vzpomínek začal v českém prostředí rozvíjet v polovině 16. století a to zejména ve šlechtickém prostředí.⁹ Teprve o dvě století později se rozšířila obliba těchto druhů písemnosti ve spojitosti s počátky prosazování individuálního myšlení i do dalších společenských vrstev. Napomohl tomu i rychlý rozvoj literárního trhu, který představil tento žánr širšímu čtenářskému publiku.¹⁰ Skutečně masivní nárůst tvorby těchto osobních pramenů ale nastal v 19. století, které s sebou přineslo vznik moderní společnosti a umožnilo sociální vzestup širokým vrstvám obyvatelstva. Lidé v této době více pociťovali historické změny a stále se zvětšující rozdíl mezi přítomností a minulostí. Možnost zaznamenat své zkušenosti tak pro ně představovala vhodnou šanci, jak si udržet pouto k minulosti a překlenut narůstající pocity nejistoty.¹¹

⁷ Jan RANDÁK, *Životní světy, paměti a jejich interpretace*, in: M. SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti*, s. 84–85.

⁸ M. SEKYRKOVÁ, *Úvod*, TAMTÉŽ, s. 7.

⁹ Zmínit je třeba edice děl významných představitelů nejvyšší šlechty, ale i drobných rytířů a šlechtičen. Srov. Josef HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003; Josef JANÁČEK (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti*, Praha 1996; Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka I-II*, Praha 1866, 1868; Ferdinand MENČÍK (ed.), *Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdruzic od roku 1624 do roku 1648*, Praha 1897; Jaroslav PÁNEK (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka. Sarmacia, aneb, Zpověď českého aristokrata*, Praha 2007; Lydie PETRÁŇOVÁ a kol. (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979; Jana RATAJOVÁ (ed.), *Alžběta Lidmila z Lisova. Rodinné paměti*, Praha 2002. Příp. chystaná monografie o životě a díle českého exulanta Bojka Mateřovského z Mateřova, kterou připravuje k vydání doc. Marie Ryantová.

¹⁰ Arianne BAGGERMANOVÁ, *Introduction*, in: TÁŽ (ed.), *Controlling time and shaping the self. Developments in autobiographical writing since the sixteenth century*, Leiden 2011, s. 1.

¹¹ TAMTÉŽ, s. 5.

K dalším motivům pro tvorbu vzpomínek a pamětí mohla v uvedeném období patřit snaha využít tento druh média pro shrnutí své životní dráhy nebo zdůvodnění významných životních kroků a vlastních názorů (např. veřejně činné osobnosti, spisovatelé a politici).¹² Mnoho pisatelů se rovněž snažilo stejnou cestou pozvednout a prokázat svoji vzdělanost (písmáci na venkově)¹³ nebo prezentovat sebe a svou rodinu, případně zprostředkovat pohled na běh místních záležitostí a společenské vztahy (lidé ve městech).¹⁴

Tato diplomová práce svým tématem spadá do kategorie městských pamětí. Její osnova se skládá ze čtyř vzájemně na sebe navazujících kapitol. Cíl první z nich spočívá v představení osobnosti Václava Koppa a jeho proměnlivých osudů s přihlédnutím k dalším rodinným příslušníkům a blízkým, kteří na něj měli v průběhu života výrazný vliv. Druhou kapitolu tvoří rozbor autorova stěžejního díla „Kroniky rodu Koppů“. Pramen je posuzován především z hlediska vnitřní a vnější pramenné kritiky. Velká pozornost se v této části ale věnuje rovněž postupné proměně charakteru zápisů a odhalení možných důvodů, které za tímto vývojem mohly stát. Ústřední třetí kapitola se opírá o analýzu témat „Kroniky“ a snaží se nahlédnout do každodennosti autora a jeho světa myšlenek a představ.

Jako součást třetí kapitoly jsou do práce zařazeny citace pasáží převzatých ze zkoumaného pramene. Zásady užití při jejich editování vycházejí z pravidel pro vydávání novověkých historických pramenů.¹⁵ Text „Kroniky“ vznikl v polovině

¹² Srov. např. Josef HLADKÝ (ed.), *Vilém Mathesius, Paměti a jiné rukopisy*, Praha 2009; Ondřej FIBICH (ed.), *Karel Klostermann. Vzpomínky na Šumavu. Kniha pamětí*, Strakonice 2006; Luboš VELEK – Alice VELKOVÁ (edd.), *Jaromír Čelakovský, Moje zápisky 1871–1914*, Praha 2004; Milan VOJÁČEK a kol. (edd.), *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky*, Praha 2009.

¹³ Jmenovat lze např. poslední díl vydávaných pamětí Františka Jana Vaváka, který se týká období počátku 19. století. Viz Stanislava JONÁŠOVÁ, *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816. Kniha VI–VII (1810–1816)*, Praha 2009; příp. František KUTNAR, *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, Praha 1941.

¹⁴ Srov. zejm. Jan ČERNÝ (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Edice vyprávěcích pramenů. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010; Josef Jan FRÍČ, *Paměti babičky Kavalírové*, Praha 1930; Michaela HAVELKOVÁ – Jan HOZÁK (edd.), *Emil Zimmmer. Moje inženýrské paměti I–II*, Praha 2013; M. LENDEROVÁ a kol. (edd.), *Deníky Františky Honlové z České Třebové. (Práce studentů diplomového semináře „Prameny osobní povahy v gender history“)*, Pardubice 2005; Lenka MARTÍNKOVÁ (ed.), *Paměti pelhřimovských měšťanů z přelomu 18. a 19. století. Filip Ignác Dremša & Antonín Štěpán, Pelhřimov* 2005. Význam pro pohled na život nižších vrstev obyvatel (řemeslníci, dělníci, služební) má rovněž rozsáhlá Klepova sbírka pamětí uložená v Národním technickém muzeu v Praze, která byla založena na přelomu 40 a 50. let 20. století. Viz M. SEKÝRKOVÁ, *Úvod*, s. 5.

¹⁵ Viz Ivan ŠTŮVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

20. století a je psán v češtině, při jeho přepisu byla proto použita metoda transkripce. Hlavní zásada, kterou se editování řídilo, spočívá v opravě pravopisu podle současných pravopisných zásad s přihlédnutím k zachování autenticity zpracovávaného pramene. Podle současných pravidel bylo upraveno psaní velkých písmen, měkkého a tvrdého *i, y*, složenin, předložek *z* a *s* a podoba zkratek (*tzv.* místo dřívější varianty *t.zv.*).

Došlo k doplnění interpunkce a teček za řadovými číslovkami, pokud na příslušném místě scházely. Podoba datování se ustálila ve formě označování dne číslicí a měsíce slovy. Římské číslice byly ve většině případů nahrazeny arabskými, výjimku představují pouze označení příslušníků šlechtických rodů. Odstraněno bylo rovněž zdvojování souhlásek (*affekce*), současně však byly ponechány některé zvláštnosti typické pro autora zápisů, například časté užívání pomlček a číslic v numerické podobě (4 ½ roku). Respektována zůstala i podoba některých původem cizích slov (*weekend, appartement*), cizích místních názvů (*Gare du Nord* oproti *Severnímu nádraží*) a tvary archaismů (*byloť, tolikéž*).

Originální text byl rovněž pozměněn užitím některých edičních značek. Zkratky nebo chybějící písmena jednotlivých slov byla rozepsána do hranatých závorek (*p[an], f[irm]a*) a stejný znak [] byl použit také pro výrazy doplněné do textu editorem. Obdobně hranaté závorky s třemi tečkami [...] ukazují na vypuštěné pasáže. Na přeškrtnutá slova v původním prameni nebyl brán zřetel, pokud výrazně nezměnila obsah textu. Vsuvky do příslušných naznačují složené závorky { }, zatímco kulaté závorky () zůstaly zachovány pro části označené tímto způsobem již v původním zápisu. Symbol [!] upozorňuje na věcnou chybu v původním textu, například nesouhlasící letopočet.

Stejná ediční pravidla platí i pro ukázky zařazené do následující čtvrté kapitoly. V ní je text Václava Koppa srovnáván s dílem Luisy Pernerové-Zykmundové, dcery plzeňského zvonařského mistra a autorky rodinných a osobních vzpomínek. Tato kapitola ale nabízí kromě podrobného posouzení shod a odlišností těchto dvou pramenů také bližší pohled na některé další zachované ego-dokumenty sepsané ve stejné době v Plzni. Nedílnou součást práce tvoří rovněž přílohy umístěné v závěru za seznamem pramenů a použité literatury. Obsahují mapy, tabulku, rodokmen rodiny Koppů a množství fotografií.

Největší překážku při studiu problematiky obyčejného člověka v rámci malých dějin představuje pro historika nedostatek pramenů, které by mohl k výzkumu využít. Situace kolem Václava Koppa není výjimkou. Podobně jako mnoho dalších osob po sobě nezanechal v historii příliš výrazné stopy. Diplomová práce proto vychází hlavně z jeho osobní pozůstalosti uložené v Archivu města Plzně. V tomto fondu se nachází stěžejní dílo autora – „Kronika rodu Koppů“,¹⁶ ale jsou v něm uloženy rovněž další obsáhlé materiály doplňující tento rozsáhlý text. Jedná se z největší části o rodinné fotografie, genealogické črty a osobní doklady Václava Koppa,¹⁷ které výrazně napomohly při rekonstrukci údajů z autorova života a neocenitelně přispěly k dotvoření celkového pohledu na jeho osobnost.

K přiblížení základních otázek týkajících se studia ego-dokumentů byly v úvodu práce využity dva zahraniční sborníky sestavené nizozemskými historiky – *Controlling time and shaping the self* editorky Arianne Baggermanové¹⁸ a dílo *Egodocuments and history* Rudolfa Dekkera.¹⁹ Z domácí literatury k doplnění tématu nejvíce přispěly dvě kolektivní publikace, a sice pro obecnější pohled na osobní prameny posloužila nejlépe kniha Mileny Lenderové a Jiřího Kubeše *Osobní deník a korespondence*,²⁰ zatímco obraz pamětí a vzpomínek pomohly přiblížit články ve sborníku uspořádaném Miladou Sekyrkovou.²¹

Zpracování subjektivních pramenů, mezi které se dílo Václava Koppa nepochybně řadí, se neobejde bez doplnění a ověření přesnosti událostí s využitím sekundární literatury. Nejprínosnější publikací ke studiu faktografie města Plzně se ukázala být kniha Ivana Martinovského a kolektivu *Dějiny Plzně v datech*,²² pro objasnění vývoje zdejšího školství, kultury a spolkového života ale poskytl neocenitelné informace také starší titul *Dějiny Plzně 2. Od roku 1788 do roku 1918* od Václava Čepeláka.²³ K potvrzení údajů o životní úrovni a náplni pracovní činnosti

¹⁶ Viz Kronika rodu Koppů. Vzhledem k častému citování archivního materiálu budou pro všechny v textu jednou zmíněné archivní prameny nadále používány pouze zkrácené citace.

¹⁷ Viz AM Plzně, Kopp Václav (1870–1950), kart. 431, Rodinné doklady; TAMTÉŽ, Rodopis Koppů; TAMTÉŽ, Sběrka fotografií, Rod Koppů v Hůrkách č. 1; TAMTÉŽ, Sběrka fotografií. Upomínky ze světové války; TAMTÉŽ, Sběrka fotografií. Z matiččina rodu; TAMTÉŽ, Sběrka fotografií. Z mé rodiny; TAMTÉŽ, Vysvědčení V. Koppa z učitelského ústavu v Příbrami (1891–1901); TAMTÉŽ, Vysvětlení k sbírání rodových dokumentů.

¹⁸ A. BAGGERMANOVÁ (ed.), *Controlling time*.

¹⁹ R. DEKKER (ed.), *Egodocuments and history*.

²⁰ M. LENDEROVÁ, – J. KUBEŠ (edd.), *Osobní deník*.

²¹ M. SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti*.

²² Ivan MARTINOVSKÝ a kol, *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

²³ Václav ČEPELÁK, *Dějiny Plzně 2. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967.

Václava Koppa přispěly dvě obsáhlé publikace o městské správě a vývoji Plzně ve dvacátých letech 20. století sepsané Františkem Křížem²⁴ a kniha *Adresář velké Plzně* z roku 1931 vydaná Václavem Hrubým a Jaroslavem Schieblem.²⁵ Pro poznání stavu plzeňského divadelnictví posloužil výroční sborník *Divadlo města Plzně 1902–1927* sestavený opět zásluhou Františka Kříže²⁶ a o pěveckém sboru Hlahol, k jehož dlouholetým členům Václav Kopp patřil, byla získána potřebná fakta z článků, které se věnují dvěma nejvýznamnějším sbormistrům spolku Hynku Pallovi²⁷ a Norbertu Kubátovi.²⁸

K pozouzení významu témat obsažených v „Kronice“ napomohla kniha Mileny Lenderové, Tomáše Jiráňka a Marie Mackové *Z dějin české každodennosti*.²⁹ Samotný rozbor díla Václava Koppa se opíral o výpověď pramene, k osvětlení některých významným problémů ale posloužila také doplňující literatura. V případě otázky emigrace je třeba vyzdvihnout článek *Emigrace z českých zemí do Spojených států amerických v druhé polovině devatenáctého století* Milana Fryščáka³⁰ a knihu Jaroslava Vaculíka *Češi v cizině*.³¹ Objasnit poměry za první světové války napomohly články o situaci Plzni v průběhu konfliktu Karla Řeháčka³² a obecně zaměřená publikace Ivana Šedivého *Češi, české země a velká válka*.³³ V díle Václava Koppa velmi sugestivně líčené závěrečné období bojů druhé světové války v Plzni potom uvedl do potřebného kontextu článek Miroslava Eisenhammera o rozsahu škod, které město utrpělo při tehdejších leteckých náletech.³⁴

²⁴ František KRÍŽ, *Československá republika, vydání Plzeň*, Plzeň 1929; TÝŽ, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1919–1925*, Plzeň 1925, TÝŽ, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1925–1928*, Plzeň 1929.

²⁵ Václav HRUBÝ – Jaroslav SCHIEBL, *Adresář velké Plzně, úřadů, průmyslu, živností, obchodů a obyvatel podle stavu k 1. lednu 1931*, Plzeň 1931.

²⁶ F. KRÍŽ, *Plzeňská obec a její divadlo*, in: TÝŽ (ed.), *Divadlo města Plzně 1902–1927*, Plzeň 1927, s. 13–29.

²⁷ Jiří FROLÍK, *Plzeňská hudební léta Hynka Pally*, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka 24, 2012, s. 3–14.

²⁸ Vlasta BOKŮVKOVÁ, *Norbert Kubát a hudební Plzeň*, Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Umění 5, 1966, s. 123–148.

²⁹ M. LENDEROVÁ, – Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2009.

³⁰ Milan FRYŠČÁK, *Emigrace z českých zemí do Spojených států amerických v druhé polovině devatenáctého století*, in: Jan: KUKLÍK (ed.), *Přednášky z 44. běhu Letní školy slovanských studií*, Praha 2001, s. 112–117.

³¹ Jaroslav VACULÍK, *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002.

³² Karel ŘEHÁČEK, *Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914–1918)*, *Minulostí Západočeského kraje* 42/1, 2007, s. 277–336; TÝŽ, *Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914–1919*, *Minulostí Západočeského kraje* 41/1, 2006, s. 199–294.

³³ Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a velká válka. 1914–1918*, Praha 2001.

³⁴ Miroslav EISENHAMMER, *Škody způsobené městu Plzni nálety v době druhé světové války*, *Západočeský historický sborník* 5, 1999, s. 267–307.

K získání představy o stavu fondů a osobních pramenů vztahujících se k Plzni, na základě které bylo možné vybrat vhodné prameny pro srovnání s „Kronikou“ Václava Koppa, přispěly dva tituly – užitečná, i když svým obsahem již lehce zastaralá publikace Jarmily Hanzalové *Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice*³⁵ a průvodce po fondech a sbírkách Archivu města Plzně sestavený Miloslavem Bělohlávkem.³⁶ K vytvoření oddílu příloh opět přispěl materiál uložený ve fondu Václava Koppa, zejména bohatá fotografická svědectví a zachované náčrtky rodokmenu.³⁷ Z vlastního textu „Kroniky“ byly do příloh vybrány ukázky rukopisu autora. Tuto část rovněž doplňují fotografie pořízené autorkou práce, které přibližují současnou podobu míst spojených se životem Václava Koppa. Závěrečná tabulka potom vnikla na základě srovnání údajů získaných ze studia „Kroniky“ a obdobného pramene sepsaného Luisou Pernerovou-Zykmundovou.

Ego-dokumenty městské provenience zaměřené na období 19. a první polovinu 20. století dosud historická věda na rozdíl od podobných osobních pramenů z prostředí šlechty z velké části opomíjí. Přesto se jedná o důležitá svědectví, která umožňují poznat a uchopit tuto proměnlivou éru z jedinečného hlediska. Předkládaná diplomová práce by proto chtěla přispět k hlubšímu studiu těchto ego-dokumentů a zároveň prostřednictvím rozboru zajímavého pramene, jakým dílo Václava Koppa bezesporu je, poukázat na možnost odlišného pohledu na toto významné historické období.

³⁵ Jarmila HANZALOVÁ, *Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice*, Praha 1997.

³⁶ Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Archív města Plzně. Průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987.

³⁷ Přesnost obsažených údajů byla ověřena v dostupných matrikách.

1. Václav Kopp a jeho blízcí

1. 1 Hůrky

Předkové Václava Koppa sídlili po několik generací v malé obci ležící 6 km východně od města Rokycan v západních Čechách.³⁸ Jak název napovídá, Hůrky jsou ze všech stran obklopeny zalesněnými kopci, které představují poslední výběžky Brdské vrchoviny, obec samotná leží ve výšce 469 m. n. m.³⁹ První písemná zmínka o vsi pochází z roku 1379, kdy jsou Hůrky, tehdy označované jako Horky, s dvanácti osedlými zmíněny v Rožmberském urbáři jako součást zboží strašického.⁴⁰

V osmdesátých letech 19. století zde stálo devět statků rozložených po obou stranách hlavní cesty procházející vesnicí od jihu k severu. Do roku 1886 byla obec spojena s nedalekými Svojkovicemi,⁴¹ se kterými se dělila o dvoutřídní školu umístěnou v Hůrkách. Farou spadala vesnice pod asi 5 km vzdálené Strašice, kde byli místní křtění i pohřbíváni. Ke změně došlo teprve v roce 1936, kdy byl za obcí směrem k nedalekému Dobřívu zřízen vlastní hřbitov.⁴²

Zatímco dolní část Hůrek patřila statkářům, její zbytek obývali řemeslníci, havíři pracující v místních četných povrchových uhelných dolech, lesní dělníci a zejména lidé zaměstnaní v nedalekých železářských závodech Maxe Hopfengärtnera v Holoubkově⁴³ a dalších podnicích, mezi které patřila např. vysoká pec v Rokycanech fungující od roku 1884 pod názvem Bedřichova huť.⁴⁴ V době narození Václava Koppa vesnice čítala padesát jedna popisných čísel a měla více než čtyři stovky obyvatel.⁴⁵

1. 2 Rodinné zázemí

Osud rodiny Koppů⁴⁶ byl v Hůrkách nerozlučně spjat se statkem č. 1., který ležel hned na kraji obce při cestě do Rokycan. Svůj život se všemi úskalími i radostmi tady

³⁸ Božena NOVÁKOVÁ a kol., *Obce a sídla. Stav k polovině 80. let I*, Praha 1991, s. 320.

³⁹ František BATĚK – Hana HRACHOVÁ – Petr PRÁŠIL, *Zbirožsko na starých pohlednicích*, Hostivice 2007, s. 106. Blíže vypovídají o poloze a vzhledu Hůrek přílohy č. 1 a č. 4 této práce.

⁴⁰ Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny I*, Praha 1954, s. 802.

⁴¹ Obec leží asi 3 ½ km severovýchodně od Rokycan. TÝŽ, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny IV*, Praha 1957, s. 260.

⁴² Kronika rodu Koppů, s. 8.

⁴³ Jan HUČKA, *Z historie železářny v Holoubkově*, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka 24, 2012, s. 17.

⁴⁴ TÝŽ, *O Bedřichově huti v Rokycanech*, *Minulostí Rokycanska* 6, 1996, s. 59.

⁴⁵ Kronika rodu Koppů, s. 8.

⁴⁶ Matriční výpisy z 18. století dosvědčují výskyt variant jména Khop, Kopf, Khopp nebo Kop. K ustálení podoby Kopp se dvěma „p“ došlo teprve před polovinou 19. století. Viz Rodinné doklady.

prožilo několik generací předků Václava Koppa, on sám si v paměti uchoval teprve vzpomínky na svého dědečka Jana (1803–1890), místního rychtáře a starostu.⁴⁷

Jan Kopp rozšířil rodinné hospodářství a mimo jiné vystavěl na svých pozemcích u asi 3 km vzdáleného Dobříva cihelnu, které se díky stavební aktivitě původem pruského finančníka a podnikatele v oblasti železnic a těžkého průmyslu Bethela Henryho Strousberga (1823–1884)⁴⁸ na okolním zbirožském panství nebyvale dařilo a neměla nouzi o zakázky až do osudného roku 1875, kdy „král železnic“ vyhlásil bankrot.⁴⁹ Krátce poté v roce 1877 postihla Jana Koppa další velká rána v podobně vážného zranění nohy, které ho na dalších dlouhých třináct let upoutalo na lůžko.⁵⁰ Se svou ženou Annou, rozenou Kreisingerovou (1808–1874), dcerou rychtáře ze Siré, vychoval šest dětí: dcery Marii, Annu, Josefu a Kateřinu a také dva syny Josefa a Václava,⁵¹ připravené po nemocném otci převzít starost o chod statku.

1. 2. 1 Strýc Václav Kopp

Nejstarší syn Václav (1829–1897) si svou životní dráhu zprvu představoval jinak. Ochoťně přijal nabídku úřednického místa při správě železářského závodu v Heřmani u Kamenice nad Lipou. Měl toto zaměstnání i odlišný způsob života rád, a proto jen s nelibostí uposlechl v roce 1864 žádost svého otce, aby se vrátil zpět do rodné vsi a převzal hospodářství. Důvodem pro tento náhlý obrat byl spor Jana Koppa s mladším synem Josefem, který vyústil v odcizení obou mužů a odchod Josefa do vojenské služby.⁵²

Václavovým osudem se od té chvíle stal statek v Hůrkách. Zprvu zde pomáhal stárnoucím rodičům, po smrti matky (1874) a následné otcovo invaliditě (1877) převzal správu trvale do svých rukou. Přes počáteční nechuť se ukázal být rozeným hospodářem, který zvládal těžkou každodenní práci, ale našel si čas i na svoje zájmy – dřevořezbářství a výrobu drobného nábytku. Mezi jeho díla se počítaly různé součásti vybavení rodinné

⁴⁷ Kronika rodu Koppů, s. 37.

⁴⁸ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXIV.*, Praha 1906, s. 278.

⁴⁹ Betel Strousberg v tomto regionu působil sedm let (1868–1875). Plánoval nedaleko Hůrek postavit nové vysoké pece a železniční trať spojující vesnice Františkov, Borek a Strašice. Nic z toho se však po vyhlášení jeho úpadku neuskutečnilo. Karel JINDŘICH, *Závody a průmyslové tratě Dr. B. H. Strousberga na Zbirožsku*, *Z dějin hutnictví* 31, 2002, s. 72.

⁵⁰ Kronika rodu Koppů, s. 31.

⁵¹ Rodopis Koppů, fol. 2r.

⁵² Kronika rodu Koppů, s. 40.

domácnosti, ať již šlo o vykládané skříňky na šperky nebo šicí potřeby, květinové stolky nebo malé oltáře k umístění sošek svatých.⁵³

Zásluhou své mírné a rozvážné povahy i schopnosti společenského vystupování se mezi místními Václav těšil vážnosti a úctě, což mu v průběhu let vyneslo hned několik veřejných funkcí. Zastával pozici dozorce pro úsek silniční trasy Dobřív – Hůrky – Holoubkov, stal se členem okresní školní rady v Hořovicích a byl také jednatelem banky Slavia v soudním okrese zbirožském. Obyvatelé Hůrek ho rovněž pravidelně volili svým zástupcem na obecní úrovni, do regionální politiky dále zasáhl i jako člen okresního zastupitelstva a v neposlední řadě kandidoval v devadesátých letech 19. století za konzervativní staročeskou stranu do zemského sněmu. Tato kandidatura však nebyla v době všeobecné nadvlády mladočechů proměněna v úspěch.⁵⁴

Václav Kopp zůstal svobodný, o správu statku se ale rovnou měrou dělil s mladší sestrou Annou. Oba společně čelili katastrofě v podobě rozsáhlého požáru, který Hůrky zasáhl 19. září 1886. Celý statek tehdy vyhořel do základů a trvalo další dva roky než se podařilo vystavět nový.⁵⁵

1. 2. 2 Teta Anna Koppová

Jako jedné z mladších dcer manželů Koppových se dostalo Anně (1835–1909)⁵⁶ velmi slušného vzdělání díky několikaletému pobytu u příbuzných v Rokycanech. Navštěvovala zde dívčí oddělení hlavní školy, která ve městě fungovala od roku 1840,⁵⁷ a odnesla si odtud do dalšího života dobrou znalost němčiny a lásku k četbě a psaní dopisů. Sama později vlastnila malou knihovničku, kde převažovaly spisy německých osvícenských spisovatelů a básníků.⁵⁸

Stejně jako její bratr Václav, také ona zůstala svobodná. Veškerý svůj čas proto zasvětila péči o domácnost a o děti svého mladšího bratra Josefa. Byla pečlivou hospodyní, obratnou kuchařkou a jako většina tehdejších obyvatel venkova vynikala velkou zbožností. Za jejích dob členové rodiny vyjížděli pravidelně v neděli na ranní mši

⁵³ TAMTÉŽ, s. 357.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 358.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 52.

⁵⁶ Rodopis Koppů, fol. 2r.

⁵⁷ Radka KRÍŽKOVÁ-ČERVENÁ, *Školy a školská správa v královském svobodném městě Rokycany v souvislosti s novelou říšského školského zákona z 2. května r. 1883 a jeho provedení*, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka 19, 2007, s. 28.

⁵⁸ Šlo zejména o sebrané spisy Gottholda Ephraima Lessinga, jehož veselohru Mína z Barnhelmu měla Anna Koppová ve velké oblibě. Kronika rodu Koppů, s. 368.

o půl deváté do rokycanského kostela Panny Marie Sněžné, v létě v kočáře, v zimě na saních.⁵⁹

Po smrti Václava Koppa v roce 1897 vedla dalších několik let prosperující hospodářství sama za pomoci své švagrové Karolíny a vnučky Karly. Výrazný zásah do jejich poklidného života přinesl až březen roku 1903, kdy v Příbrami zemřela Josefa, mladší sestra Anny. Její ovdovělý manžel Josef Hrabák⁶⁰ požádal Annu, aby mu pomáhala vést domácnost. Ta žádosti vyhověla a krátce na to se k němu do proslulého hornického města skutečně odstěhovala. Změna prostředí si však brzy začala vybírat daň na jejím zdraví a ona zde nakonec v srpnu 1909 zemřela. Statek č. 1 v Hůrkách v této době ale již nepatřil Koppům, od druhé poloviny roku 1903 přešel do vlastnictví příbuzných Josefy Hrabákové z rodiny Tesařových.⁶¹

1. 2. 3 Otec Josef Kopp

Život mladšího syna Jana a Anny Koppových Josefa (1830–1910) provázelo mnoho zvrátů. Stejně jako sestra Anna také on navštěvoval hlavní školu v Rokycanech, kde měl na jeho výchovu vliv strýc, zdejší ředitel, učitel náboženství a od roku 1851 rokycanský děkan Josef Kreisinger (1807–1861).⁶² Stabilní výhled a zajištění pro budoucnost v podobě převzetí statku po rodičích mu ovšem zmařily neshody s otcem ohledně volby budoucí nevěsty. Mladý hospodář se chtěl oženit s dcerou kovářského mistra z Rokycan Petra Zítka.

Měšťanská dcera Karolína, přezdívaná doma zdobnělinou Lotta, která se s oblibou věnovala ochotnickému divadlu,⁶³ ale nepřipadala jako snacha sedláka v úvahu.

⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 370.

⁶⁰ Josef Hrabák (1833–1921) patřil k zakladatelům a průkopníkům montanistiky v Čechách. V letech 1857–1871 byl zaměstnán u příbramských dolů, od roku 1871 působil jako profesor na horní akademii v Příbrami. Z této pozice byl v roce 1888 jmenován vrchním horním radou. Zabýval se hornictvím a hutnictvím. Sepsal např. příručky: *Terminologický slovník hornický německo-český a česko-německý* (1888), *Hilfsbuch für Dampfmaschinen* (1883) nebo *Železářství v Čechách jindy a nyní* (1909). Josef TOMĚŠ a kol., *Český biografický slovník XX. století I*, Praha 1999, s. 509.

⁶¹ Kronika rodu Koppů, s. 58.

⁶² *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XV*, Praha 1900, s. 110–111.

⁶³ Ochotnické divadlo se již od svých počátků v druhé polovině 19. století těšilo v Rokycanech dobrému postavení a oblibě. Zásahu na tom měli především místní studenti, ale i členové souboru z řad představenstva města, bohatších řemeslníků a učitelů. Stabilní základy získala zdejší amatérská divadelní scéna v roce 1867 spolu s platností zákonů o spolkovém a spolkovacím právu. Ochotníci následně dokonce mohli pro svá představení užívat sál v budově místního Císařsko-královského ostrostřeleckého sboru. Zuzana JÍROVÁ, *Dějiny ochotnického divadla na Rokycansku do roku 1945: Holoubkov, Radnice, Rokycany a Újezd u Sv. Kříže*, in: Jiří STOČES – Eva MUŠKOVÁ (edd.), *Scamna super Misam 2*. Sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU, Praha 2010, s. 79.

Výsledkem rodinných rozepří byl odchod Josefa do vojenské služby v roce 1864, kde dosáhl hodnosti poddůstojníka. Nevyhnul se účasti v prusko-rakouské válce ani bitvě u Hradce Králové z počátku července 1866. Jako člen dělostřeleckého pluku v ní zasáhl do bojů u Skalice a u Sadové a při následném dramatickém útěku sotva vyvázl živý. Po návratu do rodné vsi se už za souhlasu rodiny oženil v únoru 1868 s Karolínou Zítkovou.⁶⁴

Snad jako kompenzaci za předchozí špatné vztahy dostal Josef vzápětí od otce darem zájezdní hostinec včetně vlastního hospodářství ve Svojkovicích č. 7, kde se společně s manželkou usadil a plánoval založit rodinu. Hostinec ležel u tehdy kvalitně upravené říšské silnice z Prahy do Plzně, která pokračovala dále směrem do Bavorska.⁶⁵ Přestože existovala lákavá alternativa v podobě železniční přepravy na již od července 1862 otevřené České západní dráze Praha–Plzeň–Brod nad Lesy drážních podnikatelů bratří Kleinů,⁶⁶ železnice se využívala hlavně k dopravě průmyslových surovin (uhlí, kámen, dřevo) a formanské povozy, poštovní a soukromé dostavníky zvyklé své zboží a cestující převážet po silnici dávaly dosud přednost této tradiční možnosti, a hostinec si proto zpočátku nemohl na odbyt a zákazníky stěžovat.

První problémy však nastaly již brzy po roce 1870. Nákladní, ale i poštovní a osobní doprava se ukázaly být po kolejích mnohem levnější i rychlejší.⁶⁷ Silnice vedoucí přes Svojkovice byla dále využívala pouze pro místní přepravu osob, která ovšem nezajišťovala hostinci ani povoznictví velký výdělek. Josef Kopp se proto záhy rozhodl svoji živnost prodat a poohlédnout se po jiném výdělku a zajištění.

V roce 1872 působil v Rokycanech jako jednatel v Brejchově dřevním závodě,⁶⁸ následně přijal místo vedoucího na pile v Holoubkově a v roce 1874 se s rodinou čítající tehdy již dvě děti usadil znovu v rodných Hůrkách v domku č. 8. Důsledky krachu na vídeňské burze z 9. května 1873, který odstartoval ekonomickou krizi provázenou obrovskou nezaměstnaností na sebe však nenechaly dlouho čekat. Josef Kopp přišel o místo a po krátkodobém působení ve stejném oboru na panství svatovítské kapituly ve Spáleném Poříčí nakonec s povděkem přijal nabídku bratra Václava, aby mu vypomáhal na statku.⁶⁹

⁶⁴ Kronika rodu Koppů, s. 42.

⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 44.

⁶⁶ Eva WASKOVÁ, *Plzeň jako železniční uzel*, Západočeský historický sborník 1, 1995, s. 105.

⁶⁷ Srov. Milan HLAVAČKA, *Dějiny dopravy v českých zemích v období průmyslové revoluce*, Praha 1990, s. 30.

⁶⁸ http://www.portafontium.cz/iipimage/30067918/rokycany-34_0800-n (stav k 22. dubnu 2014).

⁶⁹ Kronika rodu Koppů, s. 46.

S takovou pozicí ale nemohl být dlouho spokojen a jelikož neviděl jiné východisko z nouze, rozhodl se pro možnost emigrace do Spojených států, kde se chtěl jako mnozí jiní pokusit najít lepší budoucnost pro sebe i svou rodinu. Odjel v květnu 1881.⁷⁰ Cílem jeho cesty se stalo Chicago, americké město s tehdy největším počtem česky mluvících obyvatel, kde se první příchozí z Čech začali usazovat již před polovinou 19. století.⁷¹ Josef Kopp si zde našel práci a posílal domů manželce finanční příspěvky, které ji a děti držely nad vodou.⁷²

1. 2. 4 Matka Karolína Koppová

Karolína Koppová (1843–1911),⁷³ mladší ze dvou dcer manželů Petra a Barbory Zítkových z Rokycan, trpěla od mládí chudokrevností, kvůli které byla posílána k nejrůznějším přátelům rodiny na venkov k odpočinku a na léčení. Při jednom z těchto pobytů se dostala rovněž na jih Čech k příbuzným zaměstnaným ve službách knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenberga a jeho manželky Eleonory na Hluboké.⁷⁴ Tato životní zkušenost stála u kořenů její lásky k umění a divadlu, která se tolik přičíla budoucímu tchánovi.

V pětadvaceti letech se provdala za Josefa Koppa a prožila s ním společných třináct let manželství. Po odjezdu manžela do Spojených států zůstala v Čechách sama s pěti dětmi, z nichž nejstarší dceři bylo devět let a nejmladšímu synovi pouhé dva měsíce. Nastěhovala se s nimi do dvou místností v roubené chalupě č.10 v Hůrkách přiléhající ke Koppovic statku.⁷⁵

I tento obytný dům ale lehl popelem při požáru v roce 1886 a Karolína se také kvůli nutnosti školní docházky pro starší děti rozhodla přestěhovat do Rokycan. Po zkušenosti se špatným podnájmem se nakonec usadila v pronajaté místnosti v přízemí domu rokycanského soukeníka Lukase v ulici Na Pátku nedaleko svého rodného domu u Zítkových⁷⁶ a snažila se najít práci, kdekoliv to bylo možné.

⁷⁰ http://www.castlegarden.org/quick_search_detail.php?p_id=6087922 (stav k 22. dubnu 2014).

⁷¹ Viz Miroslav REHCÍGL, *Czechs and Slovaks in America. Surveys, essays, reflections and personal insights relating to the history and the contributions of Czech and Slovak immigrants in America and their descendants*, Boulder CO, 2005, s. 198.

⁷² Došlé peníze bylo možné vyměnit u obchodníka Vojtěcha Hlavsy v Rokycanech. Za jeden dolar se vyplácely zpravidla dva zlaté. Kronika rodu Koppů, s. 48.

⁷³ Rodopis Koppů, fol. 2r.

⁷⁴ Kronika rodu Koppů, s. 60.

⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 51.

⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 56.

Léto trávila při práci na statku v Hůrkách, kam se někdy mezi lety 1893–1894 vrátila natrvalo, potom co děti odešly do učení nebo do služby. Po smrti Václava Koppa (1897) a odchodu Anny Koppové (1903) do Příbrami zůstala na celou správu statku sama a mohla počítat pouze s pomocí nejmladší dcery Karolíny. Tato situace však byla pro obě ženy neúnosná, a tak statek ještě v roce 1903 získala do vlastnictví rodina Tesařových.⁷⁷ Karolína Koppová poté odešla do podnájmu k Záhrobským v č. 3 v Hůrkách, kde žila ještě další tři roky vyplněné úvahami o odchodu do Spojených států. Za svým mužem Josefem nakonec odjela na konci července roku 1906.⁷⁸

1. 2. 5 Sourozenci

Manželům Josefovi a Karolíně Koppovým se narodilo celkem šest dětí. Nešťastný osud provázel prvorozeného syna Václava (1870–1871), jenž zemřel po necelém roce a půl života, a také jeho mladší sestru Annu (1872–1897),⁷⁹ která jako desetileté děvče prodělala špatně léčenou zlomeninu kyčle a po celý zbytek života byla nucena při chůzi používat berli.

Vyšší třídy obecné školy a měšťanku navštěvovala Anna v Rokycanech, kde se také vyučila dámskou švadlenou. Ruční práce se staly rozhodující náplní jejího pracovního dne. Na statku v Hůrkách pravidelně sedávala za šicím strojem a upravovala šaty podle přání své tety Anny. Stejně jako její mladší bratr Václav zdědila hudební talent, který ale neměla kde rozvíjet. Zemřela náhle po krátké nemoci ve svých pětadvaceti letech.⁸⁰

Zdeňka (nar. 1874)⁸¹ vychodila obecnou školu v Hůrkách a měšťanku v Rokycanech. Po dokončení vzdělání odešla v roce 1890 zkusit štěstí do Prahy jako

⁷⁷ Podle přání bezdětného statkáře Václava Koppa mělo hospodářství připadnout jeho mladému synovi Josefovi. Ten však již v roce 1899 odešel do Spojených států a o dědictví neprojevil zájem. Stejně neúspěšná byla i jeho sestra Karolína, jak bude vysvětleno dále. Po smrti Václava Koppa na statku hospodařila jeho sestra Anna, podle všeobecného přesvědčení však Václav ve své závěti ustavil, aby o osudu majetku rozhodla jeho další sestra Josefa Hrabáková, která se spolu se svým mužem velmi zasloužila o obnovu statku po požáru v roce 1866. Manželé Hrabákoví nakonec statek přičklí svým příbuzným Tesařovým. Pisatel kroniky Václav Kopp však uvádí nález listiny, která měla dokazovat, že jeho strýc Václav statek původně skutečně odkázal své sestře Anně. O tomto nálezu však pravděpodobně nikdo nevěděl a ani v závěti samotné Anny se o statku nehovoří.

⁷⁸ Kronika rodu Koppů, s. 60.

⁷⁹ Rodopis Koppů, fol. 2r.

⁸⁰ Kronika rodu Koppů, s. 62.

⁸¹ Rodopis Koppů, fol. 2r.

služebná, ale již o sedm let později v červenci 1897 vyhověla žádosti otce a vypravila se za ním do Spojených států, aby mu pomáhala s vedením domácnosti.⁸²

Karolína (nar. 1878)⁸³ dokončila v roce 1893 měšťanskou školu v Rokycanech a vydala se po vzoru starší sestry hledat zaměstnání do Prahy. Po krátké době se však vrátila zpět do rodných Hůrek a vypomáhala matce a tetě při vedení statku. Velmi dlouho se o ní uvažovalo jako o možné příští majitelce celého hospodářství v případě vhodného sňatku, k němu ale nikdy nedošlo.⁸⁴ Na podzim roku 1907 se také ona rozhodla pro emigraci a odjela za rodiči do Ameriky.⁸⁵

Nejmladší Josef (nar. 1881)⁸⁶ se po vystudování měšťanské školy v Rokycanech vyučil zámečníkem a stejně jako před ním jeho sourozenci i on podnikl v květnu 1899 v pouhých sedmnácti letech cestu přes moře do Spojených států, aby poznal svého otce a mohl hledat nové příležitosti.⁸⁷

1. 3 Mládí

1. 3. 1 Na statku

Autor „Kroniky rodu Koppů“ Václav se narodil 3. října 1876 v Hůrkách č. 8 jako v pořadí třetí dítě Josefa a Karolíny Koppových. Jeho kmotry se stali strýc Václav a teta Anna.⁸⁸

Školní vzdělání nastoupil Václav řádně 16. září roku 1882 jako žák prvního oddělení dvoutřídní školy umístěné tehdy v nouzově pronajaté místnosti v domku č. 2 v Hůrkách. Tato učebna sloužila dětem jako první třída po úvodní tři roky jejich docházky, z ní následně přešli na dalších pět let do druhé třídy ve staré školní budově umístěné hned naproti uprostřed hůrecké návsi.⁸⁹ Nebylo výjimkou, aby se v jedné třídě sešlo až padesát dětí,⁹⁰ zajistit pořádek při vyučování proto nebyla zdaleka jednoduchá

⁸² <http://www.ellisland.org/cgi-bin/tif2gif.exe?T=\\192.168.100.11\IMAGES\T715-0002\T715-00020540.TIF&S=.1> (stav k 22. dubnu 2014).

⁸³ Rodopis Koppů, fol. 2r.

⁸⁴ Karolína si nenapravitelně poškodila v Hůrkách pověst aférou s ženatým mužem. Z tohoto vztahu se jí narodila nemanželská dcera Anna, která však velmi brzy zemřela. Kronika rodu Koppů, s. 68.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 69.

⁸⁶ Rodopis Koppů, fol. 2r.

⁸⁷ <http://www.ellisland.org/cgi-bin/tif2gif.exe?T=\\192.168.100.11\IMAGES\T715-0067\T715-00670354.TIF&S=.1> (stav k 22. dubnu 2014).

⁸⁸ Kronika rodu Koppů, s. 72.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 77.

⁹⁰ Škola v Hůrkách sloužila také žákům ze Svojkovic, viz s. 1.

práce. Václav Kopp zde zažil dva učitele. Nejprve dětmi oblíbeného Václava Šťastného a po nástupu do druhé třídy v roce 1885 místního řídícího učitele Františka Lišku.⁹¹

Jeho mimoškolní život se nesl ve znamení klukovských her a účasti při sezónních pracích na statku. Ty zahrnovaly pomoc na louce, na polích i ve stodole u sklizně obilí a sena, ale také na pastvě při dohlížení na dobytek. Toto relativně poklidné období skončilo neočekávaně v neděli 19. září o desáté hodině večer, kdy Hůrky postihl už zmíněný požár, při němž kompletně shořely čtyři statky, škola, nejméně pět chalup a několik dalších hospodářských budov. Koppovi patřili k jednomu z nejhůře postižených obyvatel. Přišli rázem o veškerý majetek. Za oběť požáru padl domek č. 8, kde bydlela Karolína Koppová s dětmi i celý statek č. 1.

Rodině se podařilo zachránit jen velmi málo, vyvázli ale bez zranění a štěstí se na ně usmálo alespoň v podobě obytného stavení č. 2, které se nacházelo hned vedle vypáleného statku, a přesto se mu oheň jako zázrakem vyhnul. Tento dům patřil příbuznému rodiny Josefu Hrabákovi, který zde nejen Koppovy nechal přechodně bydlet, ale finančně jim společně se ženou Josefou a dalšími příbuznými a známými velmi pomohl a zasadil se o vybudování statku nového. Na ten bylo třeba si vypůjčit 4000 zlatých (pojistné vyneslo jen něco kolem desetiny potřebné částky). K zahájení jeho stavby došlo 12. dubna roku 1887 položením základního kamene k nové stodole. Statek byl dokončen za další rok a půl na podzim 1888 a znovu se v něm mohlo začít bydlet.⁹²

1. 3. 2 Školní léta v Rokycanech

Desetiletý Václav Kopp byl ihned po požáru poslán do Rokycan, kde nejprve krátce bydlel u babičky Barbory Zítkové, než jeho matka sehnala pro sebe a děti přechodné ubytování. Šlo o jedno z nejobtížnějších období v životě všech členů rodiny. Karolína Koppová si přivydělávala praním prádla a dalšími příležitostnými pracemi, stálé zaměstnání však nenašla. Mladý Václav pomáhal například s nošením vlny do místní přádelny, což mu vyneslo nějaký ten krejcar, na zlepšení rodinného rozpočtu to však výrazný vliv nemělo. Spolu se sourozenci se proto pravidelně účastnil vánoční nadílky, kterou pro chudé děti v Rokycanech organizoval každoročně již od svého založení v roce 1870 dobročinný dámský spolek Ludmila.⁹³ Rozdávaly se zde dárky,

⁹¹ Kronika rodu Koppů, s. 78.

⁹² TAMTÉŽ, s. 55.

⁹³ Zuzana HAVLOVÁ, *Dámský spolek Ludmila v Rokycanech*, bakalářská práce, FPE ZČU v Plzni, Katedra Historie, 2012, s. 19.

obuv i oblečení. Na letní prázdniny se potom Václav každoročně vracel zpět do Hůrek, které se utěšeně vzpamatovávaly z prožité katastrofy a poskytovaly jeho matce více příležitostí k výdělku.⁹⁴

Po příchodu do Rokycan v roce 1886 nastoupil Václav Kopp do čtvrté třídy zdejší pětileté chlapecké obecné školy.⁹⁵ Stejnou třídu vychodil již v Hůrkách, úroveň vyučování se v těchto dvou školách však nedala srovnávat a Václavova matka rozhodla, aby její syn raději jeden rok opakoval a lépe si na nové prostředí zvykl, než aby musel učivo dohánět. Vyučování probíhalo ve staré školní budově za kostelem Panny Marie Sněžné pod vedením učitele Petra Podušky.⁹⁶ Poslední rok na obecné škole následně Václav docházel do budovy za rokycanskou radnicí, kde ho měl za úkol vzdělávat krátce předtím sem ustavený učitel Josef Hněvkovský.⁹⁷

Rokycanskou chlapeckou měšťanskou školu začal Václav navštěvovat ve školním roce 1888/1889. Tato škola, která tehdy fungovala pátým rokem, se nacházela v novém křídle přistavěném k obecné chlapecké škole za radnicí a měla s ní od roku 1887 rovněž společnou správu.⁹⁸ Ředitelem obou institucí byl Antonín Tytl, který na škole měšťanské vyučoval přírodopis a fyziku. K jeho kolegům v učitelském sboru patřili pánové Bedřich Kurš, katecheta Emanuel Polák, Josef Sedlák, Ferdinand Světlík a Jan Taul.⁹⁹ Posledně jmenovaný byl dva roky třídním učitelem Václava Koppa, ve třetím ročníku po něm tuto funkci převzal Josef Sedlák.¹⁰⁰

Kromě školního vyučování bral Václav také lekce hry na housle. Vzhledem k rodinné situaci si nemohl dovolit zaplatit řádného učitele, proto docházel k řediteli kůru rokycanského kostela Panny Marie Sněžné Josefu Píseckému (1844–1908).¹⁰¹ Tento absolvent pražské varhanické školy a místní učitel hudby poskytoval svým žákům hodiny zdarma výměnou za jejich účast v kostelním sboru. Do budoucna přinesla Václavu Koppovi tato úmluva s Píseckým nečekaný užitek. Zatímco ve hře na housle nikdy nevynikal, průprava v kostelním zpěvu a znalost intonace mu přišly vhod za několik málo let, když se hlásil do plzeňského pěveckého spolku Hlahol. Mimo sbor měl s církevním

⁹⁴ Kronika rodu Koppů, s. 57.

⁹⁵ R. KRÍŽKOVÁ-ČERVENÁ, *Školy*, s. 30.

⁹⁶ Kronika rodu Koppů, s. 82.

⁹⁷ SOKA Rokycany, První národní škola Rokycany (1842–1953), inv. č. 742, Kronika obecné školy (1845–1900), s. 177.

⁹⁸ R. KRÍŽKOVÁ-ČERVENÁ, *Školy*, s. 34.

⁹⁹ Kronika obecné školy (1845–1900), s. 218–222.

¹⁰⁰ Kronika rodu Koppů, s. 91.

¹⁰¹ Ladislav HOVORKA, *Hudba v chrámu P. Marie Sněžné v Rokycanech. Kapitola z dějin hudby na Rokycansku*, in: Josef KÖNIGSMARK (ed.), Brdský kraj, Rokycany 1946, s. 52.

prostředím zkušenost také díky funkci ministranta, kterou vykonával při pravidelných mších konaných před začátkem školního vyučování.¹⁰²

1. 3. 3 Pobyť na učitelském ústavu v Příbrami

V povinnostech i hrách rychle uběhlo pět školních let v Rokycanech a patnáctiletý Václav Kopp stál v roce 1891 před rozhodnutím, na jakou životní dráhu nastoupit. Jeho snem bylo pokračovat ve studiu, na to však nebylo bez cizí pomoci ani pomyšlení. Perspektivně vypadala nabídka na vyučení se zámečníkem v Praze, jako už v několika případech předtím ale zasáhli do jeho osudu manželé Hrabákovi z Příbrami, kteří se ho ujali a nabídli mu možnost studia na učitelském ústavě zřízeném roku 1874¹⁰³ v jejich bydlišti. Po předložení potřebných dokladů a vykonání zkoušky sem byl Václav přijat a spolu s dalšími pětáctyřiceti žáky nastoupil v září 1891 do prvního ročníku čtyřletého studia. Ubytování a možnost stravování měl zásluhou tety a strýce po dobu docházky zajištěné u slečny Anny Hrbkové v Nové ulici.¹⁰⁴

V čele učitelského ústavu v Příbrami stál od jeho založení po téměř dvě desetiletí ředitel František Tomec (zemř. 1924).¹⁰⁵ Hned druhý rok po nástupu Václava Koppa však dostal nabídku na vedení nově ustaveného učitelského ústavu v Plzni, kam také obratem odešel. Ředitelské místo po něm v roce 1892 převzal Karel Domin (1851–1922), uznávaný pedagog a matematik, ale i dobrý organizátor spravující ústav po dobu následujících třiceti let.¹⁰⁶ K dalším profesorům, kteří měli výrazný vliv na další profesní osudy Václava Koppa, náleželi zejména katecheta František Loskol a profesor Josef Vojta vykládající zeměpis, dějepis a němčinu. Spíše negativní, ale pro budoucí povolání neméně důležité vzpomínky, mu naopak zůstaly na učitele hudby Aloise Kučeru, profesory Jana Klose, Josefa Simbu, Františka Šterka a třídního Josefa Vacka.¹⁰⁷

Jak napovídají dochovaná vysvědčení, Václav Kopp byl v počátcích studia spíše průměrným studentem. Veliké problémy mu dělala matematika, kvůli které byl nucen vyhledat doučování, a paradoxně i hudba a zpěv. Znamky si však v průběhu let dokázal

¹⁰² Kronika rodu Koppů, s. 96.

¹⁰³ Karel Josef ŠTVERÁK, *Vzpomínky. II. díl. 1874–1924. Almanach vydaný při oslavě půlstoletého trvání stát. koedukačního ústavu učitelského v Příbrami*, Příbram 1924, s. 12.

¹⁰⁴ Kronika rodu Koppů, s. 101.

¹⁰⁵ K. J. ŠTVERÁK, *Vzpomínky*, s. 13.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 27.

¹⁰⁷ Kronika rodu Koppů, s. 103.

neobyčejně zlepšit i díky přísnému dohledu strýce.¹⁰⁸ Ve volném čase docházel v Příbrami s oblibou na zdejší tradičně pořádané společné koncerty pěveckých sborů Lumír a Dobromila¹⁰⁹ nebo na divadelní představení jedné z nejvýznamnějších a nejdéle existujících českých divadelních společností – Zöllnerovy kočovné společnosti, která byla ve svých počátcích v polovině 19. století spjata mj. s působením J. K. Tyla.¹¹⁰

Těmto návštěvám nastal konec spolu s blížícím se termínem maturitní zkoušky, která celé studium na učitelském ústavu završovala. Její písemnou část absolvoval Václav Kopp v květnu 1895, zatímco ústní slavnostně vykonal za dohledu zemského školního inspektora Františka Hejzlara 18. června. Vzhledem k dobrým známkám byl podle tehdejšího systému maturit zkoušen pouze ze dvou předmětů – přírodopisu a češtiny. Uspěl a svoje studium zakončil s vyznamenáním. Hned následující den po převzetí závěrečného vysvědčení a poděkování profesorům se s Příbrami na dlouho rozloučil a odjel domů do Hůrek.¹¹¹

1. 3. 4 Výpravy za poznáním

S Hůrkami Václav Kopp v průběhu dětství a mládí nikdy neztratil spojení, trávil zde všechny školní prázdniny a doba pobytu na učitelském ústavě nebyla v tomto směru výjimkou. Zároveň se u něj ale začal rozvíjet také zájem o pěší výlety, který vyznával a pěstoval po celý zbytek života. Jeho první velký cestovatelský zážitek byl však jiného druhu. Hned v roce 1891, krátce po nástupu do nové školy, se vypravil spolu se strýcem a tetou na Zemskou jubilejní výstavu do Prahy, která tehdy od května do října 1891 denně od osmé hodiny ráno do jedenácti večer nabízela svým návštěvníkům neobyčejné zážitky a příležitost uniknout na chvíli shonu běžného všedního dne.¹¹²

Prostory výstaviště, které bylo vybudováno na rozlehlém prostranství Stromovky v Praze-Bubenči, s dominantou mohutní železné konstrukce Průmyslového paláce a slavnou Křižíkovo fontánou chrlící do výšky proudy vody osvětlené množstvím barevných žárovek zanechaly ve Václavu Koppovi hluboký dojem. Ten byl umocněn

¹⁰⁸ Viz Vysvědčení V. Koppa z učitelského ústavu v Příbrami (1891–1901).

¹⁰⁹ Srov. Jana HAVLOVÁ – Vladimír VEPŘEK, *Hudební život v Příbrami v letech 1860-1938. Příbramský dětský sbor (1939–1999)*, Příbram 2004, s. 29.

¹¹⁰ *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 541.

¹¹¹ Kronika rodu Koppů, s. 124.

¹¹² M. HLAVAČKA, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991, s. 15.

možností na vlastní oči zažít návštěvu císaře Františka Josefa I.,¹¹³ který přijel do Prahy 26. září 1891.¹¹⁴

Klidnější tvář města měl Václav Kopp šanci poznat už napřesrok, kdy se do Prahy vydal pěšky koncem července 1892 spolu s bratrancem Františkem Kratochvílem. Během cesty podnikli zastávky v Žebráku a u Karlštejnu a v cíli výpravy si potom prohlédli nově otevřenou rozhlednu na Petříně.¹¹⁵

Obdobnou výpravu společně uskutečnili ještě o dva roky později v červenci 1894. Tentokrát zamířili do Prahy oklikou přes Křivoklát, ubytovali se u příbuzných na Vinohradech a strávili zde téměř celý týden prohlídkou památek, výstav a opakovanými návštěvami Národního divadla.¹¹⁶

Václav Kopp sám už bez doprovodu se do Prahy vrátil ještě příští léto, kdy dostal jako odměnu za vykonanou maturitu příležitost shlédnout a projít si Národopisnou výstavu konanou v roce 1895 na stejném místě, kde se před čtyřmi lety uskutečnila Zemská jubilejní výstava. Tradičně byla i tato výstava slavnostně otevřena 15. května a trvala do konce října. Jejím cílem však tentokrát nebyl technický pokrok, snažila se spíše doložit vyspělost průmyslové a řemeslné výroby v českých zemích a co lákalo návštěvníky zejména – obsahovala expozice představující lidovou „národní“ kulturu českého venkova.¹¹⁷

1. 4 Učitelství

1. 4. 1 Dlouhá cesta ke stabilnímu postavení

Ukončení studia na učitelském ústavě neznamenovalo pro Václava Koppa dosažení plné kvalifikace. Po maturitě zastával nejprve dva roky funkci pomocného učitele a teprve s náležitou praxí následně vykonal zkoušku pro učitele obecných škol. Složil ji v Příbrami 19. listopadu 1897.¹¹⁸ Již předtím navíc docházel mezi léty 1895–1896 třikrát týdně do jednorozhodného kurzu pro přípravu k vyučování na měšťanských školách,

¹¹³ Kronika rodu Koppů, s. 129.

¹¹⁴ M. HLAVÁČKA, *Jubilejní výstava*, s. 105.

¹¹⁵ Kronika rodu Koppů, s. 129.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 131.

¹¹⁷ Stanislav BROUČEK a kol., *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1996, s. 39–40.

¹¹⁸ Viz Vysvědčení V. Koppa z učitelského ústavu v Příbrami (1891–1901).

který byl pořádán při učitelském ústavu v Plzni.¹¹⁹ Přezkoušení způsobilosti pro učitele měšťanských škol se specializací na matematicko-technické předměty a přírodopis nakonec s úspěchem absolvoval 12. května 1901.¹²⁰

Žádání z těchto zkoušek by nemohla proběhnout bez stálého působení ve zvoleném oboru. Ihned po dokončení školy žádal Václav Kopp okresní školní rady v Hořovicích, Smíchově a Plzni o přidělení místa. Nakonec byl současně ustaven do Hostomic pod Brdy i v Plzni.¹²¹ Bez dlouhého rozmýšlení si zvolil Plzeň a ještě před oficiálním nástupem do zaměstnání se do města vydal hledat vhodné ubytování. Nalezl ho na Husově třídě č. 9, kde si pronajal místnost v bytě u vdovy Milotové. Pronajatých pokojů vystřídal v příštích pěti letech ještě několik, až konečně v roce 1902 našel ideální byt v domácnosti Juliany Pallové, roz. Pechové, starší sestry Elišky Krásnohorské a vdovy po hudebním skladateli Hynku Pallovi (1837–1896).¹²²

V Plzni získal Václav nejprve pozici prozatímního pomocného učitele na dívčí obecné škole v západním městském obvodu se sídlem v Komenského ulici. Nastoupil sem 16. září 1895. Řídícím učitelem Jiřím Konášem mu byla určena čtvrtá třída umístěná v jedné z poboček školy v Kollarově ulici. Jeho kolegyňmi v učitelském sboru se stalo pět dam, z nichž zejména Anna Svobodová mu poskytla do začátků mnoho užitečných a potřebných rad ohledně metod výkladu a zisku učitelské autority. Později s ní navázal velmi blízký osobní vztah.¹²³

Po půl roce byl odtud přeložen na chlapeckou obecnou školu v severním obvodu,¹²⁴ kam docházeli žáci zejména z tehdejších okrajových městských čtvrtí Lochotín a Roudná. Také zde nejprve vyučoval čtvrtou třídu, na které si vyzkoušel a upevnil svoje vychovatelské schopnosti, protože zdejší úroveň kázně i prospěchu se ukázala být velmi žalostná. Působil na této škole čtyři roky, během kterých složil výše zmíněnou zkoušku způsobilosti pro obecné školy a zvýšil si tím svůj základní příjem na 90 K měsíčně.¹²⁵

Další profesní osudy Václava Koppa nebyly příliš radostné. V mezidobí let 1900–1909 prostřídal jakožto prozatímní učitel, který stále nedokázal dosáhnout na stálé

¹¹⁹ Kronika rodu Koppů, s.140.

¹²⁰ Viz Vysvědčení V. Koppa z učitelského ústavu v Příbrami (1891–1901).

¹²¹ Kronika rodu Koppů, s.134.

¹²² J. FROLÍK, *Plzeňská hudební léta*, s. 5.

¹²³ Kronika rodu Koppů, s. 136.

¹²⁴ Plzeň byla rozdělena do čtyř školních obvodů na základě rozhodnutí zemské školní rady ze 7. června 1882. V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 168.

¹²⁵ Kronika rodu Koppů, s.138.

místo, jednu školu za druhou.¹²⁶ Na některých se uplatnil delší dobu, jinde pracoval na záskok pouhý měsíc nebo dva. Od ledna 1906 působil na dívčích měšťanských školách a to postupně na všech čtyřech, které byly v Plzni zřízeny. Jednalo se opět o pouhou dočasnou výpomoc za některou z učitelek na zdravotní dovolené, toto místo však nabízelo jednak příznivé pracovní prostředí a především zde bylo možné získat velmi různorodé a pro budoucnost důležité zkušenosti, jelikož se příliš nehledělo na konkrétní specializaci, ale doplňujícímu byly dle potřeby přidělovány matematické, přírodopisné i historicko-zeměpisné předměty, ale i hodiny tělocviku a hudební výchovy.¹²⁷

V druhém pololetí roku 1908 odtud Václav Kopp putoval na druhou měšťanskou chlapeckou školu ve východním obvodě, kde ale pobyl pouze půl roku, protože konečně dosáhl ustavení na místo, s kterým následně spojil celý zbytek své učitelské dráhy, totiž na první měšťanskou chlapeckou školu ve východních plzeňském obvodě.¹²⁸

1. 4. 2 První měšťanská škola pro chlapce Nad Hamburkem

Škola sídlila v rozlehlé budově vystavěné v roce 1887 na mírném vrchu, z něhož bylo možné shlížet na lokalitu Nádražní třídy dodnes v Plzni nazývanou Hamburk podle proslulého plzeňského hostince, později hotelu „U města Hamburku“, jehož budova tady stávala až do osmdesátých let 20. století.¹²⁹

Václav Kopp sem nastoupil jako odborný učitel ve školním roce 1909/1910. Vyučoval matematiku a fyziku spolu s kreslením a krasopisem. Jako doplněk si k tomu navíc přibíral ještě zpěv a tělocvik. V té době měl již slušné v hodnotě 2000 K a plat mu vylepšovaly další aktivní příplatky.¹³⁰ Během následujících let se za ředitelského působení Jana Lepičovského a později Jana Lennera těšil na škole stabilnímu postavení, které zmařila až první světová válka. Václav Kopp byl nucen narukovat a následující čtyři roky strávil v armádě. Do učitelské služby znovu nastoupil po návratu do civilu 1. prosince 1918, ale již za necelý půl rok požádal o první ze svých dlouhodobých

¹²⁶ Osobní pracovní výkaz, který měl obsahovat přehled veškerých učitelských umístění Václava Koppa, o němž se autor ve svém díle zmiňuje, se bohužel v jeho pozůstalosti nezachoval.

¹²⁷ Kronika rodu Koppů, s.138.

¹²⁸ TAMTÉŽ, s.139.

¹²⁹ Petr MAZNÝ – Vladislav KRÁTKÝ, *100 zajímavostí ze staré Plzně*, Plzeň 2003, s. 89.

¹³⁰ Kronika rodu Koppů, s.138.

uvolnění ze školní práce a nadále se věnoval především regionální politice, jak bude zmíněno dále.¹³¹

Do školství se naplno vrátil v září 1927, kdy rezignoval na všechny své veřejné posty a zažádal o jedno z volných ředitelských míst na měšťanských školách v Plzni. Shodou okolností byl vybrán na své staré působiště Nad Hamburkem. Za jeho působení měla škola dvě pobočky a v každé z nich tři třídy. Celkově ji navštěvovalo kolem dvou stovek chlapců, z nichž na většina sem dojížděla z vesnic v okolí Plzně.¹³²

O jejich výchovu a vzdělání se staral desetičlenný pedagogický sbor, jehož složení se však velmi často proměňovalo. Ani sám Václav Kopp novou funkci nezastával dlouho. V souvislosti se zhoršujícím se zdravotním stavem došel v roce 1932 k rozhodnutí vzdát se s definitivní platností svých stávajících ředitelských povinností a podal hned v lednu žádost zemské školní radě o penzionování. V souladu s platnou služební pragmatikou mu bylo dekretem s platností k 1 dubnu 1932 vyhověno a on v necelých šestapadesáti letech odešel na odpočinek.¹³³

2. 5 Společenský život

2. 5. 1 Plzeňský Hlahol a úspěch na mezinárodních soutěžích

Krátce po příchodu do Plzně začal Václav Kopp navštěvovat pravidelně Měšťanskou besedu. Z tohoto centra společenského ruchu často nebylo daleko k členství v místním pěveckém spolku Hlahol. Sbor plzeňského Hlaholu byl založen v říjnu 1862 a navazoval ve městě na starší tradici pěveckého kroužku Slovanské lípy. V průběhu své dlouhé existence si vybudoval pověst jednoho z nejlepších pěveckých spolků v českých zemích.¹³⁴ Václav Kopp do něj vstoupil v lednu 1896.¹³⁵

Uvnitř Hlaholu, který se pyšnil velmi širokou členskou základnou, přirozeně existovaly určité rozdíly mezi kvalitou hlasových dispozic a hudebním vzděláním jednotlivých členů. Bylo proto jen otázkou času, kdy se v rámci tak velikého spolku

¹³¹ TAMTÉŽ, s.240.

¹³² F. KRÍŽ, *Město 1925–1928*, s. 190.

¹³³ Kronika rodu Koppů, s.308.

¹³⁴ Obrovskou zásluhu na rozvoji Hlaholu měl Hynek Palla, který byl krátce po svém příchodu do Plzně jmenován v roce 1864 prvním spolkovým ředitelem. Po ustavení ženského pěveckého sboru v roce 1867 se Hlahol mohl jako jedno z mála pěveckých těles v českých zemích chlubit i skladbami pro smíšené hlasy. Spolek pravidelně koncertoval a v roce 1895 úspěšně vystoupil také na Národopisné výstavě v Praze. J. FROLÍK, *Počátky sborového zpěvu na Plzeňsku a Rokycansku (malá sonda do 2. poloviny 19. století)*, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka 23, 2011, s. 16–18.

¹³⁵ Kronika rodu Koppů, s. 140.

vyčlení malá elitní skupina nejlepších umělců. Podnětem k tomuto kroku se stalo konání světové výstavy v Paříži v roce 1900.¹³⁶ V jejím rámci měla být na programu i velká mezinárodní pěvecká soutěž, kam se Hlahol rozhodl přihlásit. Krátce po vstupu Václava Koppa do řad spolku se proto v únoru konala ustavující schůze, která měla vybrat pětadvacet nejlepších zpěváků pro mužský komorní sbor, jemuž byl svěřen úkol poprvé reprezentovat českou sborovou píseň v zahraničí. Usnesení schůze následně potvrdila ještě valná hromada Hlaholu konaná 3. května 1896.¹³⁷

Tyto vybrané „Pěvce Hlaholu plzeňského, odbor pro světovou výstavu“ vedli v počátcích sbormistři Jindřich Strnad a Václav Malý, po nich převzal v únoru 1898 důležitou dirigentskou funkci spojenou s veškerými přípravami vystoupení Norbert Kubát (1863–1935).¹³⁸ Personální změny se však zdaleka netýkaly jen vedení Odboru, právě v důsledku výměny členů vstoupil počátkem roku 1898 do řad sboru také Václav Kopp na pozici druhého basu. Následující roky znamenaly pro příslušníky sboru pravidelné zkoušky a starosti se sháněním prostředků na cestu.

Těsně před termínem soutěže v Paříži se navíc konaly ještě Mezinárodní závody ve sborovém zpěvu v Bruselu, kam se Odbor po dlouhé poradě rovněž přihlásil.¹³⁹ Tímto rozhodnutím přibylo starostí ohledně vhodného výběru skladeb pro každé vystoupení. Jednoznačnou volbou pro obě se staly lidové „České tance“ v úpravě Hynka Pally.¹⁴⁰ Do Bruselu byla nakonec naplánována sborová skladba „Utonulá“ brněnského hudebního skladatele a sbormistra Pavla Křížkovského v úpravě z roku 1860,¹⁴¹ zatímco vrchol výstupu v Paříži se měl nést ve znamení nové sborové skladby „Věrná milá“ rokycanského rodáka skladatele Bohumila Vendlera.¹⁴² Ještě před odjezdem do zahraničí si v roce 1900 Odbor vyzkoušel znění skladeb před publikem při sérii samostatným koncertů, jejich vrcholem byl výstup 18. března 1900 v pražském Rudolfinu.¹⁴³

V úterý 17. července večer se pak konečně celá výprava shromáždila na plzeňském nádraží a odjela vlakem směrem na Cheb a Frankfurt nad Mohanem.

¹³⁶ Výstava probíhala po dobu osmi měsíců v termínu od 16. dubna do 12. listopadu roku 1900. Po celou dobu se těšila živému zájmu českých novin, které přinášely čtenářům pravidelné zprávy o jejím průběhu. M. LENDEROVÁ, *Téma "Francie" v českém tisku přelomu 19. a 20. století. (Ohlas pařížské světové výstavy roku 1900 v Čechách)*, in: Emil KORDIOVSKÝ – Jaromír KUBÍČEK (edd.), *Kulturní periodika na Moravě. 24. mikulovské sympozium 17. – 18. října 1996*, Břeclav 1996, s. 216.

¹³⁷ AM Plzeň, Hlahol, pěvecký spolek v Plzni 1861–1962, sign. 10 d 82, Zápisy schůzí výboru a valných hromad 1891–1898, Protokol mimořádné valné hromady Hlaholu konané dne 3. května 1896.

¹³⁸ V. BOKŮVKOVÁ, *Norbert Kubát*, s. 127.

¹³⁹ Kronika rodu Koppů, s. 144.

¹⁴⁰ *Československý hudební slovník osob a institucí II*, Praha 1965, s. 249.

¹⁴¹ *Československý hudební slovník osob a institucí I*, Praha 1963, s. 768.

¹⁴² *Československý hudební slovník II*, s. 861.

¹⁴³ V. BOKŮVKOVÁ, *Norbert Kubát*, s. 129.

Cestovní trasa účastníky dále zavedla do Kolína nad Rýnem, odkud už pokračovali přímo do Bruselu. Dorazili sem 20. července odpoledne a ihned absolvovali slavnostní přehlídku soutěžních sborů a dostalo se jim rovněž přijetí zástupci města na radnici.¹⁴⁴ Samotné pěvecké klání se odehrálo 22. července a Hlahol při něm byl odměněn první cenou ve formě zlaté medaile, diplomu a finanční odměny ve výši 1200 franků.¹⁴⁵ Ještě téhož dne večer odjeli vítězní členové Odboru spěšným vlakem do Paříže, kam dorazili druhého dne ráno.¹⁴⁶

Dne 23. července kolem třetí hodiny odpoledne vystoupili se svými soutěžními skladbami ve velkém sále paláce Trocadéro na pařížském výstavišti.¹⁴⁷ Znovu získali ocenění ve formě první ceny. Slavnostně předaný diplom, zlatá medaile pro dirigenta a zlatý věnec představovaly fyzický důkaz tohoto úspěchu, mnohem důležitějším však byl mohutný potlesk a nadšené hodnocení, které plzeňský Hlahol za vystoupení sklídl. Zaujal originalitou i perfektní hlasovou souhrou a svými výkony poprvé rozšířil slávu českého sborového zpěvu za hranice naší země.¹⁴⁸ Vítězní zpěváci potom vystoupili v Paříži ještě jednou a to na samostatném koncertě v Collonově hudebním sále na výstavišti ve čtvrtek 26. července.¹⁴⁹

Zbytek pobytu byl vyhrazen odpočinku. Václav Kopp tak měl v následujících několika dnech možnost důkladně poznat Paříž, kde se do roku 1900 pořádalo už celkem pět světových výstav.¹⁵⁰ Se zájmem si prohlédl nejen celou světovou výstavu, ale navštívil i další zdejší turistická lákadla a nejvýznamnější památky. Nezapomněl přitom ani na proslulé noční podniky a zamířil do několika pařížských kaváren.

Návrat do Plzně naplánoval spolu s kolegy na neděli 5. srpna 1900. Cesta z Francie zavedla členy Odboru postupně do Basileje, Curychu, Kostnice a Romanshornu, odkud se vydali parníkem přes Bodamské jezero do Lindau a vlakem dál přes Mnichov domů.¹⁵¹ Plzeň pro ně po návratu připravila velkolepé uvítání na prostranství před radnicí, kde se shromáždily zástupy lidí, aby vyslechly srdečný projev a poděkování purkmistra Václava Petáka, k němuž se přidala celá městská rada i zástupci všech místních spolků v čele s kompletním nastoupeným Hlaholem.¹⁵²

¹⁴⁴ Kronika rodu Koppů, s. 147.

¹⁴⁵ V. BOKŮVKOVÁ, *Norbert Kubát*, s. 130.

¹⁴⁶ Kronika rodu Koppů, s. 149.

¹⁴⁷ V. BOKŮVKOVÁ, *Norbert Kubát*, s. 130.

¹⁴⁸ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 164.

¹⁴⁹ Kronika rodu Koppů, s. 151.

¹⁵⁰ Christophe CHARLE, *Paříž na přelomu století. Kultura a politika fin de siècle*, Brno 2004, s. 8.

¹⁵¹ Kronika rodu Koppů, s. 155.

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 156.

Tímto slavnostním aktem skončila více než čtyřletá éra Pařížského odboru. Svého pokračovatele našel na konci října 1901 v Pěveckém spolku Smetana, „bývalém pařížském odboru“, do jehož řad vstoupilo jednadvacet původních členů. Dirigent Norbert Kubát ani Václav Kopp mezi nimi nebyli. Tento spolek postupně sklízel další úspěchy doma i v zahraničí, proslulosti původního Odboru ale nedosáhl.¹⁵³

2. 5. 2 Divadlo J. K. Tyla a Ella Noëmi

Vedle členství v Hlaholu věnoval Václav Kopp velké množství volného času návštěvám divadelních představení. Plzeňská divadelní scéna se mohla od roku 1902 chlubit novou budovou vystavěnou ve Smetanových sadech, která nahradila kapacitou i zařízením už dlouho nevyhovující starou stavbu v nynější Riegrově ulici. První sezóna v moderních prostorách, pro které se používalo jednoduchého označení Městské divadlo, byla zahájena 27. září inscenací *Libuše*.¹⁵⁴

V tomto představení si odbyla svoji plzeňskou premiéru mladá operní zpěvačka Ella „Noëmi“ Wolfová. Václav Kopp se s ní seznámil krátce poté v květnu 1903 z pozice jednatele zábavního výboru Měšťanské besedy, když dostal za úkol domluvit s umělkyní menší samostatný koncert mimo divadlo. Netrvalo dlouho a navázali spolu blízký vztah, který přerostl v celoživotní partnerství.¹⁵⁵

Ella Wolfová se narodila 1. listopadu 1876 v Hamburku do rodiny zlatníka Františka Wolfa původem z Kadaně. Její otec záhy zemřel a ona se spolu s matkou Johanou, roz. Jogovou a bratrem Ondřejem přestěhovala do Prahy.¹⁵⁶ Vyrůstala zde pod dohledem nevlastního otce Jana Meisetschlägera, úředníka pražské Úrazové dělnické pojišťovny.

Vychodila obecnou a měšťanskou školu na Starém Městě a po dvou letech strávených na vyšší dívčí škole ve Vodičkově ulici absolvovala v roce 1892 přijímací zkoušku na dívčí učitelský ústav v Praze.¹⁵⁷ Nebyla mezi vybranými uchazečkami, ale zdejší učitel hudby u ní rozpoznal hlasový talent a doporučil další hudební vzdělávání a kariéru u divadla.

¹⁵³ J. FROLÍK, *Počátky*, s. 23.

¹⁵⁴ F. KRÍŽ, *Plzeňská obec*, s. 13.

¹⁵⁵ Kronika rodu Koppů, s. 159.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 170.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 172.

Na jeho radu se Ella přihlásila počátkem října 1893 do tehdy nejznámější a největší české pěvecké školy, kterou na Jungmannově třídě v Praze vedl od roku 1869 učitel zpěvu a hudební kritik František Pivoda (1824–1898).¹⁵⁸ Po dobu následujících čtyř let se tady vzdělávala pod vedením Pivody a pozdějšího ředitele opery Národního divadla Karla Kovařovice (1862–1920) v oboru operní zpěv.

Během této doby získala i první praktické zkušenosti s vystupováním a vysloužila si umělecké jméno Noëmi.¹⁵⁹ Kariéru zahájila jako sopranistka ve Slovinském národním divadle opery a baletu v Lublani, kde zpívala v průběhu tří sezón (1899–1902).¹⁶⁰ Několikrát zkoušela dosáhnout na stálé angažmá v pražském Národním divadle, musela se však spokojit pouze s opakovaným hostováním.¹⁶¹

Na podzim 1902 přijala místo v nově otevřeném divadle v Plzni, se kterým nakonec spojila celou další profesionální dráhu. Bývala angažována do velkých dramatických partií, v nichž mohl vyniknout její emotivní projev, který si plzeňské publikum okamžitě zamilovalo. Ve svém repertoáru měla téměř stovku rolí a za dobu své kariéry odehrála téměř třináct set představení.¹⁶² Vrcholným úspěchem se pro ni stala titulní role v Pucciniho opeře *Madam Butterfly*, kterou jako první česká operní pěvkyně v premiéře zazpívala 8. prosince 1908.¹⁶³

Sňatek s Václavem Koppem uzavřela Ella Noëmi v sobotu 9. února 1907 dopoledne v chrámu svatého Bartoloměje v Plzni. K oltáři dovedl nevěstu její nevlastní otec Jan Meisetschläger, zatímco svědkem ženicha byl v nepřítomnosti jeho rodičů Ondřej Wolf. Novomanželům zahrál orchestr městského divadla a zazpíval mužský sbor Hlaholu v čele s Norbertem Kubátem.¹⁶⁴

V podobném uměleckém duchu se nesl i jejich další společný život vyplněný přípravami na vyučování i na pěvecké role. Divadelní a školní prázdniny trávili společně každé léto v Hůrkách, kde si pronajali letní byt. Od roku 1908 sem zajížděli „za čerstvým vzduchem“ i se svým synem, který se narodil 26. března a byl po otci pokřtěn jménem Václav.¹⁶⁵

¹⁵⁸ *Československý hudební slovník II.*, s. 313–314.

¹⁵⁹ *Kronika rodu Koppů*, s. 174.

¹⁶⁰ *Československý hudební slovník II.*, s. 181.

¹⁶¹ Zpívala zde v celkem deseti operních představeních v průběhu let 1900, 1906, 1910, 1913 a 1921.

<http://archiv.narodni-divadlo.cz/print.aspx?jz=cs&dk=SeznamPredstaveni.aspx&sz=0&ic=0&ju=9801> (stav k 22. dubnu 2014).

¹⁶² *Československý hudební slovník II.*, s. 182.

¹⁶³ I. MARTINOVSKÝ a kol, *Dějiny*, s. 173.

¹⁶⁴ *Kronika rodu Koppů*, s. 187–188.

¹⁶⁵ http://www.portafortium.cz/iipimage/30070959/plzen-121_4050-n (stav k 22. dubnu 2014).

Profesní osudy Elly Koppové však nebyly zdaleka tak idylické jako její osobní život. První zlom nastal na konci června 1912, kdy složila funkci dosavadní správa Městského divadla v čele s ředitelem Vendelínem Budilem. Novým vedením scény byla pověřena Společnost českého divadla v Plzni v čele s Karlem Veverkou.¹⁶⁶ Z jeho rozhodnutí byly krátce po vypuknutí první světové války 8. srpna 1914 všechny divadelní soubory rozpuštěny.

Členové divadla, kterým hrozilo, že budou bez prostředků, se uchýlili k ojedinělému řešení a rozhodli se vést divadlo ve vlastní režii. Jejich poměrně úspěšná činnost přiměla nakonec městskou radu odvolat zrušení souborů a 16. září 1914 divadlo opět převzala do své správy Společnost. Městské divadlo potom po zbytek války představovalo jednou z nejnavštěvovanějších kulturních institucí v Plzni. Do jeho repertoáru patřily hlavně opery, operety a veselohry, které pomáhaly publiku i účinkujícím zapomenout na denní starosti.¹⁶⁷

Po uvolnění válečného napětí nastala ve vedení instituce další výrazná změna. Starost o divadelní scénu převzalo v červenci 1919 obecní zastupitelstvo, které pro tento účel vytvořilo Správní divadelní komisi částečně složenou také z volených zástupců z řad členů divadla.¹⁶⁸ Schodku v rozpočtu, vzájemným sporům a odlivu diváků však tato komise, kde mj. působil jako místopředseda i Václav Kopp, zabránit nedokázala. Na začátku srpna 1922 bylo proto divadlo raději předáno pod správu soukromému podnikateli Bedřichu Jeřábkovi.¹⁶⁹ Jeho éru ale Ella Koppová již nezažila, nebyla jí obnovena smlouva a po skončení sezóny v roce 1922 odešla po více než dvaceti letech aktivní divadelní činnosti na odpočinek.¹⁷⁰

1. 6 První světová válka

1. 6. 1 Na dohled k domovu

Vyhlášení válečné mobilizace na konci července 1914 zastihlo sedmatřicetiletého Václava Koppa v Hůrkách, kde trávil léto spolu s manželkou a synem. Přestože měl jako učitel určitou naději na zproštění vojenské povinnosti, určovacím lístkem byl ještě

¹⁶⁶ F. KŘÍŽ, *Plzeňská obec*, s. 15–16.

¹⁶⁷ K. ŘEHÁČEK, *Dopady*, s. 322–323.

¹⁶⁸ F. KŘÍŽ, *Město 1919–1925*, s. 201.

¹⁶⁹ TÝŽ, *Plzeňská obec*, s. 16.

¹⁷⁰ Kronika rodu Koppů, s. 246.

před vypuknutím konfliktu přidělen do Plzně ke službě ve vojenské nemocnici umístěné do Kroftovy ulice.

Sem byli přímo z nádraží sváženi zranění a nemocní vojáci, aby po prohlédnutí a posouzení zdravotního stavu mohli být buď umístěni na lůžko, nebo převezeni do některé z dalších nemocnic a sanatorií zbudovaných ve městě.¹⁷¹ V nemocnici byla Václavu Koppovi obratem svěřena starost o přijímací kancelář. Náplní práce se mu stala úřednická činnost – vyplňování přijímacích a propouštěcích protokolů vojáků a zaznamenávání průběhu léčby jejich nemocí a poranění. Trávil zde plně zaměstnán denně dvanáct hodin, ale měl zajištěnou stravu a na noc mohl odcházet přespávat do svého bytu.¹⁷²

Tento poměrně příznivý stav dovolil Václavovi zajistit školní docházku pro syna i přes skutečnost, že obecní škola pro chlapce na Husově náměstí, kam měl malý Václav nastoupit, se rovněž proměnila v nouzovou nemocnici.¹⁷³ Chlapec nakonec nastoupil na začátku školního roku 16. října 1914 do cvičné školy při učitelském ústavě v Tylově ulici a po dobu války sem pravidelně docházel.¹⁷⁴ Václav Kopp na něj měl možnost přímo dohlížet pouze v průběhu prvního roku, jelikož se v červnu 1915 dočkal převelení do ženského premonstrátského kláštera v Chotěšově na jihozápadě Plzeňska,¹⁷⁵ jehož část byla za války proměněna v ošetrovnu pro ty nemocné a raněné, kterým lékaři z Plzně doporučili zotavení v klidnějším venkovském prostředí. Náplň práce zde vypadala prakticky stejně jako v předchozí přijímací kanceláři.¹⁷⁶

1. 6. 2 Šestý zeměbranecký prapor v Chebu

V září 1915 byl Václav Kopp z této pomocné úřednické služby uvolněn a poslán ke svému kmenovému praporu, kde se měl stejně jako už v několika předchozích případech podrobit zdravotní prohlídce a podle jejího výsledku odejít v případě způsobilosti na frontu nebo očekávat zařazení na jinou potřebnou pozici v zázemí. Dne 27. září obdržel příslušné dokumenty a odjel vlakem z Plzně k šestému zeměbraneckému

¹⁷¹ K. ŘEHÁČEK, *Sociální důsledky*, s. 261.

¹⁷² Kronika rodu Koppů, s. 214.

¹⁷³ K. ŘEHÁČEK, *Dopady*, s. 315.

¹⁷⁴ Kronika rodu Koppů, s. 218

¹⁷⁵ Milan HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, České Budějovice 2009, s. 11.

¹⁷⁶ Kronika rodu Koppů, s. 221.

praporu do Chebu, kde byl přidělen ke třetí setnině umístěné ve staré budově přádelny na břehu Ohře.¹⁷⁷

Místní lékař při prohlídce rozhodl, tak jako mnoho dalších před ním i po něm, že díky slabé tělesné konstrukci a srdeční vadě není Václav Kopp schopný aktivního nasazení a doporučil jeho setrvání na dosavadním místě v Chebu. Tady mu byl určen dohled nad poštovními záležitostmi a doručování dopisů a zásilek vojákům měl na starosti i po celý následující rok zdejšího pobytu. V jeho průběhu se nevyhnul nepříjemné strážní službě, většinu času ale trávil ve svěřené kanceláři. Světlymi okamžiky se pro něj stávaly jednodenní dovolené, na které měl nárok každé dva týdny. Dojížděl při nich do Plzně za rodinou.¹⁷⁸

1. 6. 3 V důstojnickém kurzu

S Chebem se Václav Kopp definitivně rozloučil dne 24. září 1916. Využil tehdy šance stát se jako absolvent střední školy s maturitou jednoročním dobrovolníkem a vstoupit do důstojnického semináře, po jehož úspěšném dokončení mu měla být udělena příslušná vyšší vojenská hodnost. Škola pro důstojnické čekatele sídlila v Jablonci nad Nisou, kam Václav dorazil 30. září.¹⁷⁹

Našel si pokoj ve vilovém domku manželů Röslerových v dnešní Jablonecké ulici a následující dva měsíce docházel každý den mimo neděle spolu s dalšími sto sedmdesáti uchazeči na dopolední a odpolední přednášky týkající se válečné strategie i teoretických předpisů a nařízení pro správu vojenských oddílů.

Na konci listopadu 1916 ukončil kurs závěrečným přezkoušením a nastoupil spolu s ostatními úspěšnými kandidáty praktická cvičení. Po jejich zdolání a zisku hodnosti důstojnického čekatele už jen s napětím doufal v odeslání na dobrou pozici k zásobování nebo do jiné funkce v zázemí na východní frontě, kde rakousko-uherské vojsko odrazilo útok Rumunska a v následné protiofenzivě trvající od září do prosince 1916 drtivě armádu tohoto státu porazilo.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Viz dochovaný snímek ze zimy 1915 ve fotografické příloze č. 6 této práce.

¹⁷⁸ Kronika rodu Koppů, s. 224.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 226.

¹⁸⁰ I. ŠEDIVÝ, *Češi*, s. 117–118.

1. 6. 4 Přidělení „na etapu“

Rozkazem s datem 9. ledna 1917 byl Václav Kopp skutečně povolán do Rumunska a to k 81. etapnímu bataliónu. Tato jednotka měla na starosti zajišťování zázemí pro přesouvající se vojenské útvary „na etapách“, tedy v dočasných stanovištích v týlu, a právě se nacházela v Kluži, správním centru Sedmihradska.¹⁸¹

Na umístění k pluku odjel Václav Kopp 12. ledna vlakem přes Vídeň, Budapešť a Debrecín. Když s plnou polní výzbrojí dorazil o dva dny později na určené na místo, dozvěděl se o přemístění jednotky do města Sfântu Gheorghe v rumunské župě Covasna. Ihned se tam přes Brašov vydal a v kanceláři u velitele, podplukovníka Franze Ronachera, se ohlásil dne 17. ledna. Popsaná cesta byla jen počátkem složitých přesunů po východní a později italské frontě, kterých se Václav Kopp v následujících dvou letech zúčastnil.¹⁸²

Na jaře 1917 se třetí setnina, k níž byl přidělen jako účetní poddůstojník, usadila v malé obci Arpașu de Jos ležící v župě Sibiu. Dne 9. dubna zde Václav Kopp dosáhl jmenování praporčíkem a o něco později mu byl na trvalo svěřen dohled nad zajišťováním zásobování. Dobré vykonávání této důležité, ale ne vždy vděčné funkce záviselo na mnoha faktorech, ať již to byl aktuální stav na bojišti, nutnost rychlých přesunů při změně pozic nebo nepříznivé počasí.¹⁸³ Václav Kopp si od této práce rád oddechl, když v červenci 1917 nastoupil první z několika dvoutýdenních dovolených, na které měl nárok vždy po šesti měsících výkonu služby.¹⁸⁴

Období mezi létem 1917 a počátkem roku 1918 strávil spolu s plukem v okolí Ternopilu na západní Ukrajině blízko Zborova. Poté ho čekal pětitédenní transport do oblasti Caldonazzo u Tridentu, kde se odehrávala poslední velká rakousko-uherská ofenzíva na italské frontě.¹⁸⁵ Po půl roce následoval na konci srpna 1918 rozkaz o přesunu zpět, tentokrát do Kielcí v dnešním středním Polsku.

Zde byl Václav Kopp jmenován poručíkem a z dovezených novin se 29. října 1918 dozvěděl o utvoření Československé republiky.¹⁸⁶ Dne 11. listopadu 1918, po oficiálním zavládnutí příměří, se z Polska vypravil vlakem zpět domů. Jeho trasa vedla přes Bohumín, Přerov, Olomouc, Českou Třebovou a Pardubice do Prahy a odtud

¹⁸¹ Kronika rodu Koppů, s. 227

¹⁸² Podrobné zápisy o těchto cestách viz TAMTÉŽ, s. 228–238.

¹⁸³ O této problematice více Jana TEJKALOVÁ, *Haličská fronta očima českých vojáků rakousko-uherské armády*, *Historie a vojenství*. 50, č. 2, 2001, s. 345.

¹⁸⁴ Kronika rodu Koppů, s. 229.

¹⁸⁵ I. ŠEDIVÝ, *Češi*, s. 141.

¹⁸⁶ Kronika rodu Koppů, s. 231.

po přestupu do Plzně. Se svou ženou a synem se poprvé shledal za mírových podmínek 13. listopadu 1918.¹⁸⁷

1. 7 Veřejná činnost

1. 7. 1 V městském zastupitelstvu (1919–1927)

Po skončení válečného konfliktu se Václav Kopp vrátil do zcela nových poměrů utvářené Československé republiky a rozhodl se tohoto procesu zúčastnit. Vstoupil proto do řad sociální demokracie a začal se angažovat v regionální politice. Strana ho nominovala do prvních obecních voleb uspořádaných v polovině roku 1919 na základě nově ustaveného volebního řádu v obcích a v únoru t. r. přijaté novele obecního zřízení.¹⁸⁸ Svoji kandidaturu proměnil Václav Kopp v úspěch a 15. června se stal jedním ze osmačtyřiceti členů plzeňského městského zastupitelstva.¹⁸⁹

Československá sociálně demokratická strana dělnická tehdy dosáhla velmi dobrého volebního výsledku, když získala celkem osmnáct mandátů a rovněž místo starosty, kterým se stal na dalších bezmála dvacet let Luděk Pik (1876–1948). S přehledem tak porazila o více než dva tisíce odevzdaných hlasů druhé československé socialisty.¹⁹⁰ Ještě lepšího výsledku se strana dočkala o šest let později při volbách do obecního zastupitelstva uskutečněných 20. září 1925. Mezi dvaadvaceti zvolenými kandidáty sociální demokracie nechyběl znovu ani Václav Kopp.¹⁹¹

Svoje působení v zastupitelstvu pojal velmi aktivně a brzy se angažoval hned v několika správních orgánech a výborech. Vstoupil například do důležité finanční komise, která schvalovala rozpočet a veškerá podstatná opatření týkající se hospodaření města, a zanedlouho se stal jejím předsedou. Po třech letech v zastupitelstvu ho navíc klub vyzval, aby se stal členem městské rady jako nástupce inženýra Dalimila Dvořáka, který na funkci z osobních důvodů rezignoval. Dne 26. dubna 1922 byl Václav Kopp do šestnáctičlenné městské rady oficiálně zvolen a dostal od starosty přidělen referát Plynárna, elektrické podniky, veřejné osvětlení.¹⁹²

¹⁸⁷ TAMTÉŽ s. 240.

¹⁸⁸ Srov. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, s. 443.

¹⁸⁹ F. KŘÍŽ, *Město 1919–1925* s. 18.

¹⁹⁰ K. ŘEHÁČEK, *Obecní volby v roce 1919 v Plzni*, *Minulostí Západočeského kraje* 45, 2010, s. 102.

¹⁹¹ F. KŘÍŽ, *Město 1925–1928*, s. 1–2.

¹⁹² TÝŽ., *Město 1919–1925*, s. 34.

Vedle práce v obecní správě ho zaměstnávala i činnost v rámci politické strany. V průběhu celého roku se účastnil nejrůznějších schůzí a kulturních akcí, kde působil jako řečník a spolu organizátor, a to v Plzni i ve všech větších městech západních a jižních Čech, v nespočtu vesnic, ale také ve vzdálenějších centrech jako Brno nebo Bratislava. Dvakrát do roka k tomu navštěvoval sjezdy pořádané velkými tuzemskými průmyslovými závody a v této souvislosti vykonával od července 1925 už jako oficiální zástupce města Plzně funkci předsedy správní rady Západočeských elektráren, a. s.¹⁹³

Tato povinnost souvisela s jeho přiděleným referátem, kde měl mimo jiné na starosti dohled nad řízením elektrických podniků v Plzni. Sem spadala především správa elektrické dráhy a městské centrály pro výrobu proudu. V průběhu pěti let se Václav Kopp, který přebíral zodpovědnost za všechny obchodní záležitosti, objednávky a výdaje svěřených podniků, podílel na několika změnách a modernizacích jejich chodu. Nařídil rozšířit administrativní budovu sloužící plzeňské hydroelektrárně umístěné na Denisově nábřeží u řeky Radbuzy a zvýšit její výkon.¹⁹⁴ Pro rozvíjející se městskou tramvajovou dopravu nechal přikoupit několik nových vozů a rozhodl i o zastavení přísunu elektrické energie z parní centrály v Cukrovarské ulici, která vyráběla proud příliš nákladně. Stál rovněž za následným uzavřením smlouvy o dodávkách elektřiny od Západočeských elektráren, na jejichž síť se město částečně napojilo.¹⁹⁵

1. 7. 2 Exkurze po průmyslových závodech Anglie a Francie

Vedle otázek zásobování města proudem byla Václavu Koppovi rovněž přidělena starost o zdejší plynárnu. Právě s ní byl spojen největší a nejvýznamnější projekt, na kterém se za své funkční období v městské radě podílel. Šlo o zakázku na výstavbu nového plynárenského vytápěcího zařízení.

Po projednání návrhu projektu příslušnou dozorčí komisí a vyhlášení podmínek veřejné soutěže se o zakázku přihlásili tři zájemci, z nichž na první pohled nejvýhodnější návrh na řešení podala anglická firma West's Gas Improvement.¹⁹⁶ Městské zastupitelstvo se shodlo na vyslání pětičlenné komise složené z odborníků i zástupců z vlastních řad, kteří dostali za úkol posoudit nabídku a zjistit, zda by firmou nabízený vytápěcí systém

¹⁹³ Kronika rodu Koppů, s. 243.

¹⁹⁴ F. KRÍŽ, *Československá republika*, s. 65.

¹⁹⁵ Kronika rodu Koppů, s. 294.

¹⁹⁶ F. KRÍŽ, *Československá republika*, s. 70.

Glover-West vyhovoval jejich potřebám, a to přímo na místech, kde má firma umístěno nejvíce závodů se svým zařízením, tj. v Anglii a ve Francii.¹⁹⁷

Václav Kopp byl jako referent plynárny a předseda dozorčí komise, která vypracovávala návrh na projekt, jedním z vybraných účastníků exkurze. Na cestu se s kolegy vydal v sobotu 14. října 1922.¹⁹⁸ Společně se vyjeli rychlíkem přes Cheb a Karlsruhe směrem na Paříž. Odtud pokračovali obratem do Calais a přes kanál La Manche a Dover expresem do Londýna, kde za doprovodu svých hostitelů z řad anglických podnikatelů absolvovali řadu prohlídek průmyslových podniků, ale čekal je také bohatý doprovodný program. Hned z kraje pobytu se členům výpravy dostalo přijetí od anglického ministra pro zahraniční obchod a nevynechali ani návštěvu československého velvyslanectví v Londýně.¹⁹⁹

Za dobu téměř čtrnáctidenního pobytu procestovali Skotsko, severozápadní a západní Anglii a měli možnost poznat Glasgow, Edinburgh, lázeňské město Blackpool, Manchester i historické Shrewsbury na řece Severn. První část výpravy zakončili opět v Londýně, odkud 27. října v ranních hodinách odjeli zpět do Paříže. Ve městě nad Seinou a jeho okolí pobýli pět dní, během kterých na ně znovu čekaly exkurze do několika průmyslových závodů, ale nechali se provést také po památkách a osvěžit recepí na československém vyslanectví. Z Paříže se vraceli opět přes Karlsruhe domů do Plzně, kam dorazili v pátek 3. listopadu.²⁰⁰

Usnesením městského zastupitelstva došlo nakonec skutečně k zadání projektu anglické firmě. Jednání o stavbě vytápěcího zařízení bylo ukončeno dohodou o cenách, garancích a stavební době v červnu 1924.²⁰¹ Výstavba začala okamžitě a dne 31. října 1925 bylo podle ujednání zařízení převzato obecní správou a na odpolední slavnostní ceremonii za přítomnosti zástupců města, anglického vyslanectví, státních úřadů i zástupců firmy uvedeno do provozu.²⁰²

¹⁹⁷ TÝŽ, *Město 1919–1925*, s. 410.

¹⁹⁸ Kronika rodu Koppů, s. 274.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 278.

²⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 281.

²⁰¹ F. KRÍŽ, *Město*, s. 410.

²⁰² Kronika rodu Koppů, s. 291.

1. 8 Na odpočinku

1. 8. 1 Odchod do ústraní

Václav Kopp začal myslet na zajištění klidného stáří pro sebe a svou ženu již v závěru roku 1921. S rodinou do té chvíle žil v pronajatém bytě v Hálkově ulici čp. 18. Tehdy se však rozhodl vystavět rodinný domek a využít přitom nabídky, na základě které se stát v rámci zákona na podporu stavebního ruchu a bytové výstavby, zavazoval poskytnout novým stavbám citelná daňová zvýhodnění a různé úlevy.²⁰³

Za tímto účelem se Václav Kopp stal členem Lidového stavebního a bytového družstva v Plzni,²⁰⁴ které pro své klienty skoupilo stavební pozemky v tehdejší nejperspektivněji se rozvíjející vilové čtvrti na Říšském (dnes Jižním) předměstí tzv. Bezovce. Po první světové válce tady právě v důsledku původní bytové tísně vyrostlo na sto deset nových domků vesměs obklopených zahradami.²⁰⁵

Plány a konstrukci budovy jako takové si vzala na starost firma stavebního podnikatele Karla Bubly.²⁰⁶ Veškeré stavební práce byly dokončeny na konci listopadu 1925 a Václav Kopp se ženou tak mohli podat výpověď ze starého bytu a nastěhovat se na novou adresu U Svěpomoci čp. 8,²⁰⁷ kde strávili již zbytek života.

Ella Koppová mezitím ukončila kariéru v plzeňském divadle a začala se v roce 1922 věnovat soukromému vzdělávání několika nadaných žákyň. Významnější uznání ale získala až v okamžiku, kdy byla v září 1923 angažována jako profesorka na nově zřízené Městské hudební škole Bedřicha Smetany v Plzni. Po schválení městským zastupitelstvem byla tato instituce otevřena v prosinci 1920. Dočasně sídlila v prostorách státního mužského učitelského ústavu v Tylově ulici než pro sebe získala sousední samostatnou budovu.²⁰⁸ Ella Koppová zde z rozhodnutí dlouholetého ředitele Emila Holého vyučovala obor sólový zpěv.

V průběhu dalších jedenácti let si na tomto postu nikdy nemusela stěžovat na nedostatek zájemců, úspěchy slavila zejména při veřejných žákovských koncertech a konečných výročních zkouškách. Vychovala velmi dobré pěvce Ludmilu Komancovou, Blanku Veckovou nebo Karla Leisse.²⁰⁹ V důsledku neshod s vedením

²⁰³ Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003³, s. 411.

²⁰⁴ V. HRUBÝ – J. SCHIEBL, *Adresář*, s. 314.

²⁰⁵ F. KRÍŽ, *Československá republika*, s. 10.

²⁰⁶ V. HRUBÝ – J. SCHIEBL, *Adresář*, s. 315.

²⁰⁷ Kronika rodu Koppů, s. 304. Současný vzhled domku přibližuje příloha č. 4 této práce.

²⁰⁸ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 222.

²⁰⁹ *Československý hudební slovník II*, s. 182.

však nakonec na místo rezignovala a dnem 1. září 1934 přestala být s konečnou platností součástí zdejšího učitelského sboru. Zároveň to pro ni znamenalo trvalý odchod na odpočinek.²¹⁰

Připojila se tak ke svému muži, který do pense odešel už o dva roky dříve v dubnu 1932. Oba stárnoucí rodiče se nadále upínali hlavně k úspěchům svého syna Václava, jenž ve třicátých letech pomalu vstupoval do samostatného života. Po absolvování obecné školy v průběhu první světové války nastoupil Václav v září 1919 na první českou státní reálku v Plzni se sídlem ve Veleslavínově ulici,²¹¹ kde později úspěšně maturoval.

V letech 1922–1925 potom navštěvoval klavírní kurs v Městské hudební škole Bedřicha Smetany,²¹² sám však upřednostňoval sportovní zájmy. Stal se náruživým plavcem a hráčem lawn-tenisu.²¹³ Oba koníčky měl možnost provozovat o letních prázdninách v Holoubkově, kam dojížděl spolu s rodiči pravidelně mezi léty 1925–1931, když mu prostředí sousedních izolovanějších Hůrek přestalo vyhovovat.

V Holoubkově měli Koppovi pronajatý byt v domě u Adamců,²¹⁴ ale velmi často byli hosty rodiny Karla Marka, bývalého ministra veřejných prací, který si v Holoubkově postavil podle plánů arch. Jana Kotěry honosnou vilu obklopenou rozsáhlým pozemkem, kde se nacházel i tenisový kurt.²¹⁵

Kromě aktivní účasti na sportovních akcích vyrážel mladý Václav přes léto s otcem na delší turistické výlety (jižní Morava, Šumava, túry po Krkonoších a Orlických horách). V zimě pak odjížděl rád s přáteli na hory lyžovat.

Jako absolvent plzeňské reálky nastoupil od 1. října 1926 na České vysoké učení technické v Praze.²¹⁶ Školu nakonec dokončil na konci roku 1933 a stal se diplomovaným inženýrem. Ihned poté nastoupil k splnění jednoroční vojenské povinnosti a s armádou se rozhodl na doporučení otce spojit i další profesní dráhu. V srpnu 1934 byl zapsán na Vojenskou akademii v Hranicích, kterou v hodnosti poručíka absolvoval o dva roky později.²¹⁷

²¹⁰ Kronika rodu Koppů, s. 271.

²¹¹ F. KRÍŽ, *Město 1919-1925*, s. 168.

²¹² TAMTÉŽ, s. 248.

²¹³ Jedná se o starší výraz pro tenis. Tento sport se těšil ve dvacátých a třicátých letech 20. století v Plzni velké oblibě, existovalo tu osm hráčských klubů a co do popularity se s ním mohl rovnat pouze fotbal. TÝŽ, *Československá republika*, s. 40.

²¹⁴ Kronika rodu Koppů, s. 315.

²¹⁵ Viz Radmila KREUZZIEREROVÁ, *Markova vila v Holoubkově*, *Zprávy památkové péče* 65, č. 5, 2005, s. 410.

²¹⁶ Kronika rodu Koppů, s. 248.

²¹⁷ TAMTÉŽ, s. 260.

1. 8. 2 Léčebné pobyty

Od druhé poloviny dvacátých let začal Václav Kopp cíleně vyhledávat odpočinkové a ozdravné pobyty. Pokračoval v tradici dojíždění na letní byt, ale doprovázel rovněž svoji stále častěji stonající ženu při cestách do tuzemských lázní, které se po první světové válce staly, také díky podpoře zdravotních pojišťoven, pro klienty ze středních tříd cenově dostupnější než dříve.²¹⁸ V mezidobí let 1927–1937 proto mohla Ella Koppová absolvovat celkem pět lázeňských návštěv. Po prvním doporučení lékaře se manželé společně vypravili 2. června 1927 na jeden měsíc do slovenských lázní v Trenčianských Teplicích, které právě v době první republiky zažívaly slibný rozkvět.²¹⁹

Obdobné cesty se následně opakovaly zpravidla každé dva roky vždy o hlavní sezóně, která v lázních začínala v květnu a trvala obvykle tři až čtyři měsíce.²²⁰ V létě 1929 se jednalo o návštěvu tehdy již méně vyhledávaného ozdravného centra v lázních Teplice.²²¹ Další léčebný pobyt probíhal od 18. července 1931 ve Františkových Lázních,²²² kde si Ella Koppová v uhličitych koupelích a rašelinových zábalech měla ulevit od revmatických bolestí. Ubytování našla spolu s mužem v Horních Lomanech na předměstí Františkových Lázní ve vile Natalie patřící manželům Griebšchovým.²²³

Nový zdravotní pobyt absolvovali manželé tentokrát již oba jako penzisté od poloviny června do počátku července 1935 v Teplicích nad Bečvou. Vyhrazen jim byl pokoj v nově vystavěné budově lázeňského sanatoria.²²⁴ Do lázní se vrátili po roční přestávce znovu v roce 1937, kdy od 16. června pobývali v Mariánských Lázních.²²⁵ Ubytování získali tentokrát ve vile u Flaugerů v Úšovicích – nejstarší části tehdy druhého nejnavštěvovanějšího lázeňského města.²²⁶

Následující rok se už nesl ve znamení společného letního odpočinku na venkově, tentokrát v Dolním Ostrovcí u Písku. Od začátku června do počátku září tady Václav

²¹⁸ Jitka BUDINSKÁ – Petra ZERJATKE, *Kapitoly z dějin lázeňství*, Teplice 2006, s. 56.

²¹⁹ Kronika rodu Koppů, s. 309.

²²⁰ Vladimír KRÍŽEK, *Obrazy z dějin lázeňství*, Praha 2002, s. 207.

²²¹ Kronika rodu Koppů, s. 314.

²²² http://www.portafontium.cz/iipimage/30280082/soap-ch_knihovna_franzensbader-kurliste_1931_0870 (stav k 22. dubnu 2014).

²²³ Kronika rodu Koppů, s. 255.

²²⁴ TAMTÉŽ, s. 315.

²²⁵ http://www.portafontium.cz/iipimage/30280193/soap-ch_knihovna_marienbader-kurliste-1937_0650 (stav k 22. dubnu 2014). Viz fotografie v příloze č. 6 této práce.

²²⁶ Kronika rodu Koppů, s. 320.

Kopp s manželkou strávil na bytě u rodiny Václava Šaloma poslední klidné chvíle před vypuknutím druhé světové války.²²⁷

1. 9 Protektorát a poválečné osudy

1. 9. 1 Dramatické období let 1938–1940

Rok 1938 začal pro Václava Koppa radostnou zprávou. Jeho syn, tehdy již nadporučík, se o uplynulých Vánocích zasnoubil s Marií Manovou, dcerou tajemníka právnické fakulty Karlovy univerzity Františka Mana.²²⁸ Marie bydlela u svých rodičů v Praze, kde s ní mladý Václav mohl být v pravidelném kontaktu, jelikož právě sloužil na ministerstvu národní obrany v hlavním štábu Ředitelství opevňovacích prací se sídlem v pražských Dejvicích.²²⁹

Nepobyl zde dlouho, když mu otec v souvislosti se stále vážnější politickou situací doporučil ucházet se o civilní místo ve Škodových závodech v Plzni. Dne 13. března 1939 v podniku nakonec podepsal smlouvu a byl přijat na inženýrský post.²³⁰ Vyhnul se tak faktickému propuštění z armády, které by ho čekalo v souvislosti se zřízením Protektorátu Čechy a Morava o tři dny později, protože říšskoněmecká správa nadále povolovala existenci jen minimu ozbrojených sborů pro zajišťování vnitřní bezpečnosti a pořádku.²³¹

Pro Václava Koppa znamenal návrat syna do Plzně velkou úlevu. Na konci března se Václav přestěhoval do vily k rodičům a začal docházet do zaměstnání ve Škodovce. Na svoje plány ohledně svatby však nezapomněl, naopak se je rozhodl uspíšit. V sobotu dopoledne 15. července 1939 uzavřel s Marií Manovou občanský sňatek v Praze na vinohradské radnici. Za svědka mu byl jeho otec, matka Ella však chyběla.²³²

Důvodem byl její rapidně se zhoršující zdravotní stav a několik prodělaných úrazů, kvůli kterým byla v období mezi listopadem 1938 a březnem 1940 výrazně omezena v pohybu a nakonec upoutána na lůžko. Osudným se jí stal nakonec zápal

²²⁷ TAMTÉŽ, s. 324.

²²⁸ TAMTÉŽ, s. 263.

²²⁹ TAMTÉŽ, s. 265.

²³⁰ TAMTÉŽ, s. 267.

²³¹ Srov. Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v Českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 17.

²³² Kronika rodu Koppů, s. 268.

plic.²³³ K pozvednutí nálady a krátkodobému zlepšení jejího stavu přispěla sice 8. prosince 1939 v plzeňském divadle připravovaná vzpomínka na první provedení *Madam Butterfly* před třiceti lety v podobě slavnostního představení, kam byla ředitelstvím divadla pozvána jako čestný host,²³⁴ jednalo se ale o její poslední účast na veřejnosti. Zemřela na velikonoční pondělí ráno 25. března 1940.²³⁵ Pohřeb se z rozhodnutí Václava Koppa konal o čtyři dny později v pátek odpoledne za účasti celého plzeňského operního souboru. Z divadelní terasy přitom vlál černý prapor na znamení uctění památky dlouholeté členky sboru.²³⁶

1. 9. 2 Druhá světová válka a závěr života

Smrt ženy zasáhla Václava Koppa velmi citelně. V květnu 1940 se k němu do rodinného domku přistěhoval syn Václav s manželkou Marií, pocit osamění však nemizel. Následující léto se proto naposledy vydal do Dolního Ostrovce, aby zavzpomínal na příjemně prožité chvíle před dvěma lety. Po návratu do Plzně začal hospodařit ve společné domácnosti se synem. Následkem stupňujících se vzájemných konfliktů však nešlo o snadné soužití. V takto napjatém ovzduší porodila Marie Koppová 5. srpna 1941 syna, který byl o čtyři dny později pokřtěn jménem Vladimír. Jedním z jeho kmotrů se stal i Václav Kopp.²³⁷

Rodinné vztahy se ale nezlepšily a Marie Koppová se nakonec i díky prudkému bombardování anglických letadel, které bylo původně určeno Plzni a vážně poškodilo v noci na sobotu 17. dubna 1943 blízké město Dobřany a vesnice Křimice a Novou Ves,²³⁸ raději rozhodla odejít s malým Vladimírem do většího bezpečí ke svým rodičům na venkov.²³⁹ Václav Kopp tím přišel o možnost vídat svého vnuka po celý zbytek války. Jeho syn i nadále bydlel a pracoval v Plzni, komunikovali spolu ale minimálně. K rodinným starostem a každodenním problémům života v Protektorátu, který zvlášť těžce doléhal na osaměle žijícího člověka, se navíc už od zmíněného útoku na Dobřany přidávaly stále častější poplachy ohlašující nebezpečí přímého úderu na město.

²³³ TAMTÉŽ, s. 336.

²³⁴ O události podrobně informoval plzeňský tisk srov. Antonín ŠPELDA, *Slavnostní představení „Madame Butterfly“*, Český deník, roč. 28, č. 340, 10. prosince 1939, s. 4.

²³⁵ Viz dochované úmrtní oznámení. Sběrka fotografií. Z matiččina rodu.

²³⁶ Kronika rodu Koppů, s. 340.

²³⁷ TAMTÉŽ, s. 353.

²³⁸ M. EISENHAMMER, *Škody*, s. 275.

²³⁹ Kronika rodu Koppů, s. 354.

Tomu se Plzeň nevyhnula v únoru 1944 a ještě v několika dalších případech.²⁴⁰ Václavu Koppovi poničily letecké útoky domek celkem dvakrát, katastrofální se pro něj stalo bombardování ze soboty 16. prosince 1944, které těžce zasáhlo Bory, Klatovskou třídu a přilehlou vilovou čtvrť na Jižním předměstí. Dům Václava Koppa byl uprostřed zimy v troskách. Alespoň provizorní opravy rozbité střechy a vytloučených oken si vyžádaly celý následující měsíc.²⁴¹ Klid ale nenastal, další těžký nálet přišel hned 20. prosince. Postihl tentokrát oblast kolem plzeňského Hlavního nádraží a poškodil kromě mnoha jiných objektů i Měšťanský pivovar, hotel Continental a školu Nad Hamburkem, bývalé dlouholeté působiště Václava Koppa.²⁴²

Obzvlášť ničivým útokem téměř tří stovek amerických letadel byly 25. dubna 1945 zasaženy také Škodovy závody, kde pracoval Václavův syn. Továrna byla ze 70 % srovnána se zemí, díky včasnému varování ale nedošlo téměř k žádným ztrátám na životech. Běžného provozu ovšem podnik nedosáhl ještě dlouhou dobu.²⁴³ V tu chvíli se však už blížil závěr války a Václav Kopp, tak jako mnoho dalších Plzeňanů, s napětím sledoval postup osvobozování města, kam v neděli ráno 6. května 1945 vjely tanky a obrněné vozy šestnácté americké pancéřové divize.²⁴⁴

Konec války nepřinesl Václavu Koppovi vytouženou úlevu. Zatímco s odcizeným synem Václavem dokázal postupně znovu najít společnou řeč, v důsledku jeho rozvodu s manželkou Marií²⁴⁵ ale přišel o možnost vídat vnuka Vladimíra. Navíc hluboce nesouhlasil s vývojem poměrů v obnoveném státě, jako velké nebezpečí vnímal rostoucí moc komunistické strany a obával se nového režimu, který postupně zaváděla. Po válce prožil dalších šest relativně klidných, ale v podstatě velmi tragických let ve svém plzeňském domově. Zemřel 24. srpna 1951 v Plzni ve věku nedožitých pětasedmdesáti let.²⁴⁶

²⁴⁰ M. EISENHAMMER, *Škody*, s. 281.

²⁴¹ Kronika rodu Koppů, s. 448.

²⁴² M. EISENHAMMER, *Škody*, s. 286.

²⁴³ Karel FOUČEK – Vladislav KRÁTKÝ – Jan VLADAŘ, *Poslední akce. Operace amerického a britského letectva nad územím Čech v dubnu a květnu 1945*, Plzeň 1997, s. 118.

²⁴⁴ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 375.

²⁴⁵ Kronika Rodu Koppů, s. 545.

²⁴⁶ AM Plzeň, Pohřební služba města Plzně (1806–1970), sign. 21b21, Ústřední hřbitov v Plzni. Krematorní seznam krematoria města Plzně (1950–1951), záznam č. 557.

2. Kronika rodu Koppů

Pozůstalost Václava Koppa zahrnuje velké množství materiálu, který lze zařadit mezi rodinné a osobní paměti. Ústředním je zde rozsáhlý téměř šestisetstránkový soubor textů autorem označovaný jako „Kronika rodu Koppů“.²⁴⁷ Tento název přitom vystihuje obsah díla pouze z části. „Kronika“²⁴⁸ skutečně začíná sepsáním historie vybraných předků Václava Koppa, kteří byli svými životy neodmyslitelně spjati s malou západočeskou obcí Hůrky, brzy však získává mnohem osobitější rozměr a přerůstá v líčení vlastních vzpomínek autora, kde jasně dominují jeho názory, myšlenky a pocity. V závěru text poměrně rázně mění podobu i vyznění a přerůstá v drobné zápisy s téměř deníkovým charakterem zaznamenávající už nedávno prožitou minulost let 1945–1950.

O rodinnou kroniku v pravém smyslu se tak jedná pouze z části, většinu zápisů by bylo možné zařadit spíše pod označení paměti autora. Jak o tom svědčí zmíněná proměna zápisů i jejich charakter, ve výsledku se nejednalo o uceleně vznikající reprezentativní soubor dovedený do předem stanoveného cíle. Na druhou stranu je patrná pisatelova počáteční snaha vytyčit si určitou osnovu a pokusit se dát zapisovaným vzpomínkám zřetelný tvar a rámeček. Měl k tomu několik vážných důvodů.

Motiv k sepsání „Kroniky“ svěřuje Václav Kopp čtenáři hned na úvodní stránce. Uvádí, že k nápadu ho v roce 1940 přivedlo nařízení protektorátní správy, díky kterému lidé „*museli prokázati, že jsou árijského původu, aby mohli setrvati buď ve svém zaměstnání, nebo pobírati pensijní požitky*“.²⁴⁹ Při následném shromažďování dokladů o svém původu narazil v matrikách na mnoho nových a neznámých informací ohledně svých příbuzných. Zmíněná odhalení v něm probudila zájem tuto minulost předků přiblížit, zachytit rodinnou tradici a skrz vlastní zkušenost přinést poučení synovi a dalším potomkům.²⁵⁰ Inspirací mu bylo jeho učitelské povolání, ale i ničivý požár statku v roce 1886, při kterém přišla rodina Koppova o většinu majetku včetně veškerých písemných dokumentů, a emigrace nejbližších členů rodiny za moře do Spojených států.

²⁴⁷ Kronika rodu Koppů, s. 1.

²⁴⁸ Celý text bude v souladu s úmyslem autora dále označován tímto pojmem.

²⁴⁹ Kronika rodu Koppů, s. 1. Uvedený požadavek o vyplnění prohlášení o nežidovském původu souvisel se zavedením norimberských rasových předpisů v Protektorátu. Netýkal se pouze Židů, ale i velké části státních zaměstnanců, včetně učitelů. Toto prokazování árijského původu se dělo na základě nařízení říšského protektora z 21. června 1939 o židovském majetku. K. MALÝ a kol., *Dějiny*, s. 480.

²⁵⁰ Na několika místech „Kroniky“ jsou zápisy přímo adresovány synovi Václavovi nebo případným dalším členům rodiny. Viz např.: „*Toto vylíčení osudů mého otce napsal jsem s úmyslem tak podrobně, abych svým potomkům zanechal přesný obraz podivuhodného života jejich praděda, jenž by se mohl nezasevěncům zdáti nepochopitelným.*“ Kronika rodu Koppů, s. 47.

Kromě těchto prvotních a na stránkách „Kroniky“ přiznaných důvodů vzniku zápisů vystupuje po rozboru textu na povrch ještě jedna možná a závažná příčina k sepsání tak rozsáhlého autobiografického díla, a to osobní potřeba psát, zaměstnat se určitým úkolem v nejisté době druhé světové války a zanechat po sobě hmatatelnou stopu. Bohužel právě prožívané těžké období a útrapy s ním spojené negativně působily na soudržnost záznamů, které vznikaly velmi nestejně podle aktuální potřeby pisatele, pro něhož byla práce na vzpomínkách určitou formou terapie.

Václav Kopp začal „Kroniku“ psát 3. ledna 1941 a v průběhu následujících více než devíti let do ní přibývaly zápisy týkající se událostí přibližně od roku 1870 s ojedinělým přesahem o něco dále do minulosti v případech, kdy se jednalo o historii rodiny. Hlavní důraz díla je kladen na osobní zážitky a vzpomínky Václava Koppa, záznamy se tedy stávají podrobnějšími ve chvíli, kdy se autor mohl spolehnout na svou vlastní paměť. K tomu docházelo u událostí zhruba z poloviny osmdesátých let 19. století. Zvláště důkladná pozornost je věnována událostem obou světových válek a poslednímu desetiletí autorova života. „Kronika“ zůstala nedokončena a není jasné, jakým způsobem ji Václav Kopp plánoval uzavřít. Poslední záznam nese datum 23. září 1950.

Zodpovězení otázky, na základě jakých pramenů, podkladů a písemných zdrojů „Kronika“ mohla vzniknout, představuje úkol o něco jednodušší. Základní informace o rodinných příslušnících čerpal Václav Kopp z matrik, jak dokazují dochované výpisy z křestních a oddacích listů far ve Strašicích, Mýtě, Rokycanech a Mirošově uchované v autorově pozůstalosti.²⁵¹ Dále je zřejmé, že využíval dostupná písemná svědectví svých blízkých, konkrétně zápisy tety Anny Koppové, která si detailně zaznamenala okolnosti a průběh hrozivého požáru statku č. 1 v Hůrkách,²⁵² a životní postřehy své ženy Elly.²⁵³

Jako zdroj informací mu rovněž sloužila rodinná korespondence, prostřednictvím které udržoval kontakt se vzdálenými rodiči a sourozenci.²⁵⁴ Kromě těchto písemných zdrojů od jiných autorů využíval také vlastní poznámky. Prokazatelně si vedl stručné deníkové zápisy v průběhu první světové války, měl záznamy o událostech ze svých turistických výletů a z exkurze po Anglii a Francii v roce 1922. Obdobně si psal rovněž

²⁵¹ Viz Rodinné doklady.

²⁵² Kronika rodu Koppů, s. 52.

²⁵³ Srov. se vzpomínkovým textem, kterým Ella Koppová přispěla do publikace vydané u příležitosti výročí pětadvaceti let od otevření Městského divadla v Plzni. Ella Noemi KOPPOVÁ, *Vzpomínám...*, in: F. KRÍŽ (ed.), *Divadlo*, s. 167–172.

²⁵⁴ V pozůstalosti autora se zachoval pouze jediný dopis. Pochází ze srpna 1906 a byl sepsán jeho matkou Karolínou. Václav Kopp ho následně vlepil přímo na jednu ze stránek „Kroniky“. Viz Kronika rodu Koppů, s. 60.

průběžné poznámky do „kapesních kalendářků“ minimálně v průběhu posledních pětadvaceti let života, jak o tom svědčí četné zmínky v „Kronice“.²⁵⁵

Vedle rodinných a osobních písemných záznamů se při sestavování díla Václav Kopp opíral rovněž o ústní tradici, vyprávění členů rodiny a přátel i známých ze svého okolí. Jak sám uvádí, snažil se při zapisování prožitých událostí, i těch z pouhého doslechu, úzkostlivě vyhnout všemu, o čem by měl pochybnosti a kde by si nebyl zcela jistý přesnými fakty.²⁵⁶ Po přezkoumání informací z „Kroniky“ v sekundární literatuře a pramenech lze skutečně považovat autorův text za po věcné stránce značně spolehlivý zdroj informací. Jinak je tomu v okamžicích, kdy Václav Kopp předkládá čtenářům komentář k prožívaným událostem a sporům. V těchto případech bývá text zjevně velmi subjektivně zabarvený.

2. 1 Rozbor pramene

Vnější vzhled „Kroniky“ velkou měrou ovlivnily okolnosti, za kterých dílo vznikalo. Existuje pouze jedna verze, která obsahuje celkem 594 stran textu zaznamenaného na volných listech papíru velkého formátu, zpravidla A4 nebo o něco málo menšího. Každý list byl popsán oboustranně, kvalita a vzhled použité psací látky se však v průběhu vzniku zápisů výrazně měnila. Sám autor považuje za nutné na tuto skutečnost upozornit, když v poznámce uvádí, že *„další části svého vypravování musím psátí už na jiný papír i formátem menší, když tento výborný z hadrů jsem zcela vyčerpal“*.²⁵⁷ Náhradu stejné kvality se mu za stávající válečné situace sehnat nepodařilo a později po ní snad už nepátral.

„Kronika“ se skládá střídavě z ručně psaných částí a z oddílů vytvořených na psacích stroji. Strojopisem celý soubor začíná, zřejmě aby dílo získalo určitou vážnost a zdání oficiálnosti. Tohoto způsobu zapisování bylo ale v textu využito pouze ve třech případech (necelá jedna šestina všech popsaných stránek) zřejmě zcela náhodně podle dostupnosti psacího stroje, který se nacházel v majetku autorova syna.²⁵⁸

Jednotlivé volné, hustě popsané listy „Kroniky“ nebyly svázány ani jakýmkoliv způsobem spojeny dohromady. Manipulace s částmi práce a jejich převoz tak byl

²⁵⁵ Za všechny lze uvést alespoň dva příklady těchto zápisů: *„O poměrech v této zímě 1928–[19]29 mám zaznamenané v kapesním kalendářku z r[oku] 1929...“* TAMTÉŽ, s. 307; *„Další zprávy o matiččině dohasínajícím životě píší podle záznamů v kapesním kalendářku pro r[ok] 1940.“* TAMTÉŽ, s. 336.

²⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 2.

²⁵⁷ Zápis ze 6. listopadu 1942. Viz TAMTÉŽ, s. 125.

²⁵⁸ Viz TAMTÉŽ, s. 474.

relativně snadný. Nezachovaly se žádné desky nebo jiný obal, který by jim umožnil ochranu před nepříznivými vlivy prostředí.²⁵⁹ Poškození stránek přesto není nijak markantní a celý soubor se dochoval kompletní, bez ztracených listů. Kontrola celistvosti díla, i přes jeho zdánlivou vnější roztržitost nepředstavuje problém, každá strana obsahující zápis je systematicky očíslována a důležité přílohy přímo začleněné do textu mají zvláštní označení „vločka/příloha ke straně XY“.

Vnitřní struktura „Kroniky“ se skládá z názvů větších oddílů a menších dílčích nadpisů u jednotlivých kapitol. Každý drobnější i obsáhlejší zápis je pečlivě označen datem (zpravidla den a měsíc, někdy s doplněním roku). Tento systém a zpravidla chronologické řazení událostí, jimiž se autor zabývá, umožňuje snadnou orientaci v celém textu. Hlavním jazykem souboru je čeština, poměrně často se však vyskytují jednotlivá slova nebo sousloví v dalších jazycích, které Václav Kopp ovládal, nebo s nimiž se v průběhu života alespoň seznámil (němčina, francouzština, rumunština a angličtina).²⁶⁰

Písmo rukopisných částí „Kroniky“ má jednotnou úpravu a vyniká úhledností. Běžné zápisy jsou psané humanistickou kurzívou, naopak vsuvky (v textu označované hvězdičkou nebo jiným symbolem umístěným nad příslušné slovo) a zvláštní „intermezza“ (pasáže pojednávající o událostech autorovy současnosti vkládané na různých místech do hlavních zápisů vzpomínek) bývají na první pohled odlišeny polokurzívním typem písma.²⁶¹ V textu se nevyskytuje žádný zápis ani poznámka psaná odlišným stylem, než jakým se vyznačuje rukopis Václava Koppa.

Snadnou čitelnost textu lehce komplikuje časté podtrhávání a zvýrazňování rozsáhlých pasáží, na které má být kladen důraz, rovnou čarou. Rovná čára je využívána také při opravách prováděných pomocí škrtnutí nevyhovujícího místa a nadepsání správného textu nad něj. Václav Kopp v úvodní části zdůrazňuje „*píši jen ze své paměti, skoro beze všech pomůcek a bez konceptu, přímo do psacího stroje. Připomínám to pro ty, kdož snad jednou při pročitání této rodinné kroniky se pozastaví nad některými nedostatky slohu a větných vazeb. Jsem si jich plně vědom, ale nemám ani chuti, ani vůle, abych to přepisoval. Snad mně to čtenáři laskavě prominou.*“²⁶² Preciznost oprav a četnost poznámek a přípisů po okrajích stránek opatřených pozdějším datem ale svědčí

²⁵⁹ S částmi souboru bylo tímto způsobem možné snáze manipulovat, ale také je lépe uschovat v případě nutnosti.

²⁶⁰ Jedná se o názvy navštívených měst a památek nebo o různá sousloví a ustálená spojení.

²⁶¹ Viz příloha č. 3 této práce, která nabízí srovnání jednotlivých typů písma užitých v „Kronice“.

²⁶² Kronika rodu Koppů, s. 26.

přínejmenším o zpětném opakovaném pročítání, úpravách a zpřesňování záznamů, které tak rozhodně nebyly jen výsledkem okamžitého, pomíjivého nápadu.

Jak už bylo zmíněno, Václav Kopp obohacoval a zpřesňoval obsah „Kroniky“ také tím, že průběžně začleňoval některé důležité přílohy přímo do textu. Jedná se o přiložené dopisy, nejrůznější seznamy, fotografie z rodinného alba, plánky, přepisy slavnostních projevů a nechybí ani množství vlepených novinových článků. Všechny tyto doplňky měly sloužit k ozvláštnění a zvýšení atraktivity „Kroniky“, ale zároveň dodnes stvrzují a dokládají autovo tvrzení a uváděných skutečností.

2. 2 Proměna zápisů

„Kronika“ Václava Koppa prodělala co se tématické náplně a obsahu zápisů týká zajímavý vývoj. Její titulní strana nese formální nadpis „*Kronika rodu Koppů z čísla 1 v Hůrkách, polit[ický] okres Rokycany, soud[ní] okres Zbiroh.*“²⁶³ Autor se k sepsání díla navíc hrdě hlásí, jak o tom svědčí připojení jeho jména, titulu, bydliště a vlastnoručního podpisu na závěr první části zápisů.²⁶⁴ Tato počáteční zamýšlená oficiálnost a snaha, aby text určitým způsobem přesáhl jeho vlastní osobu, však nekoresponduje s konečnou podobou souboru, který mnohem více odpovídá kritériím osobní výpovědi.

„Kronika“ se skládá celkem ze šesti hlavních oddílů dále členěných do různých dlouhých kapitol. Úvodní část „Hůrky“ podrobně pojednává o historii autorovy rodné obce, zabývá se místními obyvateli a ukazuje jejich styl života. Má představovat jakési základní uvedení do děje a seznámení s prostředím, od něhož se může Václav Kopp dále odrazit při chystaném pojednání o své rodině. V následujícím oddíle označeném nadpisem „Vlastní rodinná kronika“ se skutečně na osudy svých předků soustředí a klade přitom velkou pozornost na nejbližší pokrevní příbuzné.²⁶⁵

Ve třetí části nazvané „Jak jsem žil“ se autor zabývá již výhradně svými osudy, postupuje chronologicky od dětství a shrnuje celá svá mladá léta až do období konce roku 1918, kdy se vrátil domů z nasazení v první světové válce. „Za Československé republiky“ je nadpis čtvrtého oddílu, ve kterém Václav Kopp dovádí vlastní osudy až do závěru roku 1941. V tomto okamžiku však svoje životopisné vyprávění přerušuje,

²⁶³ TAMTÉŽ, s. 1.

²⁶⁴ „Václav Kopp, ředitel měšťanské školy v.v., v Plzni, U Svěpomoci, č. 8.“ Viz TAMTÉŽ, s. 26. Ukázka podpisu Václava Koppa je zařazena do přílohy č. 3 této práce.

²⁶⁵ V přílohách ke „Kronice“ se zachovaly ručně provedené náčrty rodokmenu Koppů. Viz Rodopis Koppů.

aby se v páté části „Kroniky“ opět vrátil k tématu rodiny a zaměřil se na doplňování informací o vzdálenějších příbuzných. Vzpomínky v zápisech zde věnuje ale i dalším osobám z okruhu známých a přátel z mládí, jejichž památce se touto formou rozhodl vzdát hold. Vrací se znovu k rodné vsi a připojuje velmi podrobný popis rodinného statku Koppů a s nostalgií ukazuje na změny, k nimž došlo v Hůrkách v průběhu více než padesáti let, které uplynuly od dob jeho dětství.²⁶⁶

Návratem k vyprávění o dětství a zaznamenáním svých reflexí o této době vybočil Václav Kopp z linie formálního životopisu a posunul charakter závěrečné třetiny díla směrem k náhodným výpovědím o událostech, osobách a místech, které ho právě zajímaly. Poslední část „Kroniky“ pojmenovaná „Zcela sám“ v tomto trendu pokračuje. Autor se v ní věnuje nedávno prožité minulosti, předkládá postřehy ze závěrečného období druhé světové války a dalšího neutěšeného politického vývoje státu a prokládá je více či méně podrobnými poznámkami o vlastním životě.

Většina zápisů v „Kronice“ má retrospektivní charakter. Výrazně se proměňuje a zkracuje časový úsek, který uplynul mezi autorovou přítomností a dobou, na niž vzpomíná (v roce 1941 psal Václav Kopp o událostech z poloviny 19. století, zatímco po roce 1945 se věnoval zážitkům půl roku nebo rok starým), vždy se však jedná o sumarizaci prožitků za určité uplynulé období. Výjimku představuje zápis ze 6. května 1945 bezprostředně odrážející události kolem osvobození Plzně a také všechny vsuvky, které narušují integritu hlavního textu a informují o aktuálním dění kolem autora „Kroniky“. Právě existence takových zápisů nejvíce odlišuje dílo Václava Koppa od jiných srovnatelných osobních pramenů.

Hlavním účelem vsuvek byla možnost zdůvodnit a omluvit některé časové prodlevy mezi záznamy v „Kronice“ a přiblížit konkrétní záležitosti, s nimiž se autor právě potýkal. Jednalo se především o problémy vzniklé důsledkem válečné situace. Václav Kopp při těchto příležitostech poukazoval na různá omezující opatření orgánů protektorátní správy, špatné životní podmínky a zvláště v závěru války se soustředil na zaznamenávání nových zpráv o průběhu bojových operací, postupu fronty a změnách pozic jednotlivých armád. Každodenní realita okupovaného státu, ve které se spolu s ostatními obyvateli českých zemí nacházel, ale měla vliv i na vyznění a obsah těchto druhů zpráv. Jejich tón je velmi opatrný a nikdy přímo stávající poměry nekomentují, pouze o nich podávají zprávu. Václav Kopp svoji tehdejší pozici osvětluje v krátkém

²⁶⁶ Zápisy v této části díla vznikaly v mezidobí od února do srpna roku 1944, kdy Václav Kopp prožíval zvlášť těžké a komplikované období.

samostatném zápisu z 19. ledna 1947: „V době německé okupace bylo nebezpečno zapisovati tyto skutečnosti [o situaci v Protektorátu] po pravdě, když hrozilo nebezpečí gestapáckých návštěv (byli zde dvakrát) a možných prohlídek, při nichž bylo pátráno hlavně po písemnostech.“²⁶⁷

Zdaleka ne každá přestávka v zápisech byla nějakým způsobem ospravedlněna. Tempo, s jakým jednotlivé záznamy do „Kroniky“ přibývaly, se velmi různilo. Obecně lze říci, že k sepsání největší části souboru došlo v letech 1943–1944. Václav Kopp střídal období pravidelného přispívání, kdy záznamy po několik měsíců vznikaly stabilním tempem téměř každý den. Jindy však zasedl ke psaní pouze jedenkrát do měsíce nebo přestal se zápisy úplně po dobu více než půl roku. Stejně tomu bylo i v případě záznamů v poslední části „Kroniky“, z nichž je patrná ztráta radosti a motivace ke psaní. Poznámka ze čtvrtka 27. května 1948 o tom hovoří jasně: „Ani nemám chuti ku pokračování, ačkoli látky je míra vrchovatá a události až otřesně vážné.“²⁶⁸ Václav Kopp přesto u svého díla vytrval ještě poměrně dlouhou dobu, nakonec do něj ale rok před smrtí přestal zapisovat natrvalo.

²⁶⁷ Viz Vysvětlení k sbírání rodových dokumentů.

²⁶⁸ Kronika rodu Koppů, s. 517.

3. Svědectví přelomové doby

„Kroniku“ Václava Koppa je možné kromě formálního dělení posuzovat také z hlediska témat, kterým se v tomto rozsáhlém díle věnuje prostor a pozornost. Celému souboru dominují tři hlavní okruhy vzpomínek s různorodou povahou svědectví i odlišným charakterem záznamů.

První velký okruh se zabývá tematikou rodiny. Spadají sem zápisy týkající se vzdálené minulosti, kterou sám autor nepamatoval, a musel se při sestavování zápisů spolehnout na svědectví druhých, ale i minulosti značně bližší, kdy mohl u rekonstrukce příběhů a popisů osob čerpat z vlastních zážitků. Obsah těchto částí je určen pro paměť potomkům, má za úkol oslavit čest rodu a uchovat jeho památku, přispívá ale i k poznání lokálních dějin rokycanského regionu, s nímž byla rodina Koppova nedělitelně spjata. Neobyčejně významnou roli mají tyto vzpomínky pro výzkum osoby autora, protože odhalují skutečnosti, které rozhodujícím způsobem pomáhaly formovat a utvářet jeho charakter.

Druhý okruh shrnuje život Václava Koppa. Děje se tak v zápisech autobiografického charakteru oživených o zajímavé a důležité momenty týkající se jeho nejbližších. V tomto druhu záznamů se naplno ukazuje autorův spisovatelský talent. Jednoduchým a účelným stylem jasně a srozumitelně vykresluje prostředí, události a situace, ale ve zvlášť vypjatých nebo dramatických místech se nebrání poetickému vyjadřování a expresivnímu, barvitému líčení scén. Jasně patrný je zde i jeho sklon připojovat komentáře, vstupovat do děje a zdůvodňovat svoje stanoviska, svěřovat se s názory, srovnávat a bilancovat. I tentokrát v sobě zápisy skrývají poučení pro potomky, ale ve větší míře slouží také osobním potřebám autora, rekapituluje jeho životní cestu, prezentují úspěchy i protrpěné strasti a mají do značné míry terapeutický účinek.

Třetí obsáhlý okruh témat, který lze shrnout pod označení pojednání o světových politických událostech, dostává větší prostor hlavně v závěru „Kroniky“. Václav Kopp považuje zaznamenání důležitých událostí velkých dějin pro paměť všem budoucím čtenářům za povinnost každého kronikáře.²⁶⁹ Jeho zápisy mají v těchto případech sloužit jako svědectví převratných změn a memento hrůz, které přineslo 20. století. Zájem o historii si s sebou nesl už od dob studií na učitelském ústavě v Příbrami, kde se mu stal

²⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 514.

výborným učitelem Josef Vojta.²⁷⁰ Pod jeho vedením se naučil být také všímavým pozorovatelem světa kolem sebe a tuto schopnost bohatě zúročil na stránkách „Kroniky“.

V rámci uvedených hlavních témat tvoří náplň „Kroniky“ řada dalších námětů, kterým autor věnoval opakovaně pozornost. Přitom ať už se jedná o motiv šťastného dětství, o popis odchodu blízkých do emigrace, přiblížení cestovatelských zážitků, běžného rodinného života nebo výjimečných událostí z dob světových válek, všemi zápisy pronikají myšlenky točící se kolem proměn doby, neustálého pokroku a otevírání nových možností, ale i vymizení tradic, ztráty neopakovatelných hodnot, nečekaných zvratů, válečného utrpení a omezování svobody. Václav Kopp žil v komplikované době, jeho svědectví je proto naplněno pocity osamění, nejistoty i ztrpklosti, ale zároveň jím na mnoha místech prostupuje příjemná nostalgie, radost ze vzpomínek a naděje na lepší budoucnost.

3. 1 Venkov versus město

Václav Kopp dával volný průchod nostalgii svázané s vědomím nezastavitelných změn zejména ve vzpomínkách na dětství a mládí v Hůrkách. Venkov byl jedním ze dvou zcela odlišných prostředí, s nimiž spojil svoji existenci.

V „Kronice“ opakovaně věnoval velký prostor předkům pevně spojeným s rodinným hospodářstvím. Zdůrazňoval jejich čest a obdivoval jednoduchý způsob života v souladu s během ročních období vyplněný tvrdou prací, starostí o statek a péčí o děti, který vedli. S nezpochybnitelnou pýchou dával najevo zájem o historii rodu a svůj dosavadní úspěch v této oblasti bádání. *„Zatím poodhrnuji jen cíp této roušky, zabírající asi 150 let minulosti mého rodu, aby tato úctyhodná jeho minulost nezapadla v zapomnění. Kéž Prozřetelnost dá mému synovi stejně zdatné a početné potomky, jako byli jeho předkové, aby byli ke cti neposkvrněného jména Koppů a zachování jejich rodu!“*²⁷¹ Přesto se v dospělosti plně identifikoval s městem a přizpůsobil se jeho poměrům.

Nebyl zdaleka jediným, kdo v době těsně před koncem 19. století našel domov a útočiště v rychle se rozrůstající Plzni.²⁷² Doba si žádala změnu a nabízela podobnou možnost mnoha lidem z vesnic, kteří odcházeli do průmyslového centra

²⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 117.

²⁷¹ TAMTÉŽ, s. 29.

²⁷² V období od sedmdesátých let 19. století do počátku 20. století činily desetileté přírůstky obyvatel Plzně 11 000–17 000 osob. I. MATRINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 122.

za prací a vidinou nových příležitostí. Na rozdíl od dělníků zaměstnaných v místních průmyslových podnicích přišel Václav Kopp do města s jasnou představou o své budoucnosti a vyhlídkou na stálé zaměstnání. Prostředí venkova ale nikdy zcela neopustil. Vracel se sem pravidelně každý rok o letních prázdninách.

V Hůrkách měl už jako hlava rodiny mezi léty 1907–1923 pronajatý byt ve statku č. 16 u Františka Kešnera stojící přímo naproti jeho rodnému domu. Za roky pobytu se nevyhnul nepříjemnému zvyšování nájemného, ale jak dodává, „*měli jsme však byt po celý rok k dispozici. Zařídili jsme jej vším potřebným pro letní pobyt a to už tu zůstávalo trvale. Brali jsme s sebou jen ložní potřeby, prádlo, šatstvo a některé menší kusy nábytku, jichž jsem užívali i v Plzni. Jakmile začaly školní prázdniny, někdy počátkem července (divadelní byly již dříve), jeli jsme do Hůrek.*“²⁷³

Podobné zajištění domu na venkově nebylo na počátku 20. století pro lépe situovaného městského člověka ničím neobvyklým.²⁷⁴ Venkov se pro Václava Koppa a jeho rodinu stal ideálním místem odpočinku. „*Pobyt v Hůrkách nám šel k duhu a nikdy jsme neměli dlouhou chvíli. Za pohody toulali jsme se po všech bohatých okolních lesích cestou necestou, v rovině, po vrších, Elinka vesele prozpěvovala a já hvízdal, koupali [jsme] se v potoce, v umělé nádrže vlastní rukou vybudované. [...] Za večerů sedávali jsme před domkem vyhlížejíce měsíc a poslouchajíce vypravování Kešnerovo, horlivého čtenáře. V parných dnech zanesli jsme stůl do zahrady pod pěkně vzrostlou košatou švestku, kde jsme pak obědvali, svačili i večereli.*“²⁷⁵ Na takové chvíle bylo následně příjemné po celý rok vzpomínat a těšit se z nich.

Vesnici si Václav Kopp v dospělosti spojoval s pobytem na zdravém vzduchu, s dovolenou a možností oddechu od zaměstnání a městského shonu. Jeho vzdělání, zálibám, zvyklostem a požadavkům na životní úroveň ale mohlo plně vyhovět pouze město. O rozporuplnosti zájmu o kořeny rodiny a dědičné hospodářství na jedné straně a autorově touze po odpoutání se od těchto kořenů na straně druhé nejlépe svědčí citát ohledně budoucího dědice statku. „*Strýc Václav i sestra Aninka zemřeli skoro současně v r[oce] 1897 a bratr Josef, vyučiv se před tím zámečnictví v Rokycanech, byl již také v Americe. Statek byl nabízen mně. Ale kdepak já. Odmítl jsem se vší rozhodností.*“²⁷⁶ Václav Kopp byl tehdy na své učitelské pozici v Plzni pouze krátce, tímto razantním odmítnutím ale dal plně najevo, jakou životní dráhu si pro sebe

²⁷³ Kronika rodu Koppů, s. 191.

²⁷⁴ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996, s. 18.

²⁷⁵ Kronika rodu Koppů, s. 192.

²⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 58.

představuje. Vyrostl z něj městský člověk a napříště už se vracel do Hůrek pouze jako pan učitel a manžel operní pěvkyně k oddechu na letní byt.

3. 1. 1 Radostné dětství

*„Vy, kteří budete čísti toto stařecky rozvláčné povídání, nezazlívejte a přejte mi je. Prožívám při něm krásnou pohádku svého mládí. Ale tato pohádka je doslova pravdivá. Prožil jsem ji. Není to tedy ani pohádka.“*²⁷⁷ Těmito slovy Václav Kopp uvádí jeden z mnoha zápisů s tematikou příběhů z dětství. Vzpomínky na rané roky života zaplňují v jeho „Kronice“ velký prostor a dokazují, jaký význam měl pro autora pohled zpět a jak si cenil možnosti znovu si oživit a prožít pozitivní okamžiky z minulosti. Jeho důvody přitom nespočívaly jenom ve stesku a nostalgickém návratu starého člověka do dávno ztracených časů, ale pomáhaly mu rovněž vyrovnat se s válečnou realitou a alespoň na okamžik zapomenout na každodenní strádání a obavy.

Místem, kde se odehrával největší počet vzpomínek, bylo rodinné hospodářství v Hůrkách.²⁷⁸ *„Jak živě se mně vybavuje podoba toho tak mile útulného statku se všemi budovami velkými i menšími, různými přístavky, kůlnami, pūdami a pūdičkami, po nichž jsem lezl a se proháněl, prohrabával všeliké to nářadí i haraburdí a ledacos tu vyšťoural ke hrám, např. bohatě vyřezávané kolovraty.“*²⁷⁹ Václav Kopp si vzhled ústřední obytné stavby i dalších okolo vystavěných budov skutečně vybavoval do nejmenších podrobností i o mnoho desetiletích později, jak o tom svědčí několik dochovaných plánů celého komplexu, které nakreslil v červnu 1944.²⁸⁰ Statek pro něj představoval bezpečné útočiště a pevné zázemí, spojoval si ho s pocity klidu, volnosti a dostatku, které mu rádi zprostředkovávali bezdětní majitelé usedlosti strýc Václav a teta Anna v době, kdy Karolína Koppová bydlela s dětmi v Hůrkách, nebo i později, když sem všichni zajížděli o letních školních prázdninách.

Čas strávený na statku byl pro děti ve znamení zábavy, nevyhnuly se ale ani povinnostem, které zahrnovaly zejména pomoc při různých sezónních pracích. *„Hráli jsme si na vojáky s dřevěnými puškami ze šindele (měly pod{o}bu kuší) a [s] dřevěnými meči, hráli jsme kuličky s fazolemi, hadrovými míči a špačkem. Ale v době hospodářských prací museli jsme podle svých sil pomáhati na louce, polích*

²⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 395.

²⁷⁸ Umístění a vzhled statku přibližují přílohy č. 1 a č. 4 této práce.

²⁷⁹ Kronika rodu Koppů, s. 422.

²⁸⁰ Plán starého statku. TAMTÉŽ, příl. ke s. 422.

i ve stodole. Hrabali jsme seno nebo otavu, podávali snopky k panákům, prostírali povřísla k vazbě větších snopů, pohrabávali pole po odvezení obilí, poháněli potah při orání, vybírali brambory při {jich} dobývání a konali mnoho jiných nezbytných prací.“²⁸¹

Obdobně tomu bylo i v období zimních svátků, kdy se bezstarostnost her střídala s nutností přispět k bezproblémovému běhu hospodářství. „*V zimě jsme sváděli souboje sněhovými koulemi, jezdili v trepkách na dlouhých klouzačkách uprostřed návsi stojíce nebo na bobku, jezdili na jedné primitivní brusli, kterou jsme si pořídili ze železného rámu starého struhadla zasazeného do polínka. Brusli jsme přivázali motouzem k noze. Za sánky nám posloužila bednička. Kde měli skutečné sánky na dovážení dříví z lesa, užili jsme jich k společným sjížděm za ohlušujícího křiku až do pozdní noci. Zajisté byli jsme i staviteli panáků sněhových, ale neušli jsme ani nutnému prohazování pěšin z obydlí po dvoře k ostatním budovám hospodářským.*“²⁸²

Václav Kopp si byl při zapisování těchto zážitků velmi dobře vědom a sám to v „Kronice“ výslovně zmiňuje, že popisem dětských zábav nebo postupech užívaných při polních pracích přináší svědectví o změnách, jaké s koncem 19. století dolehly i na dlouhou dobu klidný a neměnný vesnický život.²⁸³ Zmínkami o již téměř ztracených hrách, tradicích a metodách práce, které už o několik let později bezpečně zastaly stroje, ukazuje na technický pokrok, ale i změny v mentalitě lidí.

Tento důkaz proměn podporuje i ukázkami zaniklých zvyků, mezi které se řadily i každoroční návštěvy putujících dráteníků a sklenářů původem z oblasti dnešního západního Slovenska v Hůrkách. „*Dráteníci pospravili drátováním lecjaký ten hrnec a sklenáři přinesli na hlavě v dlouhých proutěných koších množství drobného zboží roztodivného druhu a tvaru: skutečně také nějakou tu skleničku, ale více ozdobných skleněných váziček, korálových náramků, náhrdelníků, šňůr perel, prstýnky, hřebeny, nože, břitvy, stužky, řemínky a šňůry, nitě a jehly, foukací harmoniky, trubky a píšťaly, vůbec všechnu drobot, jíž si žádal venkovský člověk dospělý i děti. [...] Dráteníkův příchod, zvláště starého Jury či Andreje, byl pro nás děti radostnou událostí, protože oba uměli vypravovati krásné pohádky.*“²⁸⁴

Všechny uvedené pamětní zápisy spojuje zaměření na pozitivní zážitky. Autor zdaleka neprožil bezproblémové dětství, ale měl zřejmý sklon si ho idealizovat.

²⁸¹ TAMTÉŽ, s. 79–80.

²⁸² TAMTÉŽ, s. 81.

²⁸³ P. VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo*, s.10.

²⁸⁴ Kronika rodu Koppů, s. 428.

Při pobytu v Rokycanech poznal extrémní chudobu a ani život na statku jako takový nebyl lehký a bezproblémový. Ve svých myšlenkách však Václav Kopp oprávněně neviděl důvod, proč se vracet právě k těmto nepříjemným prožitkům.

3. 1. 2 Proměna rodné vsi

*„Za mých dob byla to vesnička malá, stále o 51. čísle s 410–417 obyvateli. V dnešní době vzrostla na 91. číslo a asi 550 obyvatel.“*²⁸⁵ Václav Kopp do rodné vesnice zajížděl dlouhá léta pouze jako host, přesto nikdy neztratil kontakt se zdejšími obyvateli ani povědomí o místním dění. Změny, které obec prodělala v několika desetiletích uplynulých od dob jeho mládí, se ho stále osobně dotýkaly a nezanechávaly v něm příliš pozitivní dojmy. *„Při vší mizérii tehdejšího života, při všem strádání a bídě bývali lidé spokojenější a snad i šťastnější [než dnes].“*²⁸⁶ Novou výstavbu a zvětšování katastru vsi pečlivě sledoval a nakonec byl nucen i uznat prospěšnost řady modernizačních kroků, k nimž se správa obce rozhodla přikročit.

Vesnice Hůrky zůstávala pro svou nevýhodnou polohu na úpatí kopců dlouhou dobu stranou zájmu nových usedlíků, kteří by sem přinesli impulzy k rozvoji. *„Pokud jsem si mohl uvědomiti a pokud si pamatuji, až do požáru r[oku] 1886 byla to taková poklidná vesnička beze změn, bez vážnějších událostí, bez vzruchu a – bez pokroku. Požár poněkud zasáhl do té tišiny. Vyrostly z rumišť nové statky, celé již zděné, ale mimo nás zůstalo při staré tradici, pokud jde o jejich uspořádání a vybavení.“*²⁸⁷ Výraznou proměnou obec prošla teprve po skončení první světové války. Hůrkám přinesla poválečná obnova skutečný rozmach. Státní podporu v rámci zákonů na obnovu stavebního ruchu nabízenou vládou Československé republiky²⁸⁸ využilo mnoho místních obyvatel, kteří museli dosud žít v podnájmu, a obec se tím rozrostla o velký počet nových domů.

Za první republiky došlo ve vesnici rovněž k výraznému zlepšení kvality cest, byl regulován zdejší potok a zřízen přívod pitné vody. Jak to vypadalo s Hůrkami v následujících letech, o tom svědčí zápis Václava Koppa ze srpna 1944. *„Nynější rozšíření Hůrek, pěkný vzhled domků, především však vzácný vodovod neušly pozornosti letních hostů, jimž domácí majitelé domků postoupí na léto kus svého bytu. Hůrky jsou*

²⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 8.

²⁸⁶ TAMTÉŽ s. 17.

²⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 436.

²⁸⁸ Viz výše. Stejnou státní nabídku využil i Václav Kopp při stavbě svého domku v Plzni.

dnes vyhledávaným letoviskem, z čehož vznikla za Valdvízny²⁸⁹ i rozsáhlá kolonie weekendových chat, roztroušených tu bez ladu a skladu a i bez vkusu podle potoka. Valdvízny, toto utěšené lesní zákoutí, ztratilo bývalý tichý půvab tímto nešvarem.“²⁹⁰ Je zajímavé porovnat uvedený názor se skutečností, že sám Václav Kopp mohl být za jednoho z cizích prázdninových hostů považován, sám se tak ale neviděl.

3. 2 Emigrace do Spojených států

Velmi citlivé téma pro autora „Kroniky“ představoval odchod jeho rodiny za moře a jejich trvalé usazení v Americe. Nevyhnul se v této souvislosti pocitům osamělosti a ztráty, sám však nikdy podobné alternativy nevyužil a nepřipojil se k rodičům ani sourozencům v nové vlasti. Postavil se tak proti rozhodnutí otce, který svůj odchod považoval za první krok k zajištění lepší budoucnosti pro manželku a děti. „Bylo již také rozhodnuto podle tatínkova přání, aby celá naše rodina se odstěhovala k tatínkovi do Ameriky.“²⁹¹ Václav Kopp se místo odjezdu rozhodl věnovat zvolenému učitelskému povolání v rodném kraji. Po několika letech uzavřel manželství, založil vlastní rodinu a vychoval syna.

Emigrace do USA nebyla na konci 19. století ničím neobvyklým. Jen mezi léty 1890–1910 se počet česky mluvícího obyvatelstva v USA téměř zpětinasobil. Tři čtvrtiny všech amerických Čechů přitom žily na americkém Středozápadě (státy Wisconsin, Illinois, Iowa, Minnesota).²⁹² Tuto cestu z nepříjemné životní situace volilo mnoho chudších lidí v českých zemích i celé monarchie. Rokycansko ani sousední Zbizožsko nebyly v tomto ohledu žádnou výjimkou, naopak od počátku padesátých let 19. století představovala právě oblast kolem Plzně největší centrum exodu z českých zemí za moře do Ameriky.²⁹³ „Kronika“ Václava Koppa uvedenou statistiku potvrzuje a přináší další svědectví o odlivu obyvatel přímo z Hůrek.

S existenčními potížemi, problémy v hospodářství a nesplacenými dluhy se zde potýkala rodina sedláka Cipra ze statku č. 3. Kroky, které členy rodiny nakonec dohnaly k odchodu, shrnuje Václav Kopp následovně: „Koupili si koně a jezdili „na vejdělek“ ,

²⁸⁹ Název byl odvozen z německého Waldwiesen, tzn. Lesní louky. Zmíněná chatová kolonie zde začala vznikat na konci dvacátých let 20. století. F. BATĚK – H. HRACHOVÁ – P. PRÁŠIL, *Zbizožsko*, s. 108.

²⁹⁰ Kronika rodu Koppů, s. 442.

²⁹¹ TAMTÉŽ, s. 50.

²⁹² M. FRYŠČÁK, *Emigrace*, s. 114.

²⁹³ J. VACULÍK, *Češi*, s. 11.

jak se říkalo. Vozili dříví dlouhé nebo polenové na pily, {do} železářských podniků, odkud zase různé výrobky, seno a bůhví co všechno. Vydělávali dost peněz, ale svádělo je to zase k blahobytnějšímu životu, při němž docházívало ke svárům, rvačkám a soudům. Na hospodářství nezbylo času, zapomínali na ně a hospodyně nestačila. Dělalí dluhy u žida, až přišli o statek a odjeli do Ameriky.“²⁹⁴

Václavův otec Josef tedy nepředstavoval mezi svými sousedy v Hůrkách zcela ojedinělý a neslýchaný případ, když se odhodlal pro emigraci. Shromáždění prostředků na lodní lístek ani uskutečnění samotné cesty pro něj ale nebylo snadnou záležitostí. Musel si zajistit kontrakt s přepravní společností, absolvovat dlouhou plavbu v nejistých podmínkách a po dopnutí podstoupit celní a lékařskou prohlídku.²⁹⁵ Pravým existenčním starostem potom čelil po dopnutí na americkou pevninu, když se snažil usadit v neznámé zemi.

Rozhodnutí Josefa Koppa mělo pro něj i zbytek rodiny závažné důsledky. O mnoho let později si jeho syn Václav do úvodu „Kroniky“, kde představoval rod Koppů, poznamenal: „*Jsem šťasten, že jsem potomkem ústřední větve tohoto rodu jako větev poslední s jedinou jen ratolestí.*“²⁹⁶ Ze zápisu je možné lépe pochopit pocit povinnosti zaznamenat historii rodiny, který Václav Kopp cítil, jestliže sám sebe a svého syna fakticky považoval za poslední členy a pokračovatele rodiny.

3. 2. 1 Odchod rodičů a sourozenců

Josef Kopp měl možnost při svém rozhodování o odchodu hledat radu a poučení v osudech jiných. Od roku 1851, kdy masové vystěhovalectví za hranice rakouské monarchie začalo,²⁹⁷ odcházeli lidé za lepšími možnostmi sami i s celými rodinami, někteří v novém domově úspěšně zakotvili, jiní se vraceli zpět. Josef prokazatelně věděl o riziku, které svým odchodem podstupuje, a rovněž mu muselo být jasné, v jaké pozici zanechává v Hůrkách svou manželku. Na druhou stranu zřejmě neviděl z problematické životní situace, ve které se nacházel po krachu prosperující živnosti, žádné jiné východisko a alternativa v podobě dalšího neúspěšného hledání práce v okolí domova se mu mohla zdát neúnosná.

²⁹⁴ Kronika rodu Koppů, s. 11.

²⁹⁵ J. VACULÍK, *Přes moře nebo po souši? K cestování českých emigrantů 2. poloviny 19. a počátku 20. století*, in: Petr KALETA (ed.), *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století*. Sborník z mezinárodní vědecké konference (Praha 6. – 7. 9. 2007), Praha 2008, s. 168.

²⁹⁶ Kronika rodu Koppů, s. 29.

²⁹⁷ J. VACULÍK, *Češi*, s. 11.

K tomuto vysvětlení se přiklání i Václav Kopp. Téma emigrace nemohl na stránkách „Kroniky“ opomenout a otcovu rozhodnutí věnoval v zápisech důkladnou pozornost. „*Toto vylíčení osudů mého otce napsal jsem s úmyslem tak podrobně, abych svým potomkům zanechal přesný obraz podivuhodného života jejich praděda, jenž by se mohl nezasvěcencům zdáti nepochopitelným. Pro mne je památka otcova neposkvrněna. Jeho boj doma s osudem a v Americe o snesitelný život zaslouží veškeré úcty.*“²⁹⁸

Podobně defenzivní tón zaznívá na více místech vzpomínek. Otázkou zůstává, zda opakované a důrazné bránění cti a dobrých úmyslů otce nemá kromě předání správného obrazu potomkům sloužit především k utvrzení samotného Václava Koppa, pro kterého znamenala ztráta jednoho z rodičů v tak mladém věku těžkou ránu. Nezůstaly mu na něj téměř žádné osobní vzpomínky. „*Poznal jsem jej velmi málo osobně. Bylo mně teprve 4 ½ roku, když odejel do Ameriky, aby tu našel takové zaměstnání, kterým by prospěl své rodině, když ho nenašel doma.*“²⁹⁹

V hodnocení osobnosti a charakteru otce se tudíž mohl spolehnout pouze na názory druhých a na závěry, které si o něm vytvořil při pozdější vzájemné výměně korespondence. „*Mnohou představu o něm pak mám z jeho dopisů, které mně posílal již jako učiteli. Dokreslil ji pak dokonale můj již zemřelý bratranec Šebestian Kötz, syn otcovy sestry Katinky, když se navrátil ze světové výstavy v Chicagu r[oku] 1893,*³⁰⁰ *kde byl hostem mého otce, svého neúnavného průvodce a neocenitelného informátora. [...] Tehdy jsem pochopil, proč tento hrdý a odvážná muž šel hledati lepší prostředí pro své plány.*“³⁰¹

Josef Kopp se vydal na cestu do Spojených států 16. května 1881, o dva dny později dorazil do Brém, odkud vyplul na zaoceánské lodi Weser zdejší plavební a zprostředkovatelské společnosti Severoněmecký Lloyd směrem na New York.³⁰² Zvolenou trasu se parníku podařilo překonat za obvyklých dvanáct dnů, přesný záznam plavby se zachoval ve formě „passengers' track chart“ neboli mapy, do které se cestujícím

²⁹⁸ Kronika rodu Koppů, s. 47.

²⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 38.

³⁰⁰ World's Columbian Exhibition pořádaná v Chicagu mezi květnem a říjnem roku 1893 patřila k největším světovým výstavám, které byly do té doby uskutečněny. Shlédlo ji téměř 21,5 miliónu návštěvníků. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXVII*, Praha 1908, s. 57.

³⁰¹ Kronika rodu Koppů, s. 38.

³⁰² Šlo o obvyklou volbu emigrantů. Parolodě Severoněmeckého Lloydů zajišťovaly přepravu z přístavu v Brémách, zatímco v Hamburku obdobnou službu nabízela Hambursko-americká paroplavební společnost. Tyto dvě firmy odbavily naprostou většinu cestujících z německých zemí, kteří směřovali do New York. J. VACULÍK, *Přes moře*, s. 167.

zaznamenávala denní pozice lodi a vzdálenost jednotlivých ujetých úseků v námořních mílích.³⁰³ Na konci května Josef Kopp vystoupil na pevninu v newyorském přístavu Southampton. Absolvoval registraci v bývalé pevnosti Castle Garden, která sloužila jako vstupní stanice pro emigranty do USA v letech 1855–1890³⁰⁴ a zamířil do Chicaga.

S tímto největším městem státu Illinois spojil následujících třicet let života. Pokud lze důvěřovat zprostředkovanému svědectví Václava Koppa, jeho otec zde poměrně úspěšně zakotvil a stal se platným členem místní česky mluvící komunity. Konkrétnější detaily ale zápisy neuvádějí. Ohledně způsobu obživy Josefa Koppa „Kronika“ například nabízí pouze neurčité sdělení. *„Jakého druhu bylo tehdejší otcovo zaměstnání, si nepamatuji. Vzpomínám si jen na pozdější dobu, kdy měl tatínek významné postavení v nějakém dřevařském podniku. Jezdívával do stredoamerických pralesů, kde nakupoval množství dřeva a dával je dovážeti firmě do Chicaga.“*³⁰⁵

Josef Kopp pobýval dlouhá léta v Americe sám. Oproti původnímu záměru, kdy za ním měla co nejdříve připlout manželka i s dětmi, se skutečnost ukázala být mnohem komplikovanější. K postupnému odchodu jednotlivých členů rodiny za moře docházelo v dlouhých časových prodlevách, a to obvykle až ve chvíli, kdy se sami v Čechách už neměli na co vázat.

Dcera Zdeňka se k otci připojila teprve po šestnácti letech od jeho příchodu do Chicaga, mladší syn Josef se rozhodl pro emigraci o dva roky později. S manželkou Karolínou, která vyrazila na cestu v pokročilém věku šedesáti tří let,³⁰⁶ se Josef Kopp shledal poprvé po pětadvaceti letech až v roce 1906 a dceru Karolínu přivítal o rok později. Nejstarší syn Václav měl naopak v domovských Čechách stabilní postavení a právě to mohlo být hlavním důvodem, proč se odmítl k rodině připojit. Lze jenom hádat, zda v pozdějších letech, kdy Evropou zmítaly války a on dožíval v ústraní, svého rozhodnutí litoval. Bezpochyby mu scházela rodinná podpora a cítil se opuštěný.

3. 2. 2 Pozdější kontakty

Václav Kopp udržoval se vzdálenou rodinou zpočátku pravidelné styky prostřednictvím bohužel nedochované korespondence. Tímto způsobem se dozvěděl

³⁰³ Josef Kopp zaslal tento cestovní plán do Hůrek rodině v jednom ze svých dopisů. Sběrka fotografií, Rod Koppů v Hůrkách č. 1.

³⁰⁴ Tuto funkci následně převzal Ellis Island. http://www.ellisland.org/genealogy/ellis_island_history.asp (stav k 22. dubnu 2014).

³⁰⁵ Kronika rodu Koppů, s. 48.

³⁰⁶ J. VACULÍK, *Češi*, s. 11.

o smrti obou rodičů, kteří společně dožili ve vlastní domácnosti v dobře situovaném bytě na předměstí Chicaga. Josef Kopp zemřel v pátek 23. září 1910, manželka Karolína potom o necelý půl rok později dne 17. února 1911. Oba byli pohřbeni na tamním Českém národním hřbitově, jak o tom svědčí odeslaná úmrtí oznámení uložená v pozůstalosti jejich syna.³⁰⁷

Vzájemná výměna dopisů se sourozenci, kteří si ve Spojených státech postupem času založili vlastní rodiny, začala být po těchto událostech stále méně obvyklá, až na konci třicátých let, také v souvislosti s vypuknutím druhé světové války, přestala docela.³⁰⁸

Nejčastěji si Václav Kopp psal se starší sestrou Zdeňkou. *„Za jejího života, byl jsem s ní v živém styku dopisováním. Jevila o mne stále vřelý zájem. Nejlépe jej projevila po [první] světové válce. Věděla dobře, jako všichni američtí krajané, jaký nedostatek ve všech životních potřebách způsobila ona válka. K našemu největšímu, ale radostnému překvapení došel nám od ní v květnu r[oku] [19]19. či [19]20. objemný pytel, plný nejužitečnějších a nad jiné vítaných věcí. Byla to surová káva (asi 3 kg), balík vzácného zeleného čaje, velký sáček, ale už jen s několika zrnky nejlepší rýže, krabice kaka, balíčky čokolády, celá veliká krabice masového výtažku „Otto“ v kostkách, řada krabiček s rybími konzervami, mýdlo, tucet dámských punčoch i hedvábných, tolikéž pánských ponožek nejvyš trvanlivých, množství cívek bílých a černých nití, jehel, špendlíků a řada jiných ještě vzácných předmětů, jichž už si nepamatuji. Zkrátka plný pytel, v jakých u nás přichází mouka do obchodu. V dopise pak bylo plno starostlivých dotazů, jak jsme přežili válku a jak se nám daří. O tom poslal jsem jí obšírné vylíčení a za neocenitelné dárky dík, jak jsem dovedl nejsrdečnější. Pilně jsme si dopisovali za krásné rodinné pohody na obou stranách.“*³⁰⁹

Zdeňka Koppová si mohla dovolit být k bratrovi velkorysá, ze všech tří Václavových sourozenců potkal právě ji v Americe nejshovívavější osud. Provdala se roku 1898 za Jakuba Václava Kellera, českého emigranta a majitele řeznictví.³¹⁰ Porodila čtyři děti, z nich dospělosti se dožily dcery Anna a Zdeňka a syn Ladislav. Společně s manželem je vychovávala v domě v západních Chicagu, kde krátce před rokem 1930 zemřela. Pohřbena byla vedle svých rodičů na Českém národním hřbitově.³¹¹

³⁰⁷ Rod Koppů v Hůrkách č. 1.

³⁰⁸ Poslední předválečný dopis z Ameriky obdržel Václav Kopp v roce 1938. Kronika rodu Koppů, s. 66.

³⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 65.

³¹⁰ <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/MS3H-SL9> (stav k 22. dubnu 2014).

³¹¹ <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/XSTN-KKR> (stav k 22. dubnu 2014).

Při zaznamenávání osudů svých sester a bratra měl Václav Kopp na mysli hlavně zdůraznění jejich úspěchů, nezatajil však ani tvrdou realitu životních zvrátů, kterým byli nuceni spolu s mnoha dalšími přistěhovalci ve Spojených státech čelit. Jeho mladší sestra Karolína Koppová se krátce po příchodu do Ameriky provdala na jaře 1908 za majitele farmy v Nebrasce, českého emigranta Aloise Štěpána, který podle dostupných pramenů pocházel z Bušovic na Rokycansku.³¹² „*O životě farmářů, o pracích hospodářských a hlavně žňových, při nichž si vzájemně pomáhají všichni sousedé společnými stroji, o hojném domácím zvířectvu, občasných hadech atd. napsala nám nadšené dopisy výmluvnými slovy, k nimž vytrvale připojovala srdečná pozvání k návštěvě svého šťastného domova. Bylo to tak lákavé, že jsme se s mojí Elinkou, naší matičkou,*³¹³ *rozhodli, že se do Ameriky podíváme a strádali jsme na cestu. [...] Než však došlo k uskutečnění našeho plánu, vypukla více než čtyřletá světová válka se všemi hrůznými následky, které znemožnily naši návštěvu Ameriky.*“³¹⁴

Společný život rodiny na farmě vzal rychle za své, když musel být v důsledku zadlužení a stupňujících se hospodářských problémů celý jejich majetek rozprodán. Manželé Štěpánovi se rozhodli zkusit štěstí jinde a po určité době se trvale usadili ve městě Manitowicu ve státě Wisconsin, kde žili se svými pěti dětmi.³¹⁵ Zdeňka Štěpánová zemřela pravděpodobně v roce 1944 a stejně jako její blízcí našla poslední odpočinek na Českém národním hřbitově v Chicagu, jak o tom Václava Koppa informuje bratr Josef v dopise z března roku 1946, poté co došlo mezi oběma starými muži k obnovení písemných styků.³¹⁶

O životním příběhu Josefa Koppa toho jeho bratr Václav věděl nejméně. „*Psával mně tu a tam, také rodiče i obě sestry se o něm zmiňovali. Ale nikdy to nebylo nic tak závažného, abych mohl zaznamenati něco určitého o jeho činnosti.*“³¹⁷ Po příchodu do Spojených států v roce 1899 Josef nejprve bydlel u svého švagra Jakuba Kollera a sestry Zdeňky v jejich chicagské domácnosti. O devět let později 22. února 1908 se oženil s Eleonorou Vlachovou,³¹⁸ z rodiny českých emigrantů, se kterou měl dceru Miladu. Manželství se ale hned po dvou letech rozpadlo a skončilo rozvodem.³¹⁹

³¹² <http://www.ellisland.org/cgi-bin/tif2gif.exe?T=\\192.168.100.11\IMAGES\T715-0496\T715-04960527.TIF&S=.1> (stav k 22. dubnu 2014).

³¹³ V „Kronice“ velmi často užívané označení pro Ellu Koppovou.

³¹⁴ Kronika rodu Koppů, s. 69.

³¹⁵ <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/MF27-D18> (stav k 22. dubnu 2014).

³¹⁶ Kronika rodu Koppů, s. 480.

³¹⁷ TAMTÉŽ, s. 70–71.

³¹⁸ <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/N7HF-GVW> (stav k 22. dubnu 2014).

³¹⁹ <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/MKCF-77D> (stav k 22. dubnu 2014).

Josef pravděpodobně zůstal svobodný a v průběhu následujících let vystřídal několik povolání i míst pobytu, než se na počátku třicátých let vrátil zpět jako podnájemník ke svému v té době již ovdovělému švagrovi Jakobovi do Chicaga.³²⁰ Ve městě se usadil a krátce po skončení druhé světové války odtud odeslal dopis bratrovi do Čech, ve kterém ho informoval o smrti sester a nabídl mu, stejně jako to udělala po první světové válce Zdeňka Kollerová, hmotnou pomoc ve formě balíčku s potřebnými věcmi.³²¹

Václav Kopp svoji rodinu po emigraci nezavrhl a nestalo se tak ani z jejich strany. Přestože se s rodiči ani se sourozenci už nikdy nesetkal, dokázali společně po dlouhá léta udržovat kontakt prostřednictvím korespondence. Příchozí dopisy ale představovaly spíš výjimečnou událost v rámci denní rutiny, než že by s nimi adresáti vyloženě počítali. Tato komunikace měla sloužit hlavně k udržení povědomí jednoho o druhém. Každý z pisatelů vedl samostatný život, obklopovalo je odlišné prostředí a vzájemně nesrovnatelné poměry. Pro členy rodiny v Americe, kteří nikdy nezapomněli na své české kořeny,³²² mohlo dopisování představovat součást sebeidentifikace, jejich bratrovi v Čechách potom korespondence přinášela pocit sounáležitosti a šanci oživit si jinak zapadlé vzpomínky na společné chvíle.

3. 3 Vnímání cizího

Počátek 20. století plynule navázal na trend rychle se měnícího životního stylu, který se zrodil ve století předcházejícím. Doba první republiky se potom snažila na toto tempo při poválečné obnově navázat hlavně v oblasti průmyslu. Obrovské změny v oblasti dopravy umožnily snadné cestování a přinášely s sebou mnoho nových možností. Jednoduše dostupné vlakové spoje zajišťovaly v relativním komfortu a bezpečí velkou část mezinárodní přepravy osob a jejich využití dovolovalo překonávat dlouhé vzdálenosti ve stále kratších časových horizontech.

Síť železnic, která pokryla Evropu a propojila všechna významná centra kultury, průmyslu a obchodu, byla v českých zemích dokončena v sedmdesátých letech 20. století.³²³ Cestování za poznáním, vzděláním, obchodem nebo společenskými

³²⁰ <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/XSTN-KK1> (stav k 22. dubnu 2014).

³²¹ Kronika rodu Koppů, s. 479.

³²² Josef Kopp i jeho syn se v Chicagu angažovali v krajanských spolcích. K nejvýznamnějším patřil zdejší Sokol založený již v roce 1866. M. FRYŠČÁK, *Emigrace*, s. 113.

³²³ M. HLAVAČKA, *Dějiny*, s. 102.

kontakty tak už nebylo pouze výsadou šlechty a majetných vrstev továrníků a podnikatelů, při vhodné příležitosti a dostatečně motivaci se na delší cesty vypravovali i lidé ze středních a nižších tříd, kteří si dokázali našetřit nebo sehnat potřebný finanční obnos na jízdné a další výdaje.

Václav Kopp v průběhu života uskutečnil dvě důležité zahraniční cesty, které tehdy ještě nebyly pro člověka v jeho postavení úplnou samozřejmostí. V roce 1900 podnikl výpravu do Paříže na světovou výstavu, kde se zúčastnil mezinárodní pěvecké soutěže a zůstal tady po dobu dalších deseti dnů. O dvaadvacet let později využil svého působení v plzeňské městské radě a absolvoval dvoutýdenní exkurzi po anglických průmyslových závodech, která měla přispět k rozhodnutí o zadání důležité stavební zakázky pro město. Každá z cest dostala jasně definovaný cíl, jejich účelem byla však také reprezentace Čech a českého národa v cizině.

V obou případech se jednalo o výpravy kolektivní, kde zábava a odpočinek představovaly podstatnou, ale ne hlavní náplň programu. Předcházela jim pečlivá příprava, která měla díky vědomí konfrontace s jinou kulturou a jazykovým prostředím za úkol předem vyřešit mimo jiné otázku vzájemné komunikace. Pro pobyt v Anglii byl zprostředkován tlumočník, odjezdu do Paříže předcházely alespoň základní lekce francouzštiny. *„Abychom i po stránce jazykové měli nejnnutnější znalosti, vyučoval nás profesor Kubeš z našeho sboru nejpotřebnějšími výrazům a slovům i větám, jak přicházejí v denních rozhovorech mezi Francouzi v Belgii a Paříži. Přišlo nám to velmi vhod.“*³²⁴

Obě výpravy přinesly svým účastníkům jedinečné zážitky, dostalo se jim při nich možnosti rozšířit si obzory a získat nové zkušenosti. Kromě obvyklého líčení dojmů z prohlédnutých historických památek a přírodních zajímavostí si Václav Kopp při svém vzpomínání na tyto okamžiky v zápisech na stránkách „Kroniky“ všímá i charakteru navštívených míst, hledá jejich skrytou podstatu a světuje se s pocity, které v něm celý pobyt zanechal. Paříž v době světové výpravy například popisuje tímto způsobem: *„Je to skutečné světlo: velikost, vznešenost, jinde zase velebnost, ušlechtilost, historicismus, krása, elegance, půvab, na druhé straně rozmařilost s rozpustilostí, lehkomyšlnost s houževnatou vytrvalostí, bystrost ducha a duchaplnost, úskok a úklad, šejdířství i zločin je v Paříži.“*³²⁵

Na jiných místech svých poznámek si všímá kulturních odlišností obyvatel navštívených zemí na základě toho, jak měl v průběhu pobytu možnost blíže poznat

³²⁴ Kronika rodu Koppů, s. 146.

³²⁵ TAMTÉŽ, s. 153.

jejich charakter. Zabývá se lidskou povahou, temperamentem a posuzuje dobré i špatné vlastnosti. Závěry, k nimž touto cestou dospěl, však není možné zobecňovat. Na tvorbu těchto názorů měly vliv zažití stereotypy, ale i krátké časové období, které autor v cizině strávil.

Jeho přímočarý pohled přibližuje například tento zápis ze srpna 1942 sepsaný na základě zkušeností z cesty po Anglii uskutečněné před dvaceti lety. „*Angličan zná Anglii. Co není Anglie, je podle něho její dominií, ne-li tedy alespoň kolonií, když ani to ne, je to jistě pod jejím vlivem. Proto mu stačí, když umí jen anglicky. Kdo chce s ním mluvit, ať umí anglicky. Neumíš-li, mluv, jak chceš, jen pokud možno, vyhni se – jak podivné – němčině. Jeho geografické znalosti jsou podle toho. O ČSR věděli všude, že má „good money“. Jeden inženýr se nám pochlubil, že byl v Československu a na naši otázku kde, řekl v Mnichově. Dnes asi už bude trochu lépe.*“³²⁶

3. 3. 1 Světová výstava v Paříži

Hlavní město Francie hostilo na přelomu století jednu z největších kulturních událostí svého druhu. Expozice a pavilóny světové výstavy i mnohá umělecká vystoupení a klání zde pořádaná, přilákaly rekordní počet návštěvníků.³²⁷ Václav Kopp sem společně s plzeňskými kolegy z Pařížského odboru pěveckého spolku Hlahol vyrazil v polovině července roku 1900. „*Přes Cheb, Würzburg, Aschaffenburg, Frankfurt a[m] M[ain] do Mohuče, kde byl první nocleh. To byla středa 18. července. Den na to vstoupili jsme na osobní rychloparník „Drachenfels“, jenž nás odvážel po krásném, půvabném Rýnu vroubeném nesčetnými zříceninami hradů a hrádků, kaplí, pavilonů, ale i zcela zachovalými stavebními památkami dávných dob, nepřehlednými a proslulými vinicemi. Míjeli jsme skvělá města a památná místa.*“³²⁸

Průběh cesty byl při většině zastávek oživen prohlídkou města, ve kterém se výprava ubytovala přes noc. Největší zájem se soustředil na shlédnutí pamětihodností a poznání místní historie, ale došlo i na seznámení s různými zvyky, tradicemi i specialitami zdejší kuchyně. Návrat z Francie do českých zemí pak záměrně směřoval po odlišné trase, aby bylo možné z cizího prostředí shlédnout co nejvíce. Zpáteční cesta

³²⁶ TAMTÉŽ, s. 279.

³²⁷ Počet návštěvníků se vyšplhal na více než 51,6 mil. osob. M. LENDEROVÁ, *Téma*, s. 218.

³²⁸ Kronika rodu Koppů, s. 146.

proto místo do Belgie vedla přes Švýcarsko, kde celá výprava podnikla vlastenecky motivovanou zastávku v Kostnici k uctění památky Jana Husa u jeho proslulého pomníku.³²⁹ Celý podnik tak nepředstavoval pouze účelovou výpravu na pěvecké soutěže do Bruselu a Paříže, ale jednalo se zároveň o okružní jízdu po významných centrech vyspělé Evropy.

Příjezd do hlavního města Francie si vyžádal od účastníků výpravy pohotovost a rychlou orientaci. „Když jsme o 5. hod[ině] ranní vystoupili na Gare du Nord, najali jsme si drožky, aby nás dopravily do našeho již z Plzně objednaného hotelu. Byl v Rue de Lancry vedoucí k Place de la République [...] a jmenoval se Hôtel de Tour et Magenta a stojí právě na opačné straně Paříže, než byla výstava. Měli jsme tedy na výstaviště více než 2 hod[iny] pěšky. Hotel nepatřil k prvotřídním, ale byl slušný. Při množství výstavních návštěvníků byli jsme rádi, že jsme dostali vůbec nějaký. Umyli jsme se a trochu se prospali, pokud to bylo možno za úmorného červencového vedra v dusných hotelových pokojích, do nichž vnikal z kuchyně zápach z připravovaných mořských ryb. Neměli jsme tolik peněz, abychom si mohli vybírat a také nebylo z čeho. Jen když jsme bydleli dobře.“³³⁰

Finanční zajištění podobného dlouhého zahraničního pobytu představovalo vždy závažný problém. Cesta do Francie přišla začínajícího učitele s nízkým příjmem 90 K měsíčně a minimálními úsporami na značnou částku. Ze spolkové pokladny Hlaholu získal každý člen výpravy jen omezený příspěvek, většinu výdajů si museli platit ze svého. Výhodou byla permanentní vstupenka do prostor světové výstavy, kterou všem zdarma poskytli pořadatelé pěvecké soutěže.

Václav Kopp nakonec disponoval na cestu díky velkorysosti příbramských příbuzných částkou 400 K, za okružní jízdenku druhé třídy z této sumy utratil 110 K.³³¹ Pro srovnání: v rámci hromadných výprav na světovou výstavu pořádaných z Prahy Topičovým nakladatelstvím, které se těšily největší oblibě u zájemců z Čech, vyšel jednou osobu o něco kratší, ale srovnatelný osmidenní pobyt včetně cesty vlakem, zajištěné stravy, ubytování a průvodce na 460 K.³³²

³²⁹ K slavnostnímu odhalení pomníku došlo 6. října 1862. Představoval jedno z nejvýznamnějších poutních míst Čechů v zahraničí. Stalo se téměř národní povinností zastavit se zde při jakémkoliv zahraniční cestě do Francie, Švýcarska nebo jihozápadního Německa. Viz Jirí KOŘALKA, *Putování českých citelů Jana Husa do Kostnice v letech 1829–1868*, Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea 15, 2006, s. 73.

³³⁰ Kronika rodu Koppů, s. 149–150.

³³¹ TAMTÉŽ, s. 146.

³³² Pavla HORSKÁ, *Praha – 1900 – Paříž*, Praha 1992, s. 1.

Autor se v „Kronice“ častěji než podrobnostmi a zkušenostmi z prohlídek výstavy zabývá tématem úspěchu Hlaholu při pěvecké soutěži. Nejde o překvapivou věc, protože viděl a prožíval tuto ve své době jedinečnou událost z jiného pohledu než běžný návštěvník. Jak zůstává patrné ze zápisů vzpomínek, o osudy samotného výstaviště a podobu i proměny jednotlivých staveb se však zajímal ještě po letech. „[Pěvecké] zápasy byly konány ve velikém a skvělém sále paláce Trocadéro. Škoda, že dnes už ho není. Musel ustoupiti něčemu modernímu, když byla pořádána asi v r[oku] 1935 [!] výstava světového umění.³³³ Stál na Martově poli (Champ-de-Mars) jako začátek a čelo tohoto mohutného a velkolepého prostranství, v jehož středu stojí proslulá Eiffelova věž postavená ze železa při předešlé světové výstavě ing. Eiffelem. V r[oce] 1900 už se jmenovala Tour de Trois Cents Mètres – Věž tří set metrů, když se zatím zjistila nějaká skvrna na jméně Eiffelově. Byl to úchvatný pohled od Trocadéro k Eiffelově věži a dále na druhý konec, na němž byl vybudován pohádkový elektrický a vodní palác, tj. fontána Palais de l'Électricité et le Château d'Eau, zvláště když byl večer spuštěn a osvětlen.“³³⁴

Pozornost Václava Koppa ale přirozeně nezůstala zaměřena pouze na prostorově i množstvím lákadel omezenou plochu výstavy. V době pobytu v Paříži mezi 23. červencem a 1. srpnem věnoval volný čas v první řadě nejslavnějším historickým objektům, které se ve městě nacházely. „Prohlídka pařížských znamenitostí a historicky památných míst a staveb za červencových a srpnových veder byla nejvyšší úmorná a vysilující. Když však jsme se jednou dostali do Paříže za tak zvláštních okolností, museli jsme přes všechny obtíže prohlédnouti všechno, co dovolil čas: Esplanade des Invalides s Napoleonovým hrobem pod sarkofágem, ohromný Palais du Louvre s jeho musei, obrazárnami a obchodní částí Grands Magasins du Louvre, kde je zboží vyloženo volně na stolech a pultech, že je každý může vzít do ruky k prohlédnutí. [...] Dále proslulý svou stavbou a historií gotický chrám Matky boží, jak jej nazval Victor Hugo, Notre Dame nebo vysoko na Montmartre chrám Sacré-Cœur, z jehož ochozů spatříš celé „světlo světa“ Paříž jako na dlani. Až se ti hlava zatočí z té nedozírné velkoleposti. Slyšíš zdola jen jakýsi jakoby tajemný hukot. To Paříž jen klidně žije.“³³⁵

Malebné zážitky ale nereprezentovaly to jediné, co si s sebou ve vzpomínkách z pobytu odnášel. Paříž přelomu století symbolizovala výkladní skříň evropského bohatství, jedinečné i univerzální město a prvořadé kulturní středisko, kde se mísily

³³³ Šlo o mezinárodní výstavu, kterou Paříž hostila v roce 1937. Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006, s. 633.

³³⁴ Kronika rodu Koppů, s. 150.

³³⁵ TAMTÉŽ, s. 152.

všechny představitelné kulturní novinky a vlivy.³³⁶ Město se snažilo ukazovat světu svoji nablýskanou podobu, k dotvoření jeho celkového obrazu však neodmyslitelně patřil i pohled „do zákulisí“ na realitu všedního dne i nočního světa divadel, hudebních kaváren, kabaretů a tanečních zábav. V těchto chvílích metropole uměla nastavit také o poznání méně přívětivou tvář. *„Projížděli jsme Paříží ve dne i v noci, abychom ji poznali ve světle i stínu, čili Paříž krásnou, zářící, ale i temnu, mravně bujnou, rozpustilou a nebezpečnou. Vzpomínám si, že jednou pustil jsem se z výstavy pěšky sám domů. Nějak zamýšlen, sešel jsem s cesty až někam na Montmartre. Vyšel jsem z výstaviště o půlnoci a zabloudil někdy po jedné hodině. Když jsem zpozoroval svůj omyl, musel jsem vzít útočiště k plánu Paříže, který jsem nosil stále s sebou. Postavil jsem se pod uliční svítilnou, ale jen tam, kde nikdo nešel.“*³³⁷

Krásná i nebezpečná stránka Paříže se Václavu Koppovi zapsala hluboko do paměti. Přestože si v průběhu výpravy zřejmě ještě nevedl žádné systematické osobní záznamy, poznámky v „Kronice“ spojené s tímto městem jsou velmi podrobné a zahrnují celou škálu témat od představení oficiálního programu pobytu, až po živý popis konkrétních denních prožitků i přiblížení negativních stránek pobytu v podobě všudypřítomného shonu, příliš horkého počasí a zdánlivě nikdy nekončících zástupů lidí.

3. 3. 2 Odborná exkurze do Anglie

Zkušenosti Václava Koppa z druhé cesty se v mnoha ohledech odlišovaly od těch získaných při pobytu ve Francii. Na exkurzi do Anglie se v roce 1922 vydal ve zralém věku a v postavení váženého hosta a představitele cizí země. Tentokrát jemu i jeho společníkům odpadla jakákoliv starost s cestovními náklady, které hradili zástupci hostitelské firmy West's Gas Improvement a další zainteresovaní podnikatelé.

V jejich režii byla také příprava náplně programu pro hosty z Plzně, zajištění velkorysého ubytování a bohaté doprovodné zábavy. *„Na své cestě jsme skutečně byli očekáváni celými měst[skými] radami, všude jsme měli otevřené dveře, prošli, co se dalo, zavedli nás do svých strojoven a dílen, vozili po svých památkostech v přepychových autech a nakonec vždycky vystrojili bohaté diner.“*³³⁸ O výpravu bylo ve všech ohledech

³³⁶ Ch. CHARLE, *Paříž*, s. 8.

³³⁷ Kronika rodu Koppů, s. 151.

³³⁸ TAMTÉŽ, s. 276.

velmi dobře postaráno, časový rozvrh každého dne však zůstával pevně fixován a držel se striktně předem stanoveného plánu.

Účastníci exkurze měli možnost podívat se pouze tam, kam je zavedli hostitelé. Odpadla příležitost k vlastnímu cestování i možnost zisku spontánních zážitků, protože většina setkání byla dopředu pečlivě domluvena. Navzdory těmto omezením si Václav Kopp z cesty odnesl mnoho cenných poznatků. Dostal především pro návštěvníky z českých zemí do této chvíle nepříliš obvyklou šanci nahlédnout do světa bohatých anglických průmyslnických vrstev. Měl příležitost poznat jejich kulturu, styl a částečně i rodinný život a pokud nic jiného, obohatil alespoň při pobytu svůj slovník o některé anglické výrazy (např. „bureau“).

Program cesty do Velké Británie byl oficiálně zahájen 14. října roku 1922.³³⁹ Náplň téměř dvou týdenního pobytu byla náročná, ale poměrně jednotvárná. Zahrmovala prohlídky závodů, dlouhé přejezdy mezi jednotlivými navštěvovanými městy, výlety po památkách a zajímavostech, bohatě vypravované večere a společenský program ve formě návštěv divadla nebo jiného uměleckého představení. „*Hned prvního dne svého pobytu v Londýně byli jsme večer v Shakespearově divadle Drury Lane.*³⁴⁰ *Při vstupu do vestibulu zastavil nás nějaký zřízenec v červené livreji frakové, bílých dlouhých punčochách, střevících s přezkami a vlasy dobřela napudrovanými a sháněl se po Mrs [!] president Kappovi – tak mně všude jmenovali, tj. a místo o – a odevzdal mně z příkazu ministerstva pro zahranič[ních] záležitostí dopis, kterým vláda Jeho Veličenstva dává nám pro tento večer k dispozici královskou lóži. Tož jsme tedy vstoupili do královské lóže a jejích appartementů, bohatě avšak starobyle zařízených; divadlo je totiž staré královské divadlo a Angličané si potrpí na tradici, třeba sebestarší, i když to vypadá v novější době groteskně.*“³⁴¹

Stanovená zábava trvala zpravidla pozdě do noci. Pro Václava Koppa šlo o něco dosud nevídaného a nezvyklého a po několika málo dnech rovněž poněkud vyčerpávajícího. Tomu odpovídají i záznamy v „Kronice“. Jsou sestaveny na základě deníkových záznamů, které si při cestě autor pravidelně vedl. V jednoduchých větách informují o konkrétních navštívených místech a absolvovaných setkáních. Mezi zápisy jsou jen zřídka k nalezení osobní postřehy nebo hodnocení prožitých událostí. „*Sobota*

³³⁹ TAMTÉŽ, s. 274.

³⁴⁰ Jednalo se o Theatre Royal v Drury Lane. Tato nejstarší divadelní budova v Londýně postavená v druhé polovině 17. století se nachází v londýnském West Endu. Stephen INWOOD, *Historie Londýna*, Praha 2003, s. 285.

³⁴¹ Kronika rodu Koppů, s. 276.

21. října. V Edinburghu (vysl[ov] Edinberu). O ½ 10. přijal nás Lord Provost,³⁴² jménem měst[ské] rady a inž[enýr] plynárny dán nám za průvodce. Městská rada vypravila nám skvělé diner a v autech nám ukázala znamenitosti města, když před tím shlédli jsme před obědem městskou plynárnu v Grantonu. O ½ 3. byli jsme v proslulém zálivu Firth of Forth, jehož oba břehy spojuje 1 1/2 {míle} dlouhý železný most. Odtud projíždka městem, hlavně ke král[ovskému] hradu stojícímu vysoko na vrchu skoro ve středu města. [...] Po projíždce odjeli jsme na zápas v „rugby“ (vysl[ov] rakby). V 5.30 odp[oledne] odjíždíme do Blackpoolu, kde jsme o ½ 1. v noci.³⁴³

Přes relativní strohost a málomluvnost zápisů byl Václav Kopp na absolvovanou cestu velice hrdý. O své zážitky z exkurze a zejména o technické detaily a podrobnosti ohledně úrovně vybavení navštívených průmyslových podniků se krátce po návratu podělil s plzeňskou veřejností v sérii článků, kterou na přelomu listopadu a prosince 1922 publikoval zdejší sociálně demokratický deník *Nová doba*. V těchto příspěvcích se Václav Kopp často dotýká i témat v „Kronice“ nezminěných. Kvůli zaměření novin jde zejména o pohled na život anglických dělníků a informace o systému místní chudinské péče.³⁴⁴

3. 4 Prožitek války

Doba první poloviny 20. století s sebou přinesla dva nejhorší válečné konflikty historie. Milióny lidí byly nuceny se vyrovnat s obtížnými a dosud nevídaně vyhrocenými situacemi, pro které neexistovaly žádné zavedené precedenty chování. V průběhu obou válečných období procházeli obyvatelé českých zemí podobnými problémy.

Museli se smířit se ztrátami majetku, životních jistot i s oběťmi na životech z řad příbuzných a přátel. Došlo k úplné proměně každodennosti, k uvolnění platných morálních norem a ustavení nových právních předpisů. Lidé čelili špatným životním podmínkám, fyzickému strádání, psychickému nátlaku i množství emočně vypjatých

³⁴² Titul používaný pro nejvyššího představitele správy v některých skotských městech včetně Edinburghu. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XX*, Praha 1903, s. 822.

³⁴³ Kronika rodu Koppů, s. 277.

³⁴⁴ Série byla rozdělena na sedm částí. Václav KOPP, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině I*, *Nová doba* 28, 26. listopadu 1922, č. 325, s. 3; TÝŽ, *Plynárenská exkurse II*, *Nová doba* 28, 28. listopadu 1922, č. 327, s. 3; TÝŽ, *Plynárenská exkurse III*, *Nová doba* 28, 29. listopadu 1922, č. 328, s. 3; TÝŽ, *Plynárenská exkurse IV*, *Nová doba* 28, 30. listopadu 1922, č. 329, s. 3; TÝŽ, *Plynárenská exkurse V*, *Nová doba* 28, 1. prosince 1922, č. 330, s. 3; TÝŽ, *Plynárenská exkurse VI*, *Nová doba* 28, 5. prosince 1922, č. 334, s. 3; TÝŽ, *Plynárenská exkurse VII*, *Nová doba* 28, 7. prosince 1922, č. 336, s. 3.

situací. Ani tak ale není možné prožitek války zobecnit a kvantifikovat, protože individuální osudy každého člověka i způsoby podání jeho svědectví zůstávají jedinečné.

Václav Kopp prožil obě světové války v dospělém věku jako hlava rodiny.³⁴⁵ Starost o blízké přirozeně vévodí vzpomínkám, jenž zanechal o těchto časech v „Kronice“. V zápisech se nevyhýbá vyprávění o první světové válce, kterou vykreslil jako svou individuální čtyřletou pouť od jednoho umístění ke druhému. A nebál se ani líčení událostí z druhé světové války. Zaznamenával v tomto případě nejen vlastní osudy, ale i celkovou bojovou situaci na frontách. Nemohl sice o aktuálním dění psát bez omezení, v žádném případě se však nesnažil panující vojenský konflikt zamlčet nebo vytěsnit z paměti.

Velká část válečných svědectví měla ještě další funkci. Zápisy týkající se období mezi léty 1914 a 1918 sepsané na podkladě starších záznamů využil Václav Kopp ke zpětnému utřídění prožitých událostí. *„Byl to nejpohnutější úsek našeho života – více než 4 léta války. Psal jsem si o nich poznámky, zpočátku jen úryvkovitě, později podrobněji, až z toho byl deník. Zde rekapituluji svou válečnou službu, pokud mám v paměti jednotlivá údobí.“*³⁴⁶

Zmíněný deník, který si Václav Kopp tak jako mnoho jiných vojáků v průběhu války vedl a který zřejmě stál na počátku jeho zvyku vést si záznamy o vlastních osudech, mohl mít podobu pro majitele velmi cenného sešitku s nadepsaným jménem a místem, odkud voják pocházel.³⁴⁷ Poznámky v něm i jejich následné shrnutí v „Kronice“ pomohly autorovi ke konečnému vyrovnání se s touto nepříjemnou, ale již dávno uzavřenou kapitolou života.

Podobně umožnilo Václavu Koppovi psaní překonávat i problematická léta nacistické okupace. Opět šlo o retrospektivní vzpomínání, tentokrát ovšem na radostná období dosavadního života, zejména dětství a mládí. Popis současných událostí a válečného strádání byl odsunut do prostoru vsuvek, které někdy mohly mít i podobu bilancování. *„Dnes je tomu 30 let, co jsem nastoupil vojenskou službu v Res[erve]špitálu n[ume]ro 1 v Plzni při vypuknutí první světové války v roce 1914–1918. Vzpomínám toho neblahého dne ke konci pátého roku druhé daleko úpornější, ba svým vývojem přímo hrůzně děsivé, ve formě neslýchaně nelidské světové války. Na výcho[dním] bojišti zuřil*

³⁴⁵ V roce 1914 se Václav Kopp dožíval osmatřiceti let, o pětatřicet let později v roce 1939 oslavil šedesáté třetí narozeniny.

³⁴⁶ Kronika rodu Koppů, s. 220.

³⁴⁷ J.TEJKALOVÁ, *Haličská fronta*, s. 357.

dnes v místech, kde první začínala: Lvov–Lublin, směrem k Varšavě. Věru neblahé to vzpomínání při nezvyklém živoření. Skorem se mi ani nechce pokračovati v líčení onoho idylického života „pod doškovými střechami“ a ve starém statku. Vždyť se zdá býti nepochopitelným. Ale rozptýlím na chvílku rozjitřenou duši, ba skoro se při tom zotavím – duševně si oddechnu. Tedy pokračuji.“³⁴⁸

3. 4. 1 Vzpomínky na období let 1914–1918

Václav Kopp prožil první světovou válku ve zdánlivém bezpečí, díky problematickému zdravotnímu stavu nebyl nikdy nasazen na frontu a neúčastnil se přímých bojů. V zázemí u zásobování se mu dařilo relativně dobře, po celou dobu konfliktu měl možnost navštěvovat rodinu, přesto pro něj válka nebyla ničím snadným. Znamenala pro něj náhlé vytržení ze známého prostředí, denní pracovní rutiny a oddělení od domova, což v jisté formě dokázal předvídat, ale nikdy si nedovedl představit konkrétní důsledky válečného konfliktu takového rozsahu.³⁴⁹

Musel v průběhu bojů čelit mnoha problémům, každodenní nejistotě i psychickému tlaku. První měsíce po narukování strávil v záložní vojenské nemocnici v domovské Plzni, kde měl na starosti registraci a další vedení záznamů přijímaných pacientů. „Práce bylo mnoho, ale byla oživována historkami z bojiště, jež nám vypravovali vojíni vrátivší se z fronty, ať prostí nebo důstojníci. Věděli jsme toho mnoho. Lékaři k nám docházeli pro zprávy z bojiště, nazývajíce nás generál[ním] štábem Reservešpitálu.“³⁵⁰ Získal při této práci a při naslouchání vyprávění zraněných vojáků plné povědomí o zverstvech odehrávajících se při přímém bojovém nasazení. Vytyčil si proto za cíl vydržet na své pozici v zázemí co nejdéle, dařilo se mu v ní koneckonců dobře a uzavřel tady s kolegy pevná přátelství.

Skutečné provizorní válečné poměry zažil teprve s odvelením do Chebu k zeměbranceckému pluku v září 1915. Přišel do paradoxně horších podmínek, než jaké ho čekaly po absolvování důstojnického výcviku a povolání na východní frontu do Rumunska. Příjezd do Chebu a nástup k pluku ve svém vyprávění popisuje se špatně skrývaným odporem. „Vstoupili jsme do špinavé, smrduté budovy a po úzkých schodech

³⁴⁸ Zápis vznikl 27. července 1944. Kronika rodu Koppů, s. 432.

³⁴⁹ Vyhlášení války 28. července 1914 nepředstavovalo pro obyvatele Plzně příliš překvapivou událost. Už před tímto datem se o nadcházejícím boji ve městě otevřeně spekovalo a vzrušeně diskutovalo. Lidé se na konflikt připravovali a brali ho jako nepříjemnou, ale očekávanou věc, která se rychle vyřeší a brzy skončí. K. ŘEHÁČEK, *Dopady*, s. 279.

³⁵⁰ Kronika rodu Koppů, s. 220.

do 1. patra, kde jsme v malé nevlídné kanceláři odevzdali s Nekolou své listiny službu vedoucímu šikovateli Josefu Weisrovi. Po zapsání poukázal nás, abychom si ve vedlejší místnosti vyhledali lůžko. Byla to dlouhá síň, bývalá přádelna, páchnoucí olejem, v níž na podlaze leželo ve 4 řadách mnoho slamníků, jeden těsně vedle druhého. Na každém byl slaměný polštář s prostěradlem a slabou pokrývkou. Všecko bylo špinavé, v slamnících už jen řezanka. Někdo nám ukázal volné slamníky a my se ubytovali stojíce chvíli v teskných rozpacích u svých lůžek. Nebylo však vyhnutí.³⁵¹

Zdejší pobyt znamenal pro Václava Koppa skutečnou zkoušku charakteru. Nevyhnul se problémům s nadřízenými, na druhou stranu ale prokázal i dobrou schopnost odhadu povahy člověka a umění poradit si v obtížných situacích, jak o tom svědčí opakovaný zisk poměrně výhodných pozic, ať už při správě pošty nebo předtím v kanceláři. Potvrzuje to i skutečnost, že si brzy po příchodu k pluku dokázal zajistit výhodnější ubytování, než jaké mu bylo původně přiděleno (viz předchozí ukázka). „Hledal jsem lepší umístění. Brzy jsem se seznámil s „magacínem“³⁵² četařem Picko. Skladiště výstroje a výzbroje mužstva bylo na půdě. Vedle něho byl volný kout, kde stál prázdný kavalec se slamníkem a polštářem také slaměným. Picko souhlasil, abych na něm spal. Dal mně i dobrou pokrývku a v zimě přidal ještě tři, když kruté mrazy pronikly na půdu. Měl jsem tu alespoň ticho. Ale bylo tu také nesmírné množství blech – hotová líheň. Za krátko měl jsem tělo jako tetované. V polštáři měly myši hnízdo. Ale zvykl jsem všemu.“³⁵³

Správa poštovních záležitostí a starost o odesílání a přeposílání došlých balíčků a korespondence do správných umístění, kam byli vojáci z pluku odveleni do aktivní služby, umožnily Václavu Koppovi udržet si také při umístění v Chebu dobrý přehled o stavu fronty a poměrech na bojišti. Napomáhal tomu také způsobem trávení volného času. „Po nedělní dopolední práci chodil jsem odpoledne zcela sám na procházku do okolí Chebu a večer pak do nádražní restaurace 3. tř[ídy], kde jsem se sešel s poštov[ními] zaměstnanci trati Praha – Karlovy Vary – Cheb, kteří mně dávali noviny a vypravovali co nového ve světě.“³⁵⁴ V celém průběhu války nevzdal snahu být informovaný. Svěřované zprávy nemusely být vždy objektivní a přesné, jejich cílené vyhledávání ale ukazuje na značný význam a hodnotu, jakou pro něj musely mít.

³⁵¹ TAMTÉŽ, s. 223.

³⁵² Správce skladiště, magacínu. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XVI*, Praha 1900, s. 590.

³⁵³ Kronika rodu Koppů, s. 224.

³⁵⁴ TAMTÉŽ.

V průběhu svého válečného nasazení Václav Kopp nikdy nezpochyboval dané rozkazy, a to přesto, že byl nasazen na východní Haličské frontě, kde měli čeští vojáci obecně mnohem horší morálku (neochota bojovat proti Slovanům) než na druhé velké frontě, kam byly posíláni – v Itálii, která představovala tradičního nepřítele.³⁵⁵ Jeho osobní názor na probíhající bojové akce se mohl lišit se od představ nadřízených velitelů, nic ale nenasvědčuje tomu, že by se někdy postavil platnému vojenskému řádu. Výjimkou nebyly ani poslední dva roky války, které strávil v blízkosti fronty.

Zde se mu ostatně dařilo nad očekávání výborně a k neuposlechnutí nařízení neměl důvod. „*Někdy jsme dost zkusili za pochodu v zimě, ale vcelku se mně dařilo velmi dobře. Bývalo mně líto, že doma se musí hodně uskrovniti. Jakmile jsem se stal praporčíkem a dostával gáži, posílal jsem ji skoro celou domů; za zvláštní příplatky (výstroj osobní, na koně a sedlo) jsem leccos nakoupil a posílal po dovolencích domů.*“³⁵⁶ Svoji manželku a malého syna v zázemí skutečně podporoval všemi dostupnými prostředky.

Udržoval s nimi pravidelnou písemnou komunikaci a nevynechal žádnou z příležitostí odcestovat v povolených termínech zpět do Plzně. Při těchto návštěvách zmiňuje i jednu obvyklou praxi, která na podobném principu fungovala za první i druhé světové války. „*Naspořil jsem za 6 měsíců hojně cigaret, cigaret[ového] tabáku a doutníků, s kterýmižto zásobami kuřiva přijížděl jsem vždy po 6 měsících na dovolenou. Matička pak měla vysoce vítané zboží, jež přidávala při mimořádném nákupu životních potřeb, jež si tak snáze patřila.*“³⁵⁷ Nutno připomenout, že Plzeň v této době trpěla zoufalým nedostatkem kvalitních a dostupných potravin i dalších předmětů denní potřeby – oblečení, obuvi, topiva i prostředků ke svícení. Zásobovací systém se ocitl v permanentní krizi a město čelilo hladovým bouřím.³⁵⁸

Zkušenosti Václava Koppa z průběhu války se lišily od prožitků vojáků nasazených v boji. Také on se však musel vypořádat z řadou nepříjemných situací a pocitů. Příkladem může být umístění jeho pluku počátkem srpna 1917 nedaleko Zborova ve východním Haliči, kde se na vlastní oči přesvědčil, jak vypadá nedávno opuštěné bojiště. „*Tenkrát tu bylo skoro černo od much a vran, havranů i krkavců nesčetná hejna. Všechna ta havěť našla hojně pastvy na množství zdechlin. Byla tu totiž*

³⁵⁵ I. ŠEDIVÝ, *Češi*, s. 146.

³⁵⁶ Kronika rodu Koppů, s. 228.

³⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 229.

³⁵⁸ K. ŘEHÁČEK, *Sociální důsledky*, s. 201.

donečasná velká nástupová pozice ruské i české brigády.“³⁵⁹ O tom, že podobné výjevy zanechaly v autorovi hluboký dojem, svědčí i jedna z mála zachovaných fotografií z období první světové války zařazená do příloh v „Kronice“. Zobrazuje opuštěnou frontu po roztátí zimních sněhů, která je doslova poseta kostrami koní.³⁶⁰

Nevlídnost a neutěšenost prostředí, které vojáky obklopovalo, se nedalo srovnat s ničím, na co byli zvyklí z dosavadního života. Václav Kopp se ve svém díle při popisech posledních dvou válečných let omezuje hlavně na informace o navštívených místech a přesunech po pozicích kolem pomalu kolabující východní a italské fronty. Osobní hodnocení, dojmy a myšlenky nechává proniknout pouze do zápisů, ve kterých zmiňuje své přátele. Spjoval je společný osud u pluku, podobné prožitky a starosti, stejná národnost a rozhodné vymezování se vůči spolu nasazeným Němcům.³⁶¹ Velmi pohnuté jsou naopak záznamy, ve kterých autor popisuje konec války a svoji radostnou reakci na zprávy o vzniku samostatného československého státu.

Na konci října 1918 se Václav Kopp s plukem nacházel ve středním Polsku. Pobyt zde byl nezajímavý a pracovní náplň žádná. „V tomto zahálčivém životě ubíhal čas velmi zdouha, nikoliv však v klidu. Alespoň duševně byli jsme v stálém napětí a očekávání něčeho osudového. Na ruské frontě postupovalo německé a rakouské vojsko dále na východ nenalézajíc odporu, protože Rusové přestali bojovat podlehnouše bolševické diktatuře a zápasíce mezi sebou. [...] Na západě drtil velitel francouzsko-anglicko-amerických vojsk {maršál Foch} německou frontu, která kolísala. Z balkánského bojiště koncem září bylo hlášeno, že Bulhaři se vzdali dalšího boje proti Čtyřdohodě (Francie, Anglie, Itálie, Spojené státy) a tato fronta se zhroutila. Fronta proti Itálii nemohla se už hnouti, a tak bylo ze všech stran zřejmo, že se blíží konec. Jaký bude a kdy?“³⁶²

Konec všech vojenských operací skutečně nastal zanedlouho poté. Návrat domů do známého prostředí nesliboval nic jiného než nadějný výhled do budoucnosti s množstvím otevřených příležitostí v nově vzniklé republice. Pocity Václava Koppa ohledně uzavření míru, možnosti svobodného odjezdu a trvalého návratu k rodině nejlépe vystihují jeho slova „přijíždím domů a už se nemusím vracet. Jsem v osvobozené vlasti. Slunce k tomu tak mile září.“³⁶³

³⁵⁹ Kronika rodu Koppů, s. 230. Bitva u Zborova se za účasti československé střelecké brigády odehrála krátce před tím 1. – 2. července 1917. I. ŠEDIVÝ, *Češi*, s. 121.

³⁶⁰ Viz fotografická příloha č. 6 v této práci.

³⁶¹ J. TEJKALOVÁ, *Haličská fronta*, s. 354.

³⁶² Kronika rodu Koppů, s. 231.

³⁶³ TAMTÉŽ, s. 240.

3. 4. 2 Stáří za nacistické okupace

Prožitek druhé světové války byl pro Václava Koppa v mnoha ohledech nesrovnatelný s jeho první válečnou zkušeností. Počátek bojů ho zastihl v již pokročilém věku a následující roky konfliktu prožil ve značné izolaci a bez rodiny, která by mu zajistila potřebnou oporu.

Zatímco v průběhu první světové války byl aktivně nasazen, tentokrát prožíval každodenní realitu života v zázemí. V důsledku stáří a špatného zdraví se ho netýkaly některé vyhlášky a pracovní nařízení vydávané v Plzni z podnětu protektorátní správy.³⁶⁴ Sám se však nacházel ve velmi složité situaci, když téměř nekomunikoval se synem a jiné blízké příbuzné v Protektorátu neměl. Starosti se zajištěním poukázek na jídlo, sháněním oblečení a uhlí na zimu i obavy z případných prohlídek ze strany úřadů ležely pouze na něm. Zabezpečení základních životních potřeb se v důsledku toho stávalo pro Václava Koppa vážným problémem, s nímž se potýkal po celou dobu trvání války.

Není žádným překvapením, že odraz těchto potíží pronikl i na stránky jeho díla. V některých případech se jedná pouze o krátké poznámky týkající se prožitých výročí, které upozorňují na nelítostné plynutí času a délku stále nekončícího konfliktu. „*Je středa [15. března 1944], páté výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava v r[oc]e 1939. V předvečer prudká sněhová vánice, podobná té ze středy před 5 lety.*“³⁶⁵ Na jiných místech se autor neubrání otevřeným stížnostem jako v momentě, kdy náhle přerušuje zápis líčící prázdninový pobyt v Hůrkách trochu kuriózním povzdechem nad současným špatným stavem svého jídelníčku: „*Zase jsem se obšírně rozepsal o našich obědech z dřívějších blahých časů, jako by ze zlomyslnosti k nynější ubohé situaci vyživovací.*“³⁶⁶

Největší prostor mezi těmito zápisy zaujímá problematika leteckých náletů, které za druhé světové války vážně ohrožovaly majetek i životy Plzeňanů. Dům Václava Koppa byl úlomky svržených bomb a doprovodnými tlakovými vlnami zasažen opakovaně. Líčení prvního náletů, který poškodil obydlí Václava Koppa, nechybí typická autorova akurátnost, smysl pro detail a zachycení síly okamžiku. „*V pátek 14. května [1943] zazněly o 1. hod[ině] ráno {na sobotu} poplachové sirény. Za 9 min[ut] po té*

³⁶⁴ Jako příklad je možné jmenovat nařízení městského úřadu o pracovní povinnosti mužského obyvatelstva ve věku 16–60 let, kterému se nevyhnul ani syn Václava Koppa. V Plzni se za pomoci těchto neceně nasazených osob budovaly za třísměnného provozu požární nádrže a zákopy v době mezi 18. říjnem a 12. prosincem 1943. Viz I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 354.

³⁶⁵ Kronika rodu Koppů, s. 383.

³⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 403.

ozvaly se již vzdálenější obranné baterie, ale i hukot nepřátelských letadel z velké výše. Protiletadlové kulometry i světlomety začaly pracovati, z výše snášely se malé padáky s bíle osvětlujícími raketami a pokud jsem mohl pozorovati ze svého sklepního krytu i 2 červeně zářící skupiny raket v podobě vánoč[ního] stromku či lustru směrem přes Škodovku (nádherný zjev) a už se ozvaly dunivé rány vybuchujících nepřátelských pum. Po jedné z nich otřásl se prudce vzduch, sypalo se sklo rozbitých oken a těžce byla poškozena střecha našeho domku. Ráno jsem zjistil podrobnou spoušť tu větší či menší snad na všech domcích v Bezovce a přilehlých ulicích podle Klatovské třídy. Daleko větší byla v Rožmberské ulici, kde padla bomba těsně u tiskárny Grafika, jejíž část pobořila, sousední dům zničila a jiný těžce poškodila, v okolních domech okna a střechy rozmetala buď zcela, nebo z větší části. Podobně se stalo i ve vilové části Lochotína (1 vilu rozbořila, sousední pobořila, mnoho střech a oken rozbito nárazem vzduchu), jiné zhoubně zasáhly Košutku, Pecháčkův statek na Vinicích, ve vsi Radčicích, mnoho kráterů vyryly na lukách pod Lochotínem, kde zasáhly zelinářské zahrady s řadami pařenišť pokrytých jen skleněnými okny, která se leskla v měsíčním svitu. Je řada zabíjených, kolik – nevím.³⁶⁷ Toto peklo trvalo do 1.50. Ve 2.15 ohlášen konec.³⁶⁸

Opravy oken, střech i celých poničených domů nebyly za tehdejších poměrů jednoduchou záležitostí, v souvislosti s tím, jak se v druhé polovině války letecké útoky na Plzeň stupňovaly, s nimi však obyvatelé začínali počítat.³⁶⁹ Václav Kopp například takto popisuje svůj postup v okamžiku, kdy se rozezvüčely poplachové sirény dne 22. listopadu 1943. „Bylo 20 h[odin] 24 min[ut]. Ustal jsem [ve psaní], převlékl [se] do denního obleku, sebral stále přichystaný kufřík s nejdůležitějšími listinami a cennějšími předměty i několik částí obleku a sešel do sklepního úkrytu. V 21 h[odin] 5 min[ut] ohlášen konec nebezpečí. Vrátil se, už jsem dále v psaní nepokračoval. Poplach přece jen vzrušuje po zkušenostech náletu v dubnu na Dobřany-Wiesengrund a v květnu na Plzeň. Ulehl jsem a delší dobu četl.“³⁷⁰

Mezi posledním velká témata podrobně rozebíraná na stránkách „Kroniky“ v souvislosti s druhou světovou válkou patří prožitek jejího závěru. Obsáhlé pojednání o pocitech a myšlenkách, které událost ve Václavu Koppovi vyvolala, ukazuje na to,

³⁶⁷ Počet civilních obětí dosáhl dvaceti šesti, raněna byla téměř stovka dalších osob. M. EISENHAMMER, *Škody*, s. 279.

³⁶⁸ Kronika rodu Koppů, s. 185.

³⁶⁹ Viz zachycené vzpomínky pana Arthura Rehbergera a dalších pamětníků na zhoršující se bezpečnostní situaci ve městě v závěrečném období konfliktu. Josef KEJHA, *Svědectví pamětníků druhé světové války*, Plzeň 2010, s. 43.

³⁷⁰ Kronika rodu Koppů, s. 319.

kolik pro něj ukončení bojů a znovuoobnovení naděje na život ve svobodné zemi znamenalo. „*Tak nějak jsem zašel příliš hluboko ve svých úvahách o událostech našeho šťastného osvobození. Ale vedly mne k tmu překypující city a ještě rozjitřená duše prožitými roky utrpení. Ani jsem si neuvědomil, kam mne vedou zvržené myšlenky, jak hluboko se vrylo v paměť všechno, co je už, bohudík, za námi, ale na co se nezapomíná.*“³⁷¹

3. 5 Každodennost

Běžnému chodu pracovního i volného dne se začal Václav Kopp na stránkách „Kroniky“ ve větší míře věnovat teprve při líčení svého života po uzavření manželství a založení rodiny. Přímé záznamy o pravidelných denních činnostech jsou ale i po tomto datu poměrně vzácné. Mnohem častější zdroj informací o každodennosti autora představují roztroušené zmínky a nepřímá svědectví mimoděk skrytá uvnitř jiných zápisů.

Vysvítá z nich, že Václav Kopp v dospělosti vyhledával zažitý pořádek a pravidelný denní rozvrh. S postupujícím věkem k pevnému řádu a plánování tíhl stále výrazněji, přestože byl nucen svou denní rutinu i v důsledku častého střídání učitelských pozic měnit. Jeho obvyklá náplň týdne ale vždy zahrnovala pevné body, ať se jednalo o spolkovou činnost nebo návštěvy společenských akcí a uměleckých představení. Velkou změnu přinesla válka a jeho následné angažování v regionální politice spojené s místem v městské správě, které ho stálo všechn volný čas do té míry, že jak uvádí „*býval doma skoro jen hostem.*“³⁷²

Zajímavý příklad autorova denního rytmu představuje pohled na jeho domácnost v roce 1929. Manželé Koppovi měli po dlouhá léta oba stálá zaměstnání, považovali tedy za přirozené i nutné obstarávat si někoho na úklid a zabezpečení bezproblémového chodu domova. Vhodnou služebnou, která jinak tvořila nedílnou součásti jejich způsobu života, ale na sklonku roku 1928 nenašli a rozhodli se na místo toho hospodařit nějaký čas úplně sami.

Václav Kopp v té době pobýval na jedné ze zdravotních dovolených a jeho manželka Ella vyučovala na hudební škole. Dodržovaný rozvrh činností během dne vypadal následovně. „*Vstávali jsme o 6. hodině. Matička vařila kávu a já vyčistil boty*

³⁷¹ TAMTÉŽ, s. 453.

³⁷² TAMTÉŽ, s. 243.

a šaty. O 1/2 8. jela matička do školy, když před tím upravila ložnici a já to druhé. Umyl jsem nádobí od snídaně, utřel všude prach a uklidil, kde byl čeho třeba. Pokud dovolilo počasí, pracoval jsem v zahrádce a pak šel na procházku. Obědvali jsme po celý rok v Měšťan[ské] besedě, kde výborně hospodařil restauratér Machatý.³⁷³ Hned od oběda šla matička do školy, já domů k odpolednímu odpočinku. K svačině jsem si ohřál kávu uvařenou při snídani. Když měla matička po vyučování, šla nakoupiti k večeři a připravila ji.³⁷⁴ Služku po této krátké zkušenosti znovu najali, aby jim oběma při chystaném odchodu na odpočinek pomáhala obstarávat vše potřebné. Dopolední procházky, starost o zahradu i následný odpočinek ale zůstaly stabilní náplní volného času autora až do samého závěru jeho života.

3. 5. 1 Přístup k zaměstnání

Václav Kopp vyrůstal v chudých poměrech a poznal nejistotu střechy nad hlavou. I v těch nejhorších situacích se ale mohl spolehnout na pomoc příbuzných nebo rodinných přátel. Zajištění studia na učitelském ústavu pro něj znamenalo velký životní zlom, s nímž získal do budoucna vidinu stabilního zaměstnání a postavení, ale také svobodu rozhodování a příležitost k pěstování vlastních koníčků a zájmů.

O budoucím povolání Václava Koppa rozhodlo jeho vlastní přání a velkorysost příbramského strýce a tety, kteří ho při studiích podpořili. Z pocitu vděku a díky naplnění snu o lepším životě bral vždy svoje vzdělávací poslání velmi vážně.

V průběhu dlouhé učitelské kariéry nashromáždil mnoho praktických zkušeností, které mu pomohly formulovat vlastní zásady a doporučení ohledně správné výchovy dětí. „Pro výchovu dětí je třeba nejdokonalejší psychologie a nejlepších psychologů. K tomu nestačí škola, to už je pozdě, když základy výchovy přineslo si dítě z domova od rodičů a z ulice od kamarádů. Jde o to, jaké jsou tyto základy. Škola může mnoho napravit, ale co zmůže proti stálému bezprostřednímu vlivu nemoudrých rodičů. Vždyť škola jen nevychovává, ona musí více vyučovati.“³⁷⁵ Jak napovídá citovaná pasáž, Václav Kopp se cítil být učitelem ve smyslu osoby, která předává žákům znalosti a připravuje je pro vstup do života. Dával této roli přednost před vychovatelem nuceným dělit svoji pozornost mezi usměrňování neposlušných dětí a skutečné vyučování.

³⁷³ Jan Machatý, majitel Velkorestaurace a kavárny Měšťanské besedy v Plzni. V. HRUBÝ – J. SCHIEBL, *Adresář*, s. 265.

³⁷⁴ Kronika rodu Koppů, s. 306.

³⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 202.

Stejně jako do mnoha jiných oblastí života Václava Koppa i do učitelské dráhy zasáhla krutým způsobem první světová válka. Její následky se neomezovaly pouze na špatné vzpomínky, ale měly dlouhodobý vliv na psychiku autora, který si po návratu domů nedokázal zvyknout na klidnou a pravidelnou pracovní rutinu. Svůj tehdejší stav popsal slovy: „*Hlásím se ke školní službě a začínám vyučovati 1. prosince 1918. Ale jaké zklamání. Co je to? Nemohu se vpravit do škol[ní] práce, nelíbí se mně. Či jsem jí odvykl? Jsem celý nesvůj, jsem znechucen. Připadám si nějak spoután v tom kruhu kolegů, mezi žáky, je tu těsno. Skutečně jsem odvykl střízlivému běhu školního života. Je to však jen pouhá duševní reakce, když povolilo válečné napětí, nervy nejsou vzrušovány a mají pracovati jen v klidném toku všedního života. A právě tento klid mne přemohl. Šel jsem 1. dubna 1919 na šestinedělní dovolenou. V té době jsem skutečně přišel k sobě.*“³⁷⁶

Vztah Václava Koppa k práci už nikdy neměl stejnou podobu jako v předchozích dvaceti letech. Po zhoršení zdravotních problémů se nakonec rozhodl vyřešit svoji situaci předčasným odchodem do penze v přesvědčení, že splnil svou povinnost a měl na svěřené žáky dobrý vliv. „*Odešel jsem ze školy zcela klidně s vědomím, že zvláště v dospělejším a zralejším věku mohli mít žáci z mého vyučování užitek. Těší mne, že se ke mně s radostí hlásí, i když už jich ani nepoznávám a vypravují o svých zkušenostech a zážitcích v mých předmětech. A byly to některé předměty zdánlivě nezáživné např. počty a měřičství.*“³⁷⁷

3. 5. 2 Rodinné prostředí

První stabilní zázemí, kterého se musel záhy ve svém životě vzdát, zajišťovala Václavu Koppovi jeho rodina v Hůrkách. O tehdejších poměrech, vzájemných vztazích a obvyklém způsobu trávení volného času nejlépe vypovídají zápisy pojednávající o letních pobytech na statku tety a strýce na samém počátku 20. století, kdy v usedlosti ještě pomáhaly hospodařit Václavova matka a sestra Karolína. „*Po snídani po 8. byla vycházka do 12, ½ 1., nejdéle do 1. hodiny podle toho, kterou jsme si vybrali předcházejícího večera. Věděli jsme přesně, jak která dlouho trvá a mohli jsme určití hodinu návratu k obědu. Po obědě se to blaženě odpočívalo do ½ 3. O 3. hod[ině] se svačilo. Po 4. h[odině], někdy i později, podle toho, jakou túru jsme podnikli dopoledne,*

³⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 240.

³⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 308.

*byla zase vycházka, ale jen tak pohodlná asi na 2–2 ½ h[odiny], abychom byli v 7 h[odin] doma. Večeřeli jsme o ½ 8. Před večeří ještě nějaká veselá písnička s kytarovým průvodem. Po večeři rozhovor o den[n]ích událostech, buď domácích ze statku, ze vsi, nebo podle novin i ze světa a pak domino. Hra trvala asi do 10 hodin.*³⁷⁸

Ztracený pocit bezpečí, klidu a sounáležitosti reprezentovaný blízkými, kteří zemřeli nebo se rozhodli pro emigraci, pomohla Václavu Koppovi postupně nahradit vlastní rodina. Její vytvoření bylo oficiálně stvrzeno v únoru 1907, kdy došlo k uzavření jeho sňatku s Ellou Wolfovou. *„V sobotu ráno oblékl jsem frakový úbor, obul nové lakové šněrovací botky, rozloučil se tklivě s vzácně milou rodinou Pallovou, u níž jsem bydlel bezmála 5 let, a s nezbytným tehdy cylindrem na hlavě a se svatební kyticí pro nevěstu v ruce odejel jsem v parádním kočáře f[irm]y Pytlík do Hálkovy ulice č. 18 pro Elinku. Ta již byla oblečena do bílé hedvábné zcela jednoduché toalety, přes níž měla smetanově bílý plášť z jemného sukna, zdobený po okrajích jakýmsi zpeřenými listy z téže látky. Na bohatých černých vlasech seděl roztomilý bílý klobouk. Na ruku měli jsme oba bílé glacés rukavičky. Rodiče Elinčini nám požehnali. Moji rodiče byli, bohužel, velmi, velmi daleko. Za ně byla přítomna tomuto aktu má sestra Karla.*³⁷⁹

Svatba a o rok později narození dítěte představovaly dva zásadní mezníky v osobním životě autora, završovaly jeho symbolický přechod od mládí k dospělosti a ustavily ho do nové role otce a hlavy rodiny. O významu, který pro Václava Koppa žena a jediný syn měli, svědčí množství popsaných stránek v „Kronice“ zaměřených právě na ně. Často se jedná o emočně velmi zabarvené a vypjaté pasáže, na projevované city ale ukazuje i neustálé užívání zdvořilých („mamička“, „Elinka“, „Vašíček“) v souvislosti s identifikací těchto dvou nejbližších osob. Zařazení soukromých zápisů na stránky původně vážně zamýšleného kronikářského díla napovídá mnohé o prioritách autora. Záznamy odhalují, co s postupem času považoval za vhodné svěřit pro budoucnost a ukazují rovněž na způsob, jakým vnímal hranice privátního a veřejného prostoru.

V „Kronice“ je možné narazit na vzpomínky detailně popisující okolnosti komplikovaného porodu Václavova syna a věnují se i následné péči, kterou bylo nutné matce i dítěti poskytovat. Zajímavé svědectví o denní praxi běžné krátce po synově narození představuje pasáž popisující chvíle, kdy k němu Václav Kopp vstával uprostřed

³⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 395–396.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 187.

noci, aby ho nakrmil³⁸⁰ a znovu uspal. „*Tu jsem jej vzal do náručí a chodil s ním po ložnici 2 hod[iny] i více. Venku již svítalo, byloť koncem dubna. Na spánek už nebylo pomýšlení. Hoch se konečně utišil, já otevřel v sousední jídelně okno a díval se jím do jarního jitra. Svěží vzduch proudil otevřenými dveřmi i do ložnice a měl blahodárný účinek na matku i dítě. Oddychovali klidně, jak jsem se občas přesvědčil.*“³⁸¹

Výpověď o pozornosti, kterou rodině Václav Kopp věnoval, dosahuje vrcholu ve formě dvou obsáhlých mnohastránkových líčení událostí z jejich společného života. První se týká období růstu a dospívání syna Václava a má vyloženě pozitivní nádech. Obsah zápisů popisuje aktivní úlohu autora v synově dospívání, soustředí se na společné trávení času, hry, pořádání oslav a rodinných výletů. Z pasáží také vysvítá směr, jakým zamýšlel Václav Kopp vést synovu výchovu.

Za příklad může sloužit výčet dárků, které mu postupně od nejtělejšího věku rodiče požívali: „*Houpací kůň, šavle, puška, bubínek, kopací míč, jemuž předcházela gumový, obrázky ze skládaných kostek – dříve ještě ovšem dlouhý vlak o různých druhích vozů na kolejích s výhybkami, tunelem a hradly, kterážto zařízení podrobil [syn] brzy důkladnému zkoumání, až to přestalo jezdit – stavebnice, z jejichž kostek budoval neobyčejně pěkné stavby podle vlastních plánů, malé sáňky, později rohačky, brusle, lyže, rakety a vždycky příslušnou výstroj, knihy obrázkové, pohádky, spisy Třebízského, Jiráskovy, Verneovy, Mayovy a mnoho jiných spisů pro mládež.*“³⁸² Sportovní potřeby ukazují na snahu vyhovět synovým zájmům o sport a dát mu v tomto ohledu volnost. Četba, stavebnice a logické hry naopak svědčí o snaze rozvíjet intelekt dítěte a připravit ho na plánované vzdělávání, které mělo být v ideálním případě zakončeno vysokoškolským titulem.

Ve zcela opačném tónu se nese druhé rozsáhlé líčení rodinných osudů. Zabývá se okolnostmi smrti Elly Koppové. Úmrtí manželky na jaře 1940, kterému předcházela její dlouhý boj s nemocí, a následné odcizení syna, znamenalo pro Václava Koppa úplný rozpad pečlivě vybudovaného prostředí. Sugestivní důkaz o následcích těchto událostí poskytuje vzpomínka sepsaná autorem o tři roky později na Silvestra roku 1943. „*Právě poslední den v roce vzbudil vzpomínky na doby zašlé matiččinou smrtí, na doby často plné radosti a štěstí, jindy zase prožité v zklamání i úzkostech, ale vždycky*

³⁸⁰ Malý Václav Kopp byl již krátce po narození krmen pomocí umělé výživy. Počátky užívání náhražek mateřského mléka v Čechách spadají do poloviny 19. století, teprve v průběhu dalších desetiletí však docházelo ke skutečně masivnímu rozvoji užívání těchto produktů. M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M., MACKOVÁ, *Z Dějin*, s. 177.

³⁸¹ Kronika rodu Koppů, s. 198.

³⁸² TAMTÉŽ, s. 208.

ve vzájemném porozumění a důvěře. To byl onen rodinný život, na nějž se nezapomíná a to hlavně tehdy ne, je-li člověk sám zapomenut. Úvahy o tom a tesknost okamžiku vtiskly mi pero do ruky, abych si požaloval alespoň papíru, když nemám komu jinému.“³⁸³

3. 5. 3 Volný čas

Odpočinkové aktivity a zájmy nedílně patří k obrazu každodenního života. Václav Kopp stejně jako mnoho jiných pisatelů osobních pramenů věnuje svým koníčkům a zálibám velkou pozornost. Volný čas vyplňoval podobně jako další obyvatelé Plzně společenskými činnostmi. Stačí zmínit zkoušky Hlaholu, které se u širokých plzeňských vrstev těšily velké oblibě. „Mezi jeho výkonnými členy byli příslušníci všech společenských vrstev plzeňských, počínajíc purkmistrem a řemeslníkem končíc, pokud měli hlas a zájem o zpěv. Podstatnou a největší jeho část tvořilo plzeňské učitelstvo. V dámském sboru zpívala choť purkmistrova vedle dam z významných vrstev společenských a zcela prostých žen a dívek.“³⁸⁴ Podobně se Václav Kopp nijak nelišil od svých kolegů učitelů ani pravidelnými návštěvami Měšťanské besedy nebo účastí na divadelních představeních.

Jeho velkým celoživotním koníčkem se stala turistika. Nebyl v tomto směru výjimkou, nedělní, víkendové i delší výpravy na památná a malebná místa motivované touhou po zdravém životním stylu, poznání přírodních krás i národní historie nabývaly v průběhu 19. století mezi obyvateli Čech na stále větší oblibě. Za první republiky u nás potom fungovalo téměř dvacet turistických organizací v čele s Klubem československých turistů.³⁸⁵ Sám Václav Kopp měl rozsáhlé zkušenosti hlavně se skromnějšími výlety a vycházkami do přírody, které pravidelně podnikal při prázdninových pobytech v rodném kraji.

Zůstávaly mu na ně vesměs příjemné vzpomínky, které ale v „Kronice“ neváhá srovnávat s aktuálními podmínkami v okupovaném státě. Ohledně možností provozování turistiky v době před začátkem druhé světové války a v jejím průběhu poznamenává: „V Hůrkách se jich dala sestavit veliká řada na celé prázdniny, každá jiná, ale všechny půvabné, plné přírodních krás. Co bylo při nich zvláště milého, byl za parných letních dní chladivý stín rozsáhlých hlubokých lesů obklopujících Hůrky kolem dokola v největší

³⁸³ Jedná se zároveň o další důkaz terapeutické funkce zápisů. TAMTÉŽ, příl. ke s. 336.

³⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 140.

³⁸⁵ Srov. Jiří KÖSSL – František KRÁTKÝ – Jaroslav MAREK, *Dějiny tělesné výchovy II. Od roku 1848 do současnosti*, Praha 1986, s. 141.

*blízkosti. Můžeš jít v kteroukoli stranu, vždycky jsi v lese. Ale neznáš-li ho, nepouštěj se bez průvodce, jinak v něm snadno zbloudíš a těžko se z něho vymotáš, neporadí-li ti náhodný chodec, houbař, lesní dělník, hajný. Těchhle hajných se dnes chraň. Dříve to patřilo Colloredo-Mansfeldovi a my si chodívali, kam nám bylo libo a lesníci nás uctivě zdravili jako staré známé, s nimiž se potkávali na všech cestách a nejskrytějších pěšinách ani vrcholy kopců a skal nevyjímajíc. Dnes je to v rukou říšskoněmecké správy a vstup do lesů je zakázán. Dozorčí orgány jsou však shovívavé, ale čert jim věř.*³⁸⁶

Obdobně se srovnání minulého a současného stavu nedokáže vyhnout ani v případech, kdy vzpomíná na delší cesty po českých zemích absolvované společně se synem Václavem. Následující pasáž představuje záznam jednoho dne z jejich túry po Krkonoších a Orlických horách podniknuté v létě roku 1932. „Pátek 22. července. Na Jiráskovu stezku. O 1/2 9. sestoupili [jsme] do údolí, Peklo zvané, podle Olešenky na Nový Hrádek (sídlo prvních Českých bratří) se zřícen[inou] Frymburka do Olešnice, rodiště B[oženy] Němcové babičky, na oběd. Pak příkrou pěšinou po travnaté stráni vzhůru na Vrchmezí – Kačenčiny hory – do stínu bujných lesů Orlických hor – tj. těch Kačenčiných hor, jež pokrývají hojně celý dlouhý hřbet této půvabné horské skupiny. Jak utěšený, ale pro nás tísnivý pohled dolů k severovýchodu do Kladska, jehož hranice jdou nahoře po hřbetě horském. Naše stezka je několikrát křížuje, jak hřebenová stezka v Krkonoších hranice Prus[kého] Slezska. Za naši pouti nebylo to překážkou. Dnes také ne. Protektorát až sem nesahá.“³⁸⁷

Podzim života se u Václava Koppa a jeho ženy přihlásil o slovo již brzy po dosažení padesáti let věku ve formě zhoršujících se zdravotních problémů. Řešili je stejně jako mnoho lidí v podobném postavení odjezdem do lázní, které představovaly speciální a velmi oblíbenou formu léčby také díky skutečnosti, že dokázaly vymanit člověka z jeho běžného prostředí a umožnily mu skutečný odpočinek a rozptýlení od každodenních starostí v neobvyklé atmosféře lázeňských zařízení a kolonád.³⁸⁸

Manželé Koppovi při svých pěti pobytech pokaždé využili služeb jiného ozdravného střediska, kde doufali v ulehčení od potíží. Přes doporučení lékařů nikdy nenalezli oblíbené místo, kam by se vraceli opakovaně, raději zkoušeli stále nové oblasti, odkud si pak vozili různorodé zážitky a zkušenosti. Václav Kopp si například ohledně dojmu z Mariánských Lázní poznamenal: „I když nynější město vyrostlo nad léčivými

³⁸⁶ Kronika rodu Koppů, s. 397.

³⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 256.

³⁸⁸ M. LENDEROVÁ – T. JIRÁNEK – M. MACKOVÁ, *Z Dějin*, s. 384.

prameny na okraji těchto krásných lesů, ba i v nich, zůstaly balvany tam, kam si je přírodní živly posadily. Je to půvabný pohled: mohutné smrky, mezi nimi ohlazené (větráním povrchu) skalní útvary a to vše v bujné trávě. V tom leckde svítí bělostí hotel, kavárna, rodinný domek, či přepychová vila. Jen v jednom místě z tohoto žulového masivu a bujných lesů vyběhlo údolíčko, v němž se usadili lidé. Když pak jejich důvtip poznal prameny tu vyvěrající a jejich léčivou moc, svedli je do vřidel, nastavěli nad nimi, celé domy s kabinami, okolo nich pohodlná, vkusná obydlí, pensiony, hotely a zasvětili to všechno Panně Marii i s tím výdělečným duchem. To máte tedy Mariánské Lázně. Lidé sem jezdí pro zotavení, zábavu, ale také tu hledají skutečné zdraví.“³⁸⁹

Po smrti manželky se Václav Kopp stáhl do soukromí a vyhledával spíše klid a ústraní. Volný čas věnoval péči o zahradu umístěnou na pozemku u svého domku v Plzni. Běžný den vyplňoval četbou, procházkami po okolí a ačkoliv to považoval spíše za povinnost než zálibu, zaměstnával se prací na vlastním písemném odkazu.

3. 6 Sebe prezentace a životní strategie

Zápisy v osobních pramenech prozrazují velké množství informací o proměňujících se úlohách, které na sebe autor bral v jednotlivých etapách života, a vypovídají rovněž o jeho vztahu k okolí a pohnutkách skrytých za některými jeho rozhodnutími.

Václav Kopp se v průběhu let identifikoval různými způsoby, nejprve jako syn emigranta a synovec váženého profesora, kterému po dobu mládí vděčil za podporu a ochranu; v dospělosti střídal role učitele, umělce, manžela operní zpěvačky, vojáka i starostlivého otce s harmonickým rodinným životem; ve zralejším věku se z pozice nabytých zkušeností tituloval jako politik, městský zastupitel a ředitel plzeňské měšťanské školy, aby se pak v závěru života prezentoval hlavně pomocí obrazu starého trpícího člověka, ale zároveň o sobě hovořil jako o potomku bohatého selského rodu s hlubokými kořeny a dlouhou tradicí.

V průběhu života si zakládal na udržování nepříliš okázalé, ale přeci jen vyšší a pohodlnější životní úrovně.³⁹⁰ O jeho snaze vypovídají vyjížďky na venkov,

³⁸⁹ Kronika rodu Koppů, s. 322.

³⁹⁰ Už tato skutečnost ho odlišovala od ostatních členů jeho původní venkovské rodiny, v rámci městského společenství však nepatřil k výjimkám. Dobře situovaný, rozlehlý byt a letní vyjížďky mimo město představovaly ideální styl života středních vrstev na přelomu 19. a 20. století. P. VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo*, s. 18.

pronajímání zvláštního prázdninového bytu, návštěvy lázní i způsob bydlení rodiny v Plzni, kde si krátce po uzavření sňatku pořídili manželé Koppovi reprezentativní obytné prostory v třípatrovém domě v Hálkově ulici č. 18, kde nechyběl hudební salónek se starožitným nábytkem, klavírem a přehlídkou ocenění nashromážděných Ellou Koppovou v průběhu její operní kariéry. Na udržení bytu padla výrazná část společných rodinných příjmů: „Nájemné 960 K bylo pro nás ovšem veliké. Právě asi tolik byla má tehdejší celoroční gáže. Elinčina {byla} 2400 K. Byt vyžadoval tedy skoro 1/3 naší společné gáže. Ale stál za to. Do ulice má 3 pokoje o 5ti oknech: užší salónek {asi 16 m²}, vedle jídelnu, za ní ložnici, oba po 30 m². S ložnicí sousedí stejně veliký obývací pokoj nazad, také o dvou oknech jako předešlé dva. Vedle něho je prostorná kuchyně se zvláštním jakýmsi výstupkem pro služebnou, jenž sousedí s velkou koupelnou, do níž se vchází z kuchyně. Z té také vedou dveře na verandičku a odtud schůdky na dvorek a malou zahrádku“.³⁹¹

Václav Kopp se v zápisech rovněž snažil upozorňovat na vlastní příslušnost k určité společenské skupině. Chtěl být viděn jako vzdělaný, uvědomělý muž a český vlastenec. Na stránkách „Kroniky“ opakovaně prezentuje svoje znalosti z oblasti hudebního umění a zdůrazňuje zájem o národní dějiny.

Za příklad může posloužit část vzpomínky na návštěvu Basileje, která se odehrála 1. srpna 1900 při zpáteční cestě ze světové výstavy v Paříži. „Ani jsme neměli času, abychom jen zběžně si prohlédli i nám Čechům historicky památné město, kde byla nám vydána ona pověstná a neupřímná „basilejská kompaktáta“ obsahující tzv. čtyři artikuly pražské, jimiž se vyrovnával církevní sněm basilejský s husitskou „českou“ církví jen ze strachu před husitskými bojovníky. Kompaktáta byla veřejně prohlášena 5. č[erven]ce 1436 v Jihlavě, aby po 20ti {30ti} letech³⁹² byla prohlášena neplatnými.“³⁹³ Na jiném místě zápisů v rámci snahy o přiblížení podoby zkoušek Pařížského odboru Hlaholu Václav Kopp podrobně a erudovaně rozebírá techniku zpěvu, hlasové kvality svých kolegů i metody tréninku, které jim společně umožňovaly dosažení nejlepších pěveckých výkonů.³⁹⁴

Vítězné tažení sboru na mezinárodních soutěžích v Bruselu a Paříži může sloužit i jako ukázka autorovy tendence k vzletnému popisu událostí a zdůrazňování vlastních úspěchů. Oslavy, které na členy sboru po návratu ze soutěží čekaly v domovské Plzni,

³⁹¹ Kronika rodu Koppů, s. 186–187.

³⁹² Stalo se tak v roce 1567.

³⁹³ Kronika rodu Koppů, s. 154.

³⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 143.

jsou v „Kronice“ popsány slovy: „*Nasedáme po dvou do dlouhé řady kočárů městských a bohatých měšťánů. Ale jeďte neproniknutelným davem, když policie není skoro ani s to uvolnit jen úzkou uličku, že jen zvolna lze se prodírat ke předu. V předním kočáře jede náš předseda Karel Lang s Otakarem Švendou, kteří drží v rukou zářící zlaté trofeje obou našich vítězství, a na voze je vztyčena modrá hedvábná vlajka, která byla v Bruselu nesena v čele našeho Odboru při slavnostním průvodu na boulevardech. Ze špalíru vyráží nová bouře nadšení a do kočárů se snášejí záplavy květů, že dříve než jsme na náměstí, jsme jimi zasypáni. V kdejakém okně je hlava na hlavě. V Nádražní a Poděbradově třídě i dále v Pražské ul[ici] víří to ve vzduchu květy v nejpestřejších barvách, že vidíš jen květy a zase květy, pokud nemusíš míti oči zavřeny před ostnatými stonky růží. Do Pražské ulice vjíždíme slavobránou u níž zaznívá nám vstříc hudba, tuším že ostroštreleckého sboru. To je znamením náměstí, že se blížíme. Náměstí už se hlásí bouří deseti tisíců lidských hrdel.*“³⁹⁵

Václav Kopp chtěl být vnímán určitým způsobem, který se snažil včlenit také do kapitol své „Kroniky“. Jednotlivé zápisy ale ne zcela úmyslně prezentují i další stránky autorovy osobnosti. Prozrazují například jeho dlouhodobý a intenzivní zájem o vlastní podlomené zdraví. Podle hodnocení lékařů z dob první světové války se už tehdy nacházel ve špatné tělesné kondici a přibývajících léta mu neprosperovala. Na různých místech vzpomínek je proto možné nalézt jeho výpovědi o důkladném pozorování a hodnocení fyzického stavu, ve kterém se právě nacházel. Ať již prodělal zranění, překonal lehčí onemocnění nebo u něj došlo ke zhoršení příznaků dlouhodobých chorob, vše si důkladně zaznamenával.

V roce 1928 popisuje reakci svého organismu na vysoké pracovní nasazení jako tělesnou slabost: „*Projevovala se srdečními poruchami v podobě náhle zrychleného tepu na 120–140, co zatím normální počet tepů mého srdce je asi 52! V době, co toto píše, je to jen asi 40–41 tep. Tyto afekce objevovaly se v kratších nebo i delších intervalech a trvaly několik vteřin, jindy menší i větší počet minut až i 2 a 2 ½ hodiny.*“³⁹⁶ O více než patnáct let později potom podle zápisu z 29. května 1944 podobné zdravotní komplikace způsobily pozdržení psaní „Kroniky“: „*Chodím, jako bych byl opilý, srdce je námahou*

³⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 156. Je potřeba přiznat, že Václav Kopp ve svém líčení průběhu události příliš nepřeháněl. Pro srovnání lze uvést citaci z deníku Plzeňské listy, který se oslavám návratu Odboru obsáhle věnoval: „*Málo takových dnů prožilo naše město jako včera. Tisíce a tisíce lidí chvátalo uvítati náš český „Odbor“. Okolí nádraží, ulice, náměstí, vše přeplněno, vlnivými zástupy, všechna okna hustě obsazena a odevšad zaznívaly jásavé pozdravy, odevšad prochvívaly nelíčené projevy hřejivého nadšení.*“ Kristián OHODOUŠKÝ – Karel PÁTERA, *Návrat vítězů*, Plzeňské listy, roč. 36, č. 177, 6. srpna 1900, s. 2.

³⁹⁶ Kronika rodu Koppů, s. 306.

*z práce [na zahradě] často povážlivě a řadu hodin rozbouřené, při čem mám tělesnou slabost, ruce se třesou a nemohu psátí.*³⁹⁷

Pečlivost a systematicčnost obecně tvořily jeden z nejvýraznějších charakterových rysů Václava Koppa. Prožité události ve svých vzpomínkách zaznamenával často s přesností na minuty a stejně důkladně se zabýval i cenami zboží nebo měrnými jednotkami. Pojednání o nakupovaných potravinách za pobytu v Hůrkách na počátku 20. století proto připomíná prostý výčet položek: *„Platili jsme např.: 1 l mléka 4 kr., vejíčko 3 ½–4 kr., teprve později 5 kr., 1 kg másla 40–50 kr., bochník domácího chleba 50–60 kr., kuře za 25–30 kr., husu 1,50–2 zl. atd. Pro maso chodili jsme do Holoubkova k Fr[antiškovi] Bělohávkovi, jenž měl maso z nejtěžších kusů, 1 kg 55–69 kr. Mouku 1 kg à 16 kr. a kávu 1 kg pražené à 1,70 zl. měli jsme z Plzně, jen cukr po 34 kr. kg kupovali jsme v Hůrkách. Každé pondělí dopol[edne] chodili jsme do Rokycan (1 ½ hod[inu]) pro čerstvé párky k řezníku a uzenáři Šůlovi na náměstí. Za 1 K bylo jich 13.*³⁹⁸ Záměrem podobných zápisů ale ve výsledku nebylo znovu nic jiného, než úsilí upozornit na závažnost aktuálních poměrů ve srovnání s ideálním stavem z dřívějších dob.

V zápisech se Václav Kopp věnuje rovněž meteorologickým pozorováním a zprávám o stavu počasí a přírody v průběhu měnících se ročních období. Všimá si hlavně neobvyklých situací, ale jednotlivé záznamy také vzájemně srovnává a zamýšlí se nad jejich možnými dopady v odlišných poměrech. V případě „stoleté zimy“ z přelomu let 1928–1929, kdy až do února přetrvávaly vysoké mrazy -29,5°C,³⁹⁹ si poznamenává: *„Od prosince leží v lednu všude sníh a mrzne. V únoru promrzla země do hloubky až 2 m, leckde zamrzly řeky až do dna, led byl 1,2 m silný. Uliční vodovody na četných místech zamrzly a roury popraskaly. [...] Ptactvo, zvěř drobná, srnčí a vysoká pomrzla. Na drahách jezdilo málo vlaků. Hlavně jen nákladní, dovážely potraviny a uhlí, jehož byl nedostatek. Stroje vlaků byly obaleny ledem a zamrzaly. Školy od počátku února byly zavřeny 12 dní. Sníh však roztál a ledy odešly nepozorovaně během března beze škod. Na zácpách byly buď rozsekány, nebo vojskem rozstříleny. Bylo by katastrofou, kdyby se to mělo objeviti letos!*⁴⁰⁰

Důležitým tématem, které naopak zápisy v „Kronice“ téměř nereflektují, je vztah autora k otázkám náboženské víry. Václav Kopp vyrůstal v katolickém prostředí venkova pod dohledem silně věřící tety Anny. Po přestěhování do Rokycan pomáhal jako

³⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 415.

³⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 192.

³⁹⁹ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 255.

⁴⁰⁰ Jedná se o zápis z konce září 1943. Kronika rodu Koppů, s. 307.

ministrant při každodenních bohoslužbách konaných před začátkem vyučování a kromě toho absolvoval ve škole také povinné hodiny náboženství. Přesto není jednoduché posoudit, jaký měl na záležitosti víry názor po dosažení dospělosti.

Uzavřel církevní sňatek a nechal svého syna Václava pokřtít, ale obě záležitosti zmiňuje jen mimochodem jako doplnění celkového obrazu těchto významných událostí: „Aby však líčení příprav k sňatku bylo úplné připojuji ještě, že podle řádů řím[sko]-katol[ické] církve museli jsme jíti „na katechismus“, abychom prokázali znalosti ustanovení božích, a jíti „ke správě boží“, tj. ke zpovědi a přijímání. Podrobili jsme se všemu: byli zkoušeni (nevím už kým a jak – bezpochyby nebylo žádných otázek) a zaplatili zlatou dvacetikorunou, byli vyzpovídáni seniorem arciděkanství p[áterem] Adolfem Skřivanem, jenž snad byl i oním examinátorem, při kteréžto zpovědi – velmi krátké – jsem se dobře bavil vida Elinku, jak několikrát pokrčuje rameny.“⁴⁰¹

Václav Kopp považoval církevní záležitosti za přirozenou součást života, on sám k nim ale přistupoval neutrálně. Při popisu svého běžného dne nezmiňuje modlitby ani účast na církevních slavnostech nebo dodržování tradičních zvyků při významných křesťanských svátcích. Jak je patrné z tónu zápisů v „Kronice“, které nevypovídají nic o autorovo osobní zbožnosti, náboženství se neřadilo k důležitým součástem jeho myšlenkového světa. Nehledal ve víře útěchu při prožívání obtížných situací, na druhou stranu se proti ní však ani výrazně neohrazoval.

3. 6. 1 Navazování kontaktů a obrana cti

Pro mladého a cílevědomého muže, který vyrůstal mimo prostředí velkého města, bylo nutné po příchodu do Plzně co nejrychleji navázat kontakty a seznámit se s místními zvyklostmi a vzájemnými vztahy obyvatel. Václav Kopp si svoji nevýhodu uvědomoval a na radu mecenáše Josefa Hrabáka se snažil do zpočátku naprosto cizí a neznámé plzeňské společnosti okamžitě začlenit a nalézt mezi zdejší střední vrstvou pro sebe vhodnou a stálou pozici. „Začal jsem tedy choditi do Besedy každou sobotu, kdy tu býval také ředitel Tomec. Ten mne pozval a představil své společnosti starších významných osob kulturního a společenského života. Vůbec mně prokázal výborné služby z přátelství k strýci Hrabákovi. Skutečně představil mne také panu purkmistrovi. Při těchto sobotních návštěvách Besedy míval jsem v kapse 20 kr. za něž jsem měl 2 sklenice plz[ňského] piva,

⁴⁰¹ TAMTÉŽ, s. 188.

1 portoriko a dal ještě 2 kr. spropitného číšníkovi. [...] Tak jsem pomalu se seznamoval s plzeňskou veřejností.“⁴⁰²

Zisk užitečných kontaktů se autorovi v budoucnu mnohokrát vyplatil. Díky svým známým z Měšťanské besedy se například dozvěděl o uvolnění výše zmíněného lukrativního bytu pro svou rodinu, ale vděčil tomuto prostředí také za uzavření celoživotních přátelství a seznámení se svou budoucí manželkou.

Nehledě k množství navázaných společenských vztahů a snaze o budování dobrého jména se Václavu Koppovi v průběhu let nevyhnuły pomlavy a nejrůznější hanlivá nařčení. Na spáchané křivdy poukazoval i na stránkách „Kroniky“. V zápisech se většinou nevyrovnával s nespravedlnostmi spáchanými přímo vůči vlastní osobě, ale poukazoval na problémy rodiny a zvláště manželky Elly, která z pozice veřejné známé zpěvačky čelila opakovaně útokům a kritikám svých výkonů i vystupování.⁴⁰³

Václav Kopp se naproti tomu všemožně snažil vyzdvihovat manželčiny umělecké schopnosti a bránit společnou čest a postavení rodiny. Bohužel si uvědomoval, že svým původem ani dosaženým postavením nemůže ženu fakticky příliš zaštitit. Vždyť i jeho přijetí jako manžela Elly bylo ze strany rodiny Wolfů zpočátku bráno značně rozpačitě a její matka Johana otevřeně prohlásila, že „*si představovala zcela jinou partii pro svou dceru, slavenou a zbožňovanou umělkyni, nežli byl učitel.*“⁴⁰⁴

Pohled na celý spor ohledně kariéry své ženy i na realitu vztahů uvnitř plzeňského divadla v prvních desetiletích 20. století nakonec Václav Kopp shrnuje tímto způsobem: „*Je pochopitelno, že její popularita vzrostla, bylo-li to ještě možno, ale s tím stejně vzrůstala i nevraživost, ba závist. Stará zkušenost učí, že do nejvyšších stromů bijí blesky a po nejlepších hruškách házívají kluci kamení. Elinka byla takovým stromem, do něhož se bilo ze zálohy. Ale to ji utvrzovalo jen ve vědomí, že asi přece jen přerostla své okolí. Nikdy a nikomu nedala toho na sobě znáti. Naopak poradila a pomohla každému kolegovi i kolegyni, bylo-li toho třeba, jsouc jim ovšem stálým vzorem uměleckého podání, stále a stále napodobované{ho} i těmi, kdož je nevlídně kritizovali.*“⁴⁰⁵

Zkušenosti s podobnými útoky však Václavu Koppovi nezabránily v tom, aby stejným způsobem nesoudil druhé. Nebál se při hodnocení používat ostrá slova a nevybíravý tón. Svoje názory vyjadřoval jasně a explicitně, zápisy v „Kronice“ tak

⁴⁰² TAMTÉŽ, s. 140.

⁴⁰³ Viz E. N. KOPPOVÁ, *Vzpomínám...*, s. 168.

⁴⁰⁴ Kronika rodu Koppů, s. 167.

⁴⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 204.

místy přerůstají až v soukromé vyrovnávání účtů, kdy písemné záznamy mají zpětně ukázat „pravý charakter“ některých osob nebo alespoň s jistým zadostiučiněním popsat jejich nezáviděníhodný osud. O sestře profesora Josefa Hrabáka, které nemohl odpustit vypočítavé chování, si například autor zapsal: „*Pro zajímavost poznamenávám, že teta Fanyška Kratochvílová umírala dlouho v bolestech a její syn prof[esor] Václav zemřel na statku rakovinou po těžkém utrpení ani ne padesátiletý.*“⁴⁰⁶

3. 6. 2 Hodnocení politických událostí

Obdobně přímočaře neváhal Václav Kopp hodnotit velké světové události a osobnosti činné na politickém poli. Soustředil se hlavně na průběh druhé světové války, kdy jednotlivé válečné zvraty hodnotil a vykládal. Ve stejné činnosti pokračoval i po skončení bojů a zápisy z doby mezi léty 1945–1950 připomínají spíše než osobní paměti jakýsi komentovaný přehled nejdůležitějšího světového a domácího dění.

Po pádu monarchie v roce 1918 a ustavení samostatného Československa se neváhal zapojit do regionální politiky. Jak uvádí, „*nečinnost politická byla by v době budování státu hodna opovržení. Připojil jsem tedy ruce k dílu z vlastní vůle a spontánního rozhodnutí.*“⁴⁰⁷ Tváří v tvář další světové válce, střídání vlád a režimů i ukázek neustálého bezpráví se však jako přesvědčený demokrat a obdivovatel prvních dvou československých prezidentů neubráníl výčtkám a obavám z neutěšené budoucnosti státu.

Při srovnávání stavu předválečné demokracie a situace země po únorovém převratu použil dokonce biblická přirovnání, ke kterým se jinak na žádném místě ve svém díle neuchyluje.⁴⁰⁸ „*Všichni k nám vzhlíželi jako k ostrovu pořádku a pravé demokracie, té demokracie, jak jí rozuměli a hlásili velcí naši presidenti T. G. Masaryk a Edv[ard] Beneš. Je to nejen vláda lidu v nejužším slova smyslu, ale je to rozum – moudrost – kultura – lidství, rozumíme-li v tomto pojmu lidství nejušlechtilejší, řekl bych lidství skoro božské. Zakládali jsme si na tomto veřejném mínění, byli na ně hrdí, až jsme z toho zpychli. Z pýchy pak postavili jsme si boha Baala, klaníme se mu a tančíme kolem něho. Teď nám však chybí Mojžíš. Máme totiž zbrusu novou – svou demokracii. Říkáme ji demokracie lidová, item lidovláda lidová. Jak groteskní*

⁴⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 60.

⁴⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 241.

⁴⁰⁸ Na žádném jiném místě v díle se k nim neuchyluje. Srov. vztah Václava Koppa k otázkám víry.

*a za přítomných okolností nebezpečné.*⁴⁰⁹ Na zdůraznění svých slov navíc do příloh „Kroniky“ začlenil srovnání ukázek podoby denního tisku vycházejícího před komunistickým převratem a následnou novou verzí kontrolovanou režimem.⁴¹⁰

Stav zahraniční politiky Václav Kopp vidí podobně pochmurně. V zápise z března 1948 prohlašuje: *„Život jde sice svou cestou dál, ale nepřináší žádné radosti ani klidu. Je pln událostí v celém světě, jak bývá po válkách. Ty bývaly nadějně, že se připravoval mír. Nyní se v mírových jednání hrozí válkou a připravuje válka.“*⁴¹¹ Ze vzniklé situace viní politické představitele vítězných států, kteří nedokáží a ani prý nechtějí bránit novým zoufalým situacím a globálním otřesům, podobným tomu, jaký svět právě překonal.

⁴⁰⁹ Kronika rodu Koppů, s. 515.

⁴¹⁰ TAMTĚŽ, příl. ke s. 543.

⁴¹¹ TAMTĚŽ, s. 514.

4. Příklady dalších osobních pramenů

Václav Kopp se v „Kronice“ věnuje období téměř osmi desítek let vlastního života. Soustředí se na události krátce předcházející jeho narození v polovině sedmdesátých letech 19. století a svůj příběh dovádí až na počátek padesátých let 20. století. Plzeň za tu dobu prošla nejrychlejší proměnou v historii.

Neobyčejný rozvoj průmyslu sem pravidelně každým rokem lákal obrovské počty nových obyvatel. Původní plochu osídlení kolem stržených městských hradeb brzy obklopila nová předměstí a západočeská metropole se mohla těšit z titulu největšího a nejvýznamnějšího města v Čechách hned po Praze. Od šedesátých let 19. století zde navíc docházelo k velkému rozvoji společenského života, do jehož organizování se zapojovalo stále větší procento místních lidí.⁴¹²

Překotná doba, růst města i stupňující se zájem o veřejné dění u obyvatel zajistily ideální podmínky pro vznik velkého počtu osobních pramenů. Jejich autory se stávali především členové střední vzdělanecké vrstvy, kteří měli čas, příležitost a zájem prezentovat určitým způsobem svůj odkaz a podat svědectví o prožitých událostech. V případě Plzně se mezi pisateli vzpomínek ve vymezeném období objevují nejčastěji spisovatelé, divadelní herci, malíři a hudebníci. Jinou skupinu autorů potom tvoří lidé zaměstnaní ve státních službách, zpravidla učitelé, výše postavení úředníci nebo advokáti. A nechybí ani díla plzeňských politiků, regionálních historiků, archivářů, knihovníků, překladatelů a obecně organizátorů kulturního dění. Z období druhé světové války se navíc dochovalo značné množství svědectví osob aktivních v protinacistickém odboji.

Vzniklé ego-dokumenty byly nejčastěji ukládány do rodinných fondů nebo osobních pozůstalostí autorů. V případě západočeské metropole se materiál z tohoto období nachází téměř výhradně v Archivu města Plzně.⁴¹³ Vzpomínky a paměti zde představují oproti deníkům, nejružnějším autobiografiím a obsáhlým sbírkám korespondence pouze malou část z celkového množství zachovaných osobních svědectví,

⁴¹² I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 125.

⁴¹³ Další pozůstalosti spravuje SOA Plzeň. V těchto fondech se však paměti a vzpomínky týkající se přímo prostředí Plzně vyskytují jen vzácně.

přesto byla jejich výpovědní hodnotě v regionální historické literatuře již věnována určitá pozornost.⁴¹⁴

Zachované ego-dokumenty mají velmi různorodou podobu. Jejich forma i obsah závisí čistě na volbě pisatele, mohou se sice vzájemně inspirovat a v mnoha ohledech shodovat, ve své podstatě je ale každé sepsané dílo unikátní a zvláštní. Otázkou zůstává, zda vůbec lze takové prameny vzájemně srovnávat. V případě této práce byla hlavním důvodem pro rozbor dalších pamětí a vzpomínek snaha začlenit dílo Václava Koppa do širších dobových souvislostí. Srovnání „Kroniky“ s ostatními zvolenými prameny mělo potom kromě jiného za cíl odhalit motivy jiných autorů ke psaní a posoudit, zda se jejich výpovědi s dílem Václava Koppa nějakým způsobem tématicky shodují. Celý tento postup následně umožnil snáze určit, v čem spočívá skutečná hodnota „Kroniky“.

Výběr vhodných pramenů byl vymezen dvěma kritérii. Zvolené paměti a vzpomínky se musely týkat města Plzně a svým obsahem spadat do doby druhé poloviny 19. století až poloviny 20. století. Naopak jejich volba nebyla nijak omezována z hlediska pohlaví, zaměstnání ani rodinných poměrů pisatelů. Jako hlavní pramen pro srovnání byly po uvážení zvoleny vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové, které oproti „Kronice“ nabízejí genderově odlišný pohled na každodennost ve stanoveném období a také v dalších ohledech tvoří s dílem Václava Koppa zajímavé paralely.

4. 1 Vzpomínky Luisy Pernerové-Zykmundové

Plzeňská měšťanka Luisa Pernerová-Zykmundová (1867–1947) po sobě zanechala bohatou osobní pozůstalost. Nejhodnotnější jsou v ní knihy vzpomínek zaměřených na pisatelčino dětství a rodinné příslušníky, které později daly vzniknout dvoudílné „Kronice rodu Pernerů“.⁴¹⁵

⁴¹⁴ Příkladem zpřístupnění drobných vzpomínek tiskem může být kniha Miloslava Bělohávkova *Vzpomínky na starou Plzeň*, která obsahuje vybrané pasáže z vyprávění pamětníků zahrnující časové období od čtyřicátých let 19. století až do první světové války. Viz M. BĚLOHLÁVEK, *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000.

⁴¹⁵ AM Plzeň, Rodinný archiv Pernerů a Zykmundů (1714–1968), sign. 6 f 131, Několik kapitol z rodinné kroniky; TAMTĚŽ, sign. 6 f 130, Rodinné vzpomínky I; TAMTĚŽ, sign. 6 f 132, Rodinné vzpomínky II; TAMTĚŽ, sign. 2 f 51, Kronika rodu Pernerů I; TAMTĚŽ, sign. 2 f 52, Kronika rodu Pernerů II.

Luisa pocházela ze zámožné rodiny plzeňských zvonářů s dlouhou tradicí a pevným postavením.⁴¹⁶ Počátky Pernerů v Plzni je možné vysledovat až na přelom 17. a 18. století, kdy se zde usadil vyučený zvonář Jan Perner (1667–1760) s rodinou.⁴¹⁷ V roce 1702 byl přijat mezi měšťany a o dvacet let později se vypracoval natolik, že si mohl dovolit zakoupit dům čp. 88 v Pražské ulici blízko plzeňského náměstí, který se stal sídlem několika následujících generací rodiny.⁴¹⁸

Jeho potomci během 18., 19. a první poloviny 20. století provozovali rodinný podnik, který vyráběl zvony pro Plzeň i další města a městečka v okolním regionu a nabízel také jiné mědikovecké a lитеcké služby. Členové rodu se aktivně podíleli na veřejném životě Plzně a patřilo jim nezpochybnitelné místo mezi zdejšími vyššími vrstvami. Pernerovskou zvonárnu vedl od roku 1861 Robert Perner (1839–1903), poslední přímý mužský potomek rodiny.⁴¹⁹ Jeho firma „R. Perner, továrna na zboží kovové a zvonářství v Plzni“ sídlila od roku 1868 na Poděbradově třídě čp. 10,⁴²⁰ kde zároveň vyrostl také nový rodinný dům. Po smrti Roberta podnik zmodernizovali a postupně vedli manželé jeho dvou dcer. Firma zanikla v důsledku vlny znárodnování v roce 1950.

Starší dcera Roberta Pernerera a jeho manželky Bedřišky Karolíny Luisa se narodila 14. března 1867 v domě čp. 90 na plzeňském vnitřním městě, kde vedl hostinec její dědeček Bedřich Křepinský.⁴²¹ Pět let navštěvovala německou obecnou školou a nastoupila na rok do německé měšťanky, svoje vzdělání ale nakonec ukončila posledními dvěma roky povinné školní docházky v měšťanské škole české.⁴²² Do manželství vstoupila ve čtyřiaadvaceti letech, když se 10. září 1891 provdala v chrámu sv. Bartoloměje za účetního Jiřího Josefa Zykunda (1863–1944).⁴²³

Seznámila se s ním při jednom z pravidelných prázdninových výletů na letní byt ve Štáhlavech,⁴²⁴ kam zajížděla s matkou, aby si obě ulevily od špatného plzeňského ovzduší.⁴²⁵ Po uzavření sňatku odjela spolu s manželem na svatební cestu do Prahy,

⁴¹⁶ Srov. s podrobnějším přehledem historie rodu Pernerů. Viz Soňa MARTINOVSKÁ, *Rodinné a osobní vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykundové jako útěcha v nelehkých časech*, bakalářská práce, FF JČU v Českých Budějovicích, ÚA PVH, 2012.

⁴¹⁷ Kronika rodu Pernerů I., s. 2.

⁴¹⁸ J. HUČKA, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, Z dějin hutnictví 33, 2003, s. 97.

⁴¹⁹ Kronika rodu Pernerů I, s. 17.

⁴²⁰ V. HRUBÝ – J. SCHIEBL, *Adresář*, s. 332.

⁴²¹ http://www.portafontium.cz/iipimage/30067239/plzen-055_3550-n (stav k 22. dubnu 2014).

⁴²² Rodinné vzpomínky I, fol. 3r.

⁴²³ http://www.portafontium.cz/iipimage/30067266/plzen-082_0980-o (stav k 22. dubnu 2014).

⁴²⁴ Obec se nachází asi 9 ½ km jihozápadně od Rokycan. A. PROFOUS, *Místní jména IV*, s. 293.

⁴²⁵ Rodinné vzpomínky I, fol. 6v.

kde shlédli probíhající Jubilejní výstavu.⁴²⁶ Následujících pět let strávila Luisa díky zaměstnání svého muže mimo Plzeň. Nejprve společně pobývali v Klášteře Hradiště nad Jizerou a následně se na dva roky přestěhovali do Bělé pod Bezdězem. Po návratu do Luisina rodného města v roce 1896 našel Jiří Zykmond místo v podniku svého tchána a společně se ženou již zůstal v Plzni natrvalo.⁴²⁷

Luisa Pernerová-Zykmondová se v rodném městě aktivně angažovala ve spolkovém dění. Působila ve zdejším Kroužku přátel starožitností, jehož členové si kladli za cíl obnovu a ochranu plzeňských památek.⁴²⁸ Stejně jako její mladší sestra Berta vystupovala s plzeňským Hlaholem⁴²⁹ a navštěvovala divadlo. Nejvíce volného času ale věnovala shromažďování informací o vlastní rodové historii ve snaze o uchování pernerovského odkazu. Zpracovala rozsáhlý rodokmen rodiny a nabyté vědomosti využitovala v článcích o historii rodu publikovaných ve Věstníku Kroužku přátel starožitností.⁴³⁰

Spolu s manželem vychovala Luisa tři děti, syna Jiřího a dcery Aloisii a Ludmilu. Nejstarší Jiří (1892–1977) zdědil zájmy po matce a dlouhá léta vypomáhal v Archivu města Plzně, kam nakonec také svěřil matčin rodinný fond.⁴³¹ Významnou událostí v rodinném životě Zykmondů byla oslava Luisiny zlaté svatby, která se i přes obtížné poměry v okupovaném státě odehrála za účasti všech potomků jubilantů 10. září 1941.⁴³² Klid a pohodlí kruhu rodiny užívala Luisa až do konce svého života. Zemřela dva roky po skončení druhé světové války 6. května 1947 v Plzni ve věku osmdesáti let.⁴³³

Svoje vzpomínky a příběhy z rodinné historie zaznamenala ve třech útlých knihách. Zápisy v nich se týkají převážně období 19. století. Byly vytvořeny zpětně na základě vlastních svědectví autorky, informací získaných z matrik a vyslechnutých vypravování rodinných příslušníků. Celé dílo vznikalo v průběhu dvacátých až čtyřicátých let 20. století.⁴³⁴ V červnu 1942 Luisa obsah knih vzpomínek strojopisně

⁴²⁶ Rodinné vzpomínky II, fol. 25r.

⁴²⁷ Rodinné vzpomínky I, fol. 71v.

⁴²⁸ Rodinné vzpomínky II, fol. 46v.

⁴²⁹ Rodinné vzpomínky I, fol. 65r.

⁴³⁰ Viz Luisa PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 3, 1914, s. 11–15; TÁŽ, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni. Část technická*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 4, 1914, s. 6–12.

⁴³¹ M. BĚLOHLÁVEK, *Archív*, s. 29.

⁴³² Rodinné vzpomínky II, fol. 28r.

⁴³³ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 408.

⁴³⁴ Úvod první knihy zmiňuje jako počátek psaní rok 1924, viz Několik kapitol z rodinné kroniky, fol. 1r. Poslední záznam potom spadá do května 1946, viz Rodinné vzpomínky II, fol. 48r.

přepsala do podoby přehlednější „Kroniky rodu Pernerů“. Jak naznačuje věnování synovi v úvodu, tato verze již neměla sloužit pouze osobním potřebám autorky, ale byla určena k předčítání širšímu publiku.

Tématicky se Luisa Pernerová-Zykmundová v knihách vzpomínek zaměřuje především na přiblížení životních osudů příslušníků své rodiny a na zaznamenání událostí a příhod, které s nimi souvisí. Výraznou pozornost věnuje rovněž Plzni a zdejšímu vývoji v průběhu 19. století. Vzpomíná na tradiční místní svátky a oslavy a podává svědectví o stavební proměně města, zejména v souvislosti s bouráním hradeb a výstavbou nových veřejných budov. Soustředí se také na obyvatele Plzně a jejich osudy.

O poznání méně si už všímá vlastního běhu života. V osobních vzpomínkách zachycuje jen útržky zážitků z raného dětství a mládí, podrobněji popisuje pouze svoje cestovatelské zkušenosti a dojmy z návštěv Vídně a Prahy.

4. 2 Srovnání výpovědí obou autorů⁴³⁵

Před vlastním srovnáváním vybraných osobních pramenů je třeba nejprve posoudit zjištěné informace o jejich pisatelích. Václav Kopp (1876–1951) i Luisa Pernerová-Zkymundová (1867–1947) žili přibližně ve stejné době a dosáhli srovnatelného stáří. Jednalo se o vzdělané příslušníky střední společenské vrstvy s podobnými zájmy a koníčky. Oba pobývali v Plzni po dlouhé časové období a jejich bydliště se nacházela v centrální části města. Zřejmě se však nepohybovali v podobném okruhu přátel a známých, jelikož sami jeden druhého ve svých dílech nezmiňují a jednoznačné důkazy o tom, že by se znali a stýkali, nebyly nalezeny ani v dalších pramenech nebo literatuře. Přesto je téměř jisté, že se jejich cesty někdy zkřížily.

Svědčí pro to jejich zájmy i zvolený životní styl. Především oba aktivně působili v plzeňském Hlaholu. O Luise Pernerové pochází první zmínka v seznamu výkonných členek dámského sboru již z roku 1884.⁴³⁶ Václav Kopp vstoupil do spolku po svém příchodu do Plzně v roce 1896.⁴³⁷ Ve shodě vyjížděli na letní byt mimo Plzeň do obcí ležících nedaleko od Rokycan⁴³⁸ a v září 1891 se oba účastnili Jubilejní výstavy v Praze.

⁴³⁵ Přehled základních životních dat obou autorů a shrnutí shodných a odlišných znaků jejich textů nabízí tabulka zařazená jako příloha č. 7 do této práce.

⁴³⁶ Srov. AM Plzně, Hlahol, pěvecký spolek v Plzni 1861–1962, sign. 10 d 77, Památná kniha Hlaholu 1881–1947.

⁴³⁷ TAMTÉŽ, sign. 10 d 79, Matrika činného členstva 1888–1934.

⁴³⁸ Luisa Pernerová zřejmě své cesty do Štáhlav podnikala pouze v mládí. Václav Kopp v té době ještě pobýval v asi 15 km vzdálených Hůrkách trvale, případně sem zajížděl na školní prázdniny z Rokycan.

Spojovala je rovněž obliba turistických výletů a podíl na plzeňském kulturním a společenském dění.

4. 2. 1 Společná témata

Z hlediska témat se díla obou autorů výrazně shodují v pasážích, které se věnují popisu členů rodiny a proměn rodného města/obce. Nezpochybnitelný význam pro pisatele měly rovněž přechodové rituály, ať již se jednalo o jejich svatbu, narození potomků nebo úmrtí blízkých. Výrazné místo v jejich vzpomínkách zabírá také tematika domova, především popis bytu a jeho vybavení. Autoři v zápisech navíc shodně zanechali zmínky o svém vzdělání a způsobech trávení volného času, společně kladli důraz na svoje společenské postavení a připomínali vlastní veřejnou a spolkovou aktivitu.

Oba autory spojovalo rovněž přesvědčení o nutnosti zaznamenat a uchovat historii předků. Opakovaně se ve svých záznamech vraceli k významu tradic a k tématu rodinné paměti. Není proto překvapením, že mezi jejich dlouhodobé zájmy patřilo genealogické bádání. Výsledky pátrání po rodových kořenech zaznamenali shodně ve formě výčtu jednotlivých minulých generací. Václav Kopp v předmluvě k pojednání o předcích uvádí: „*První z rodu Koppů, jehož jméno jsem zjistil z křestního listu svého děda, byl otec dědův Václav Kop, rychtář, jak je zapsáno v matrice strašické fary.*“⁴³⁹ Luisa Pernerová-Zkymundová obdobně začíná svůj popis historie rodu Pernerů slovy: „*Na samém sklonku sedmnáctého století přistěhoval se do Plzně náš první dosud známý předek zvonař Jan Berner, neboli Perner zakladatel plzeňské zvonařské rodiny, jehož řemeslo pak přecházelo po pět generací z otce na syna.*“⁴⁴⁰ Mezi společné motivy, obsažené v obou dílech, patří také důrazná obhajoba cti příslušníků rodiny a snaha poukázat a křivdy, které vůči nim byly spáchány.

Velká část zápisů v obou pramenech se zabývá nostalgickými vzpomínkami na lepší časy, zejména na silně idealizované dětství. Autoři se navíc formou záznamů svých šťastnějších zážitků chtějí vyrovnat i s obtížnou dobou druhé světové války, v níž žili. Období čtyřicátých let 20. století se v jejich dílech odráží také v mnoha pasážích, které mají výrazně protiněmecký nádech a naopak vyzdvihují odvahu a dlouhou tradici českého národa. Zkoumaná díla se shodují rovněž po formální stránce, a to svými dedikacemi synovi a dalším potomkům. Václav Kopp i Luisa Pernerová-Zkymundová

⁴³⁹ Kronika rodu Koppů, s. 30.

⁴⁴⁰ Kronika rodu Pernerů I, s. 2.

po sepsání svoje záznamy opakovaně pročetli a doplňovali do nich nové informace. Ani jeden z nich však dílo řádně nedokončil.

4. 2. 2 Odlišné znaky

Při zkoumání rozdílného obsahu svědectví je nezbytné v první řadě zohlednit odlišné genderové pohledy a očekávané společenské role jejich autorů. Václav Kopp byl jako muž nucen sloužit v armádě a přímo se zúčastnit první světové války. Ve vzpomínkách se proto věnoval poměrně podrobně vojenské problematice. Kromě toho se soustředil na sledování aktuálního politického dění ve státě, které doprovázel komentáři a vlastním hodnocením.

Luisa Pernerová-Zykmundová naopak ve svých zápisech přirozeně tíhla spíše k soukromým námětům a k tématům vnímaným jako typicky ženská. Zabývala se chodem domácnosti a činnostmi s tím spojenými, ve vzpomínkách zmiňovala nákupy i současnou dámskou a dětskou módu. Pozoruhodné je srovnání postojů obou autorů k zapisování informací o průběhu druhé světové války, kdy jejich díla vznikala. Václav Kopp neváhá na stránkách své „Kroniky“ válečný prožitek reflektovat, zatímco Luisa Pernerová-Zykmundová se zmínek o probíhajícím konfliktu důsledně vyhýbá.

Zajímavý náhled na rozdíly v povaze autorů nabízí samotná struktura zkoumaných pramenů. Václav Kopp své zápisy pečlivě a přesně datoval, zatímco pro Luisu Pernerovou-Zykmundovou zachycení času nehrálo tolik důležitou roli a její záznamy jsou proto označovány dobou vzniku jen vzácně a navíc za sebou bývají řazeny poměrně chaoticky a bez vzájemných souvislostí. Podobný rozpor se objevuje i v charakteru a stylu vyprávění v obou dílech.

U Václava Koppa převažují rozsáhlá mnohomluvná a emotivní líčení zážitků. Jako příklad je možné citovat pasáž z „Kroniky“, která pojednává o úmrtí jeho manželky Elly: *„Sám jsem seděl u jejího lůžka a díval se na těžké umírání. O 1/2 7. ráno Velikonočního pondělí přiložil jsem ucho k matiččinu srdci a zjistil, že se nápadně jeho tepy zeslabují a i dechu ubývá. Rychle jsem přivolal syna. [...] Ve 3/4 7 matička dvakrát slabě vydechla, hlava bezvládně se poněkud sklonila na stranu a brada sklesla. Tím okamžikem ztratili jsme navždy svou vzácnou matičku. S jejími posledními dvěma výdechy vznesla se její ušlechtilá duše do andělských kůrů.“*⁴⁴¹

⁴⁴¹ Kronika rodu Koppů, s. 338.

Luisa Pernerová-Zykmundová má na druhou stranu ve zvyku vyjadřovat se poměrně stroze. Vypráví nezaujatě a snaží se o věcné a objektivní shrnutí události. Závěr života svého otce popisuje jednoduše slovy: „*Tatínek nebyl choulostivý a dovedl něco snést. Pak ale přišla zákeřná nemoc, rakovina hrtanu, jíž podlehl v krátkém čase. Na sv. Annu byl prvně u lékaře se nechat prohlédnout a přesně za půl roku na to 26. ledna 1903 zemřel.*“⁴⁴²

Luisa tento prostý styl vyprávění používá nejen pro přiblížení zážitků, které se přímo dotýkaly jím samotné, ale často se zaměřuje i na konkrétní příběhy lidí ze svého okolí. Neváhá přitom jít hlouběji do minulosti a vylíčit starší historii, kterou ona sama znala jen skrz svědectví někoho jiného. Václav Kopp se naopak soustředí pouze na dění určitým způsobem svázané s vlastní osobou. Vzpomíná především na to, co sám prožil a jednotlivé prožitky neodděluje od sebe, ale plynule je svazuje do uceleného proudu vyprávění.

Autoři pramenů se vzájemně liší rovněž svým vztahem k městu Plzni, kde oba prožili výraznou část života. Luisa Pernerová-Zykmundová soustřeďuje svoji pozornost na historii a stavební vývoj města. Zmiňuje zdejší tradiční jarmarky, oslavy církevních svátků i významné události, mezi které patřilo například slavnostní svěcení praporu plzeňského Sokola v roce 1868.⁴⁴³

Nezapomíná přitom ani na zdejší obyvatele a snaží se tak souhrnným způsobem přiblížit atmosféru města, která byla v době její dospělosti již nenávratně pryč. S oblibou například popisuje rozmanitá plzeňská zákoutí: „*Druhé místo, kde se městské hradby zachovaly bylo tam, kde vyúsťovala do alejí tzv. Lochotínská lávka (tenkrát byla dřevěná).*“⁴⁴⁴ *Přímo proti ní stála stará bašta a při ní kus zdi táhnoucí se směrem k Saskému mostu. Pod baštou, která stála značně vysoko nad úrovní alejí, byla umělá skalka, vlastně jeskyňka s malým bazénkem. Trubkou ve skalce zasazenou vytékala výborná pitná voda. [...] Byl to tam takový idylický koutek, kterému velmi slušela postava starého žebráka – invalidy, který tam po léta měl své stálé stanoviště.*“⁴⁴⁵

Pro Václava Koppa, který ve městě nevyrostl, symbolizovala Plzeň především kulisu pro jeho každodenní život a společenská setkávání: „*Při svých denních*

⁴⁴² Rodinné vzpomínky II, fol. 11v–12r.

⁴⁴³ Slavnost se odehrávala ve dnech 31. května – 1. června 1868 a byla prodchnuta výrazně nacionálním duchem. V. ČEPELÁK, *Dějiny*, s. 113.

⁴⁴⁴ Železná lávka přes Mži spojující plzeňské Otakarovy sady a Lochotínskou ulici byla vystavěna v roce 1883. Dnešní podoba pochází z let 1929–1930, kdy došlo k regulaci řeky. I. MARTINOVSKÝ a kol, *Dějiny*, s. 147.

⁴⁴⁵ Rodinné vzpomínky I, fol. 83r.

procházkách po horní horizontální cestě Lochotína, na níž mne doprovázel můj čtyřletý Vašíček, hovořili jsme o právě sváděných bojích [první balkánské války]. Bylo to ve stálé společnosti pánů: profes[ora] německ[ého] gymnasia premonstratského p[átera] Dvořáka, vrch[ního] soudního rady Václ[ava] Kunderáta, ředit[ele] měšť[anské] šk[oly] Aloise Fukse, dětsk[ého] lékaře MUDr. Matěje Dobrého, krejčího Jiřího Lišky a příležitostně i jiných.⁴⁴⁶

Oba autoři se v neposlední řadě výrazně odlišují svým osudem ve stáří. Luisa Pernerová-Zykmundová se sice jen s obtížemi vyrovnávala s nároky, jaké na ni kladl technický pokrok a rychlé proměny životního stylu, ale mohla se v této nelehké situaci opřít o chápající rodinu. Václav Kopp naopak dožíval jako opuštěný a zahořklý člověk, což se výrazně odrazilo i v řadě pasáží začleněných do jeho díla.

4. 3 Ostatní pisatelé

4. 3. 1 JUDr. František Kříž

Zajímavý příklad pamětí, které na rozdíl od dvou dosud přiblížených děl, vznikaly od začátku do konce promyšleně a byly po svém dokončení odevzdány pro uchování do archivu, představuje dílo uložené v pozůstalosti Františka Kříže.

František Kříž se narodil 25. listopadu 1880 v Doudlebech⁴⁴⁷ do rodiny továrního dělníka. Vystudoval české osmileté gymnázium a práva na Karlově univerzitě. V západočeské metropoli pracoval po dlouhá léta jako vysoký magistrátní úředník. Oženil se 27. září 1906 s Marií Šťastnou, s níž měl dceru Marii.⁴⁴⁸ Jeho kariéru na radnici ukončila druhá světová válka. Mezi léty 1939–1941 byl vězněn v koncentračním táboře Buchenwald.⁴⁴⁹ Po propuštění pobíral penzi a žil až do své smrti v ústraní. Zemřel v Plzni 10. srpna 1968.⁴⁵⁰

Podobně jako Václav Kopp také František Kříž začal své paměti⁴⁵¹ sepisovat za války, v jeho případech po návratu z internace. V zápisech se věnoval časovému rozpětí let 1900–1960 a kromě prožitků z obou válek zde převládají informace týkající se jeho

⁴⁴⁶ Kronika rodu Koppů, s. 211.

⁴⁴⁷ Tato obec je dnes součástí Plzně. Viz K. ŘEHÁČEK, *Plzeňské události let 1900–1939 v pamětech JUDr. Františka Kříže*, *Minulostí Západočeského kraje* 39, 2004, s. 265.

⁴⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 267.

⁴⁴⁹ M. BĚLOHLÁVEK, *Archív*, s. 378.

⁴⁵⁰ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 481.

⁴⁵¹ AM Plzeň, Kříž František, JUDr. (1880–1962), sign. 5 c 157–164, Paměti I–VIII.

rodinného života a kariérního postupu. Na mnoha místech autor rovněž podrobně rozebírá zákulisní poměry ve vedení města a dílo tak tvoří významné svědectví o vývoji městské správy v Plzni v období první poloviny 20. století.

Křížovy Paměti ale zaznamenávají také dobu, kdy mu v důsledku nových politických poměrů po skončení druhé světové války a nástupu komunistické strany k moci již nebylo umožněno vrátit se do původní pozice na radnici. Jak je možné vyčíst z pramene, prožíval tento nucený odchod velmi těžce, dění ve městě však nepřestal pečlivě sledovat a glosovat ještě po mnoho let.⁴⁵²

4. 3. 2 Ladislav Lábek

Osobní vzpomínky se často soustředí pouze na určitý přesně významný úsek autorova života. Takovým pramenem jsou i paměti známého plzeňského historika a národopisce Ladislava Lábka, který jejich sepsání využil k tomu, aby zrekapituloval svou cestu ke stabilnímu postavení a úspěchu.

Ladislav Lábek se narodil 27. ledna 1882 v Plzni. Jeho otec František zde vlastnil v dnešní Riegrově ulici velkoobchod a Ladislav se rozhodl pokračovat v rodinné tradici a věnovat se stejnému oboru. Vystudoval střední obchodní školu a krátce získával podnikatelské zkušenosti v Praze.⁴⁵³ V roce 1909 dosáhl splnění prvního životního cíle, když v Plzni založil obchod s papírnickým zbožím a starožitnostmi, který sídlil na dnešní Klatovské třídě.⁴⁵⁴ V průběhu let mu tento podnik pomáhaly řídit jeho sestry a on měl proto dostatek času věnovat se četným koníčkům a sběratelské vášni.

Zajímal se o muzeologii, kulturní historii, lidové tradice, ale sledoval i současné dění ve městě. V roce 1909 se mu podařilo k ochraně západočeských památek založit Kroužek přátel starožitností v Plzni.⁴⁵⁵ Největší úsilí však soustředil k budování Národopisného muzea Plzeňska, jehož první výstavní expozici otevřel ještě v průběhu první světové války.⁴⁵⁶ V roce 1922 požádal stát o půjčku na bydlení a nechal si postavit v plzeňské Bezovce vilu, kde se usadil i s rodinou.⁴⁵⁷

⁴⁵² K. ŘEHÁČEK, *Plzeňské události*, s. 272.

⁴⁵³ Marie MADEROVÁ – Petr MAZNÝ, *Plzeň očima Ladislava Lábka*, Plzeň 2003, s. 7

⁴⁵⁴ Anna PEŘINOVÁ, *Ladislav Lábek a Zdeněk Wirth – přátelství i spolupráce*, diplomová práce, FF JČU v Českých Budějovicích, ÚA PVH, 2011, s. 34.

⁴⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 44.

⁴⁵⁶ M. MADEROVÁ – P. MAZNÝ, *Plzeň*, s. 10.

⁴⁵⁷ A. PEŘINOVÁ, *Ladislav Lábek*, s. 83.

V rukopise pamětí sepsaných v roce 1950⁴⁵⁸ se Ladislav Lábek omezuje pouze na právě přiblížené období dětství a dospívání. Na rozdíl od příkladu Václava Koppa se u něj nejednalo o dobu naplněnou klidem a šťastnými vzpomínkami, alespoň ji tak nelíčí. Obsah díla se místo toho soustředí na zaznamenání průběhu autorovy školní docházky, na první získávání zkušeností a na počátky jeho sběratelských zájmů. Zápisy jsou dovedeny na počátek první světové války. Národopisné práci, ve které tehdy slavil první úspěchy, zasvětil následně Ladislav Lábek celý zbytek bohatého a dlouhého života, měl tedy jistě proč vzpomínat právě na své začátky. Zemřel v Plzni 26. května 1970.⁴⁵⁹

4. 3. 3 PhDr. Marie Tauerová

Vzpomínky na dobu dětství prožitou v Plzni zanechala ve své pozůstalosti knihovnice a překladatelka z perštiny a arabštiny doktorka Marie Tauerová. Dotýkají se období přelomu 19. a 20. století a autorka je sepisovala s časovým odstupem více než šedesáti let při pobytu na odpočinku v Praze.⁴⁶⁰

Marie Tauerová se narodila 15. srpna 1896 v Plzni jako druhé dítě manželů Jana a Anny Tauerových. Její rodiče byli zaměstnáni na telegrafním úřadě a bydleli s dcerou a dvěma syny na Ferdinandově třídě č. 10 v domě u rodiny Emila Škody.⁴⁶¹ Oba Mariini bratři si zvolili poměrně neobvyklé životní dráhy. Starší Felix se stal naším předním orientalistou a mladší Norbert zasvětil život diplomacii a studiu kultury španělských Basků.⁴⁶² Marie Tauerová následovala příkladu Felixe a vystudovala orientální jazyky. V letech 1925–1953 pracovala v Moravské zemské knihovně v Brně, odkud odešla do pense. Zajímala se o sochařství a lidové tradice na Chodsku, z něhož pocházela otcova větev její rodiny. Zemřela 15. dubna 1981 ve věku nedožitých pětáosmdesáti let.⁴⁶³

Vzpomínky Marie Tauerové na město Plzeň, které pisatelka věnovala památce svých rodičů, se skládají z pěti kapitol. Autorka se v nich snaží zachytit především životní rytmus města z období počátku 20. století, tak jak jí utkvěl v paměti. Více než

⁴⁵⁸ AM Plzeň, Lábek Ladislav (1844–1970), sign. 32 e 67, Můj život I. Rukopis 1950.; TAMTÉŽ, sign. 32 e 68, Můj život II. Rukopis 1950.; TAMTÉŽ, sign. 32 e 69, Můj život III. Rukopis 1950.

⁴⁵⁹ I. MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 491.

⁴⁶⁰ AM Plzně, Rodinný archiv Tauerů (1718–1981), kart. 637, inv. č. 90B, Má Plzeň.

⁴⁶¹ TAMTÉŽ, s. 11.

⁴⁶² Srov. Jaroslav DOUŠA, *Zásah "cizího, jiného, exotického" do osudu jednotlivce (začátek životní dráhy českého orientalisty Felixe Tauera)*, *Minulostí Západočeského kraje* 42/2, 2007, s. 587.

⁴⁶³ AM Plzně, *PhDr. Marie Tauerová a její blízcí (1649) 1718–1981. Inventář*, archivní pomůcka č. 101, s. 1.

o vlastní osobu se proto zajímá o podobu Plzně a osudy místních obyvatel. Celou jednu rozsáhlou část vzpomínek například věnuje plzeňským obchodům, u kterých podrobně rozebírá nabízený sortiment zboží a hodnotí úroveň služeb. Tématicky i charakterem zápisů mají její vzpomínky velmi blízko k dílu Luisy Pernerové-Zykmundové. S „Kronikou“ Václava Koppa je potom spojuje zejména nostalgický tón, s jakým oba autoři popisují ztracený čas radostného mládí.

Uvedené paměti a vzpomínky představují jen zlomek osobních svědectví zachovaných pro vymezenou dobu v Plzni.⁴⁶⁴ Svým rozdílným tematickým zaměřením, formou i motivy vzniku však jasně ukazují, jak odlišné mohou být pohledy pisatelů na jedno poměrně krátké časové období a jak různorodou výpovědní hodnotu v sobě každý z těchto pramenů skrývá.

⁴⁶⁴ Mezi dalšími je třeba zmínit vzpomínky na mládí Marie Bajerové (1881–1966). AM Plzně, Bajerová Anna (1950–1960), sign 408/278a, Vzpomínky matky; paměti plzeňského architekta Františka Holbechera (1887–1975) zabývající se především jeho pracovní činností. TAMTÉŽ, Holbecher František (1890–1975), kart 2937, Paměti stavitele Holbechera nebo třídílné paměti úředníka berní správy a aktivního člena plzeňského Sokola Rudolfa Sofrona (1887–1958), TAMTÉŽ, Rodinný archiv Sofronů (1874–1958), kart 689, inv č. 346/1-3, Mé paměti I–III či vzpomínky plzeňského úředníka a významného propagátora sportu Augustina Soukupa (1898–1977), TAMTÉŽ, Soukup Augustin (1904–1956), kart. 667, Vzpomínky (1904) 1938–1956; případně rozsáhlé paměti plzeňského advokáta a poslance JUDr. Augustina Šípa (1885–1958) rozdělené do čtyř částí, TAMTÉŽ, Šíp Augustin (1906–1949), kart. 322, Paměti I–IV a mnohé další.

Závěr

Ego-dokumenty patří již od počátků vědeckého studia historie ke známým a využívaným pramenům pro poznání minulosti. Po velmi dlouhou dobu však představovaly pouze sekundární zdroj informací, který byl používán k dokreslení průběhu významných událostí a důležitých dějinných procesů. Proměnu tohoto pojetí s sebou přinesla teprve druhá polovina minulého století, kdy došlo k rozvoji velkého množství nových směrů historického bádání.

V souvislosti s nimi bylo nezbytně nutné vytvořit specifické metodologické postupy, které otevřely prostor pro odlišný způsob posuzování hodnoty pramenů. Soukromým výpovědím pisatelů o sobě samém proto začala být od této chvíle věnována pozornost jako plnohodnotnému studijnímu materiálu, který již nebyl považován jen za doplněk písemností institucionálního původu.⁴⁶⁵

Dnes se tento druh svědectví nejčastěji uplatňuje při zpracování témat v rámci výzkumu kulturních a sociálních dějin, mikrohistorie nebo historické antropologie. Velký přínos mají osobní prameny zejména pro bádání v oblasti genderu a pro studium problematiky dějin mentalit a každodennosti, jelikož svých charakterem umožňují částečně poznat postoje svých pisatelů a odhalit jejich způsob vnímání vlastní osoby, okolí i doby, v níž žili.

Jedny z nejvýraznějších změn právě ve způsobu prožívání každodennosti přinesla doba poslední čtvrtiny 19. století a první poloviny století následujícího. Podoba všedního dne se tehdy výrazně proměnila před očima jedné, dvou generací. Tvorbu moderního životního stylu doprovázelo nové sociální rozvrstvení společnosti. Lidé získali množství občanských práv a svobod, ale zároveň se stále více dostávali pod kontrolu státu a jeho byrokratického aparátu.

Znatelně se zvýšil jejich životní standart a všeobecný rozhled, mohli cestovat v dosud nebyvalém rozsahu a zásluhou uplatnění technických vynálezů v běžné praxi se pro ně mnoho dosud nemyslitelných činností stalo obvyklými rutinními záležitostmi. Nové trendy se nejdříve uplatnily v prostředí měst, kde se lidé jako první přizpůsobili dennímu rytmu, který důsledně odděloval pracovní dobu a volný čas. Zároveň přestali spoléhat na tradiční pojetí široké rodiny a osvojili si tomu odpovídající sociální

⁴⁶⁵ M. LENDEROVÁ, *Úvodem*, in: M. LENDEROVÁ – J. KUBEŠ (edd.), *Osobní deník*, s. 6.

a společenské zvyky. S oblibou vyráželi na nedělní výlety mimo domov, věnovali se sportu a účastnili se kulturních akcí.⁴⁶⁶

Uvedená doba se vyznačovala rovněž nebývalým nárůstem vzdělanosti a s tím související zvýšenou produkcí písemností neúřední povahy, včetně ego-dokumentů. V případě pamětí a vzpomínek došlo k nebývalému zvýšení jejich tvorby také u těch vrstev, které dosud nebývaly jejich častými autory. Podoba sepisovaných prací se přitom nikdy neřídila právními předpisy nebo nařízeními a jejich výsledná forma bývala značně různorodá. Obsah díla závisel pouze na přání pisatele a prostor v zápisech proto zaplňovaly zprávy o událostech státního významu hned vedle pro autora srovnatelně důležitých stížností na špatné počasí nebo líčení rodinných tragédií.⁴⁶⁷

Pisatelé pamětí navíc takřka nikdy nezůstávali pouze pasivními komentátory děje, ale obvykle do popisovaných událostí sami zasahovali a prožité situace ve svých pracích hodnotili. Právě nedostatek objektivity a často záměrné přetváření a vylepšování minulosti k vlastnímu obrazu nejvíce limituje výpovědní hodnotu tohoto druhu pramenů.⁴⁶⁸ Zásadou uvedené osobní roviny je ale možné zjistit velké množství informací o samotném pisateli pramene a určit například, za jakých okolností se rozhodl pro psaní nebo pro jaký účel jeho dílo vznikalo.

Odpovědi na tyto otázky se pokusila najít i předkládaná diplomová práce. „Kronika“ Václava Koppa vděčila za vznik především nestandardním poměrům období druhé světové války a složité rodinné situaci, v níž se autor v této době nacházel. Tématicky se jeho dílo soustřeďuje především na rekapitulaci vlastních prožitků, přiblížení minulosti rodiny Koppů a zachycení prožívaných historických událostí.

Václav Kopp při tvorbě „Kroniky“ neměl žádné vysoké literární ani publikační ambice a chtěl jejím prostřednictvím „pouze“ zanechat svědectví o osobních zkušenostech a podobě života v minulosti pro paměť a poučení svým dědicům. Shromáždění informací o předcích mu ale zároveň sloužilo k uchování identity rodiny a tím i prezentaci vlastního odkazu. Předpokládal, že si jeho zápisy jednou přečte syn a snad v nich bude také pokračovat nebo alespoň doplní svůj pohled na určité situace.⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ P. VOŠAHLÍKOVÁ, *Jak se žilo*, s. 14.

⁴⁶⁷ J. RANDÁK, *Životní světy*, s. 82.

⁴⁶⁸ Ivan JAKUBEC, *Paměti a vzpomínky jako prvořadý historický pramen?*, in: M. SEKYRKOVÁ (ed.), *Paměti*, s. 73.

⁴⁶⁹ „Ponechávám druhou stránku volnou, aby pokračovatel v kronice mohl připsati, co on o tom ví.“ *Kronika rodu Koppů*, příl. ke s. 336.

Přiznané a na první pohled patrné motivy k sepsání paměti ale nemusejí mít pro samotné autory vždy ten největší význam. Řada pisatelů má k tvorbě různé skryté důvody, které vyjdou na povrch až při rozboru díla. Pro Václava Koppa byla velmi silným impulsem k vytvoření „Kroniky“ snaha odpoutat se od tragického období nacistické okupace státu. Psaní mu pomáhalo překlenout neustále na něj doléhající pocity nejistoty, strachu a apatie, které s sebou život v Protektorátu přinášel. V zápisech se proto často uchyloval ke šťastnějším vzpomínkám na dětství, opakovaně je pročítal a doplňoval. Na druhou stranu ale určitým způsobem reflektoval i svoji aktuální obtížnou životní situaci a soustředil se na průběh válečných událostí.

Obsahově nejcennější pasáže „Kroniky“ se zabývají zahraničními cestami Václava Koppa do Anglie a Francie a odchodem všech nejbližších členů jeho rodiny do Ameriky. Problematiku emigrace přitom autor ve svých zápisech přibližuje z neobvyklého úhlu pohledu člověka, který se rozhodl zůstat v původní vlasti, ale zároveň nechtěl ztratit s rodiči a sourozenci v cizině spojení a byl na ně určitým způsobem hrdý.

Od zavedených představ o životě tehdejších lidí se osud autora odlišuje i v jiných ohledech. Jeho účast v první světové válce například dokazuje, že narukování nutně nemuselo pro vojáky z Čech znamenat účast v přímých frontových bojích nebo odchod do legií. Podobně se Václav Kopp nedržel zažitých stereotypů doby ani při výběru své životní partnerky, když se oženil s operní zpěvačkou, která pocházela ze značně odlišných společenských poměrů. Význam jeho díla proto mimo jiné spočívá i v poukázání na alternativní možnosti k obecně přijímaným představám o určité době.

Každý zachovaný osobní pramen má odlišnou vypovídací hodnotu, která závisí do značné míry na věku autora, ale také na jeho získaných zkušenostech, míře vzdělání, vybraném zaměstnání nebo společenském postavení.⁴⁷⁰ Podrobná komparace „Kroniky rodu Koppů“ se vzpomínkami Luisy Pernerové-Zykmundové nabídla především zajímavý pohled na genderové odlišnosti jasně patrné v obou dílech, ale odhalila i některé zajímavé shodné znaky v jinak obsahově i z hlediska struktury poměrně odlišných pracích.

Srovnání s dalšími vzpomínkami následně potvrdilo společné zaměření většiny autorů na témata dětství, studia nebo volby povolání. Obvyklou součástí zkoumaných pramenů rovněž tvořil více či méně podrobný genealogický úvod, který se věnoval

⁴⁷⁰ P. VOŠAHLÍKOVÁ, *Autobiografie jako pramen k dějinám všedního dne v 19. a počátkem 20. století*, in: Ivana EBELOVÁ – Jiří ŠOUŠA (edd.), *Inter laurum et olivam*, Praha 2007, s. 529.

historii pisatelovy rodiny a přibližoval prostředí, z něhož pocházel. V rozsáhlejších pracích se jejich autoři navíc zaměřovali na popis vlastních zážitků, pracovních a osobních úspěchů nebo koníčků a zájmů. Ve všech svědectvích je také možné nalézt zmínky o nejdůležitějších dobových událostech (např. konání Jubilejní výstavy v Praze).

Období poslední čtvrtiny 19. a počátku 20. století se stalo pro mnohé pozdější generace symbolem klidu, jistoty a řádu.⁴⁷¹ Tuto specifickou atmosféru fin de siècle však v dalších desetiletích nenávratně pohřbily dlouhotrvající válečné konflikty. Dílo Václava Koppa zachycuje tento proces očima přímého svědka. „Kronika rodu Koppů“ tak může posloužit jako pramen pro výzkum vnímání velkých politických událostí, ale nabízí především šanci poznat každodenní starosti a prožitky obyčejného „malého“ člověka pevně zakotveného v městském prostředí, který citlivě vnímal svět kolem sebe. Záslouhou angažovanosti autora na kulturním a politickém dění v Plzni je potom možné využít „Kroniku“ také jako příspěvek ke studiu regionálních dějin.

Věřím, že diplomová práce přispěje k bližšímu pohledu na problematiku studia ego-dokumentů městské proveniencce a zároveň poskytne i přínosné svědectví o výjimečné době, která s sebou přinesla mnoho dramatických změn v oblasti politické, sociální, hospodářské i kulturní a stála u počátků našeho současného způsobu života. Stále ještě není natolik vzdálená, abychom z ní nemohli čerpat poučení.

⁴⁷¹ TÁŽ, *Jak se žilo*, s. 8.

Seznam zkratek

à – po, za (u množství)

AM Plzně – archiv města Plzně

apod. – a podobně

arch. – architekt

a. s. – akciová společnost

atd. – a tak dále

cm – centimetr

č. – číslo

čp. – číslo popisné

ČSR – Československá republika

Dr. – doktor

ed. – editor

edd. – editoři

FF – Filozofická fakulta

fol. – folio

FPE – Fakulta pedagogická

h., hod. – hodina

Ing. – inženýr

inv. č. – inventární číslo

JČU – Jihočeská univerzita

JUDr. – doktor práv

K, Kč – koruna

kart. – karton

kg – kilogram

km – kilometr

kol. – kolektiv

kr. – krejcar

KSČ – Komunistická strana Československa

l – litr

m – metr

m² – metr čtvereční

mj. – mimo jiné
mil. – milion
m.n.m. – metrů nad mořem
Mr – mister
MUDr. – doktor medicíny
např. – například
nar. – narozen, narozena
Odbor – Pěvci Hlaholu plzeňského, odbor pro světovou výstavu
p. – pan
P. – páter
PF – Pedagogická fakulta
PhDr. – doktor filozofie
posl. – poslední
pozn. – poznámka
prof. – profesor
příl. – příloha
příp. – případně
r. – rok, roku
roč. – ročník
roz. – rozená
s. – strana
sign. – signatura
SOA Plzeň – Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA Rokycany – Státní okresní archiv Rokycany
srov. – srovnej
sv. – svatý
tj. – tj.
t. r. – toho roku
tř. – třída
tzn. – to znamená
tzv. – tak zvaný
ÚA PVH – Ústav archivnictví a pomocných věd historických
USA – United States of America (Spojené státy americké)

v. v. – ve výslužbě

vysl. – vyslov

ZČU – Západočeská univerzita

zejm. – zejména

zemř. – zemřel

zl. – zlatý

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané:

Archiv města Plzně

Bajerová Anna (1950–1960),

sign. 408/278a, Vzpomínky matky.

Hlahol, pěvecký spolek v Plzni 1861–1962,

sign. 10 d 79, Matrika činného členstva 1888–1934.

sign. 10 d 77, Památná kniha Hlaholu 1881–1947.

sign. 10 d 82, Zápisy schůzí výboru a valných hromad 1891–1898.

Holcbecher František (1890–1975),

kart. 2937, Paměti stavitele Holcbechera.

Lábek Ladislav (1844–1970),

sign. 32 e 67, Můj život I. Rukopis 1950.

sign. 32 e 68, Můj život II. Rukopis 1950.

sign. 32 e 69, Můj život III. Rukopis 1950.

Kopp Václav (1870–1950),

kart. 430, Kronika rodu Koppů.

kart. 431, Rodinné doklady.

kart. 431, Rodopis Koppů.

kart. 431, Sbírka fotografií, Rod Koppů v Hůrkách č. 1.

kart. 431, Sbírka fotografií. Upomínky ze světové války.

kart. 431, Sbírka fotografií. Z matiččina rodu.

kart. 431, Sbírka fotografií. Z mé rodiny.

kart. 431, Vysvědčení V. Koppa z učitelského ústavu v Příbrami (1891–1901).

kart. 431, Vysvětlení k sbírání rodových dokumentů.

Pohřební služba města Plzně (1806–1970),

sign. 21 b 21, Ústřední hřbitov v Plzni. Kremační seznam krematoria města Plzně (1950–1951).

Kříž František, JUDr. (1880–1962),

sign. 5 c 157–164, Paměti I–VIII.

Rodinný archiv Pernerů a Zykmondů (1714–1968),

sign. 6 f 130, Rodinné vzpomínky I.

sign. 6 f 131, Několik kapitol z rodinné kroniky.

sign. 6 f 132, Rodinné vzpomínky II.

sign. 2 f 51, Kronika rodu Pernerů I.

sign. 2 f 52, Kronika rodu Pernerů II.

Rodinný archiv Sofronů (1874–1958),

kart. 689, inv. č. 346/1–3, Mé paměti I–III.

Rodinný archiv Tauerů (1718–1981),

kart. 637, inv. č. 90 B, Má Plzeň.

Soukup Augustin (1904–1956),

kart. 667, Vzpomínky (1904) 1938–1956.

Šíp Augustin (1906–1949),

kart. 322, Paměti I–IV.

SOkA Rokycany

První národní škola Rokycany (1842–1953),

inv. č. 742, Kronika obecné školy (1845–1900).

Prameny vydané:

BĚLOHLÁVEK, Miloslav (ed.), *Vzpomínky na starou Plzeň*, Plzeň 2000.

ČERNÝ, Jan (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Edice vyprávěcích pramenů. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010.

FIBICH, Ondřej (ed.), *Karel Klostermann. Vzpomínky na Šumavu. Kniha pamětí*, Strakonice 2006.

FRIČ, Josef Jan, *Paměti babičky Kavalírové*, Praha 1930.

HAVELKOVÁ, Michaela – HOZÁK, Jan (edd.), *Emil Zimmler. Moje inženýrské paměti I–II*, Praha 2013.

HLADKÝ, Josef (ed.), *Vilém Mathesius, Paměti a jiné rukopisy*, Praha 2009.

HRDLIČKA, Josef (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003.

JANÁČEK, Josef (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti*, Praha 1996.

JIREČEK, Josef (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka I–II*, Praha 1866, 1868.

- JONÁŠOVÁ, Stanislava, *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816. Kniha VI–VII (1810–1816)*, Praha 2009.
- KUTNAR, František, *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, Praha 1941.
- LENDEROVÁ, Milena a kol. (edd.), *Deníky Františky Honlové z České Třebové. (Práce studentů diplomového semináře „Prameny osobní povahy v gender history“)*, Pardubice 2005.
- MARTÍNKOVÁ, Lenka (ed.), *Paměti pelhřimovských měšťanů z přelomu 18. a 19. století. Filip Ignác Dremsa & Antonín Štěpán*, Pelhřimov 2005.
- MENČÍK, Ferdinand (ed.), *Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a z Bezdružic od roku 1624 do roku 1648*, Praha 1897.
- PÁNEK Jaroslav (ed.), *Jan Zajíc z Házmburka. Sarmacia, aneb, Zpověď českého aristokrata*, Praha 2007.
- PETRÁŇOVÁ, Lydie a kol. (edd.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.
- RATAJOVÁ, Jana (ed.), *Alžběta Lidmila z Lisova. Rodinné paměti*, Praha 2002.
- VELEK, Luboš – VELKOVÁ, Alice (edd.), *Jaromír Čelakovský, Moje zápisky 1871–1914*, Praha 2004.
- VOJÁČEK, Milan a kol. (edd.), *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky*, Praha 2009.

Literatura:

- BAGGERMANOVÁ, Arianne (ed.), *Controlling time and shaping the self. Developments in autobiographical writing since the sixteenth century*, Leiden 2011.
- BATĚK, František – HRACHOVÁ, Hana – PRÁŠIL, Petr, *Zbirožsko na starých pohlednicích*, Hostivice 2007.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Archív města Plzně. Průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987.
- BOKŮVKOVÁ, Vlasta, *Norbert Kubát a hudební Plzeň*, Sborník Pedagogické fakulty v Plzni. Umění 5, 1966, s. 123–148.
- BROUČEK, Stanislav a kol., *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1996.
- BUDINSKÁ, Jitka – ZERJATKE, Petra, *Kapitoly z dějin lázeňství*, Teplice 2006.
- ČEPELÁK, Václav, *Dějiny Plzně 2. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967.
- Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000.
- Československý hudební slovník osob a institucí I*, Praha 1963.
- Československý hudební slovník osob a institucí II*, Praha 1965.

- DEKKER, Rudolf (ed.), *Egdocuments and history. Autobiographical writing in its social context since the Middle Ages*, Hilversum 2002.
- DOUŠA, Jaroslav, *Zásah "cizího, jiného, exotického" do osudu jednotlivce (začátek životní dráhy českého orientalisty Felixe Tauera)*, *Minulost Západočeského kraje* 42/2, 2007, s. 587–591.
- EISENHAMMER, Miroslav, *Škody způsobené městu Plzni nálety v době druhé světové války*, *Západočeský historický sborník* 5, 1999, s. 267–307.
- FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2006.
- FOUD, Karel – KRÁTKÝ, Vladislav – VLADAŘ, Jan, *Poslední akce. Operace amerického a britského letectva nad územím Čech v dubnu a květnu 1945*, Plzeň 1997.
- FROLÍK, Jiří, *Plzeňská hudební léta Hynka Pally*, *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka* 24, 2012, s. 3–14.
- FROLÍK, Jiří, *Počátky sborového zpěvu na Plzeňsku a Rokycansku (malá sonda do 2. poloviny 19. století)*, *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka* 23, 2011, s. 14–43.
- FRYŠČÁK, Milan, *Emigrace z českých zemí do Spojených států amerických v druhé polovině devatenáctého století*, in: KUKLÍK, Jan (ed.), *Přednášky z 44. běhu Letní školy slovanských studií*, Praha 2001, s. 112–117.
- HANZALOVÁ, Jarmila, *Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice*, Praha 1997.
- HAVLOVÁ, Jana – VEPŘEK, Vladimír, *Hudební život v Příbrami v letech 1860–1938. Příbramský dětský sbor (1939–1999)*, Příbram 2004.
- HAVLOVÁ, Zuzana, *Dámský spolek Ludmila v Rokycanech*, bakalářská práce, FPE ZČU v Plzni, Katedra Historie, 2012.
- HLAVAČKA, Milan, *Dějiny dopravy v českých zemích v období průmyslové revoluce*, Praha 1990.
- HLAVAČKA, Milan, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.
- HLINOMAZ, Milan, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, České Budějovice 2009.
- HORSKÁ, Pavla, *Praha – 1900 – Paříž*, Praha 1992.
- HOVORKA, Ladislav, *Hudba v chrámu P. Marie Sněžné v Rokycanech. Kapitola z dějin hudby na Rokycansku*, in: KÖNIGSMARK, Josef (ed.), *Brdský kraj, Rokycany 1946*, s. 45–55.

- HRUBÝ, Václav – SCHIEBL, Jaroslav, *Adresář velké Plzně, úřadů, průmyslu, živností, obchodů a obyvatel podle stavu k 1. lednu 1931*, Plzeň 1931.
- HUČKA, Jan, *O Bedřichově huti v Rokycanech*, *Minulostí Rokycanska* 6, 1996, s. 59–62.
- HUČKA, Jan, *Z historie železárny v Holoubkově*, *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka* 24, 2012, s. 15–26.
- HUČKA, Jan, *Zvonařské dílny rodu Pernerů v Plzni*, *Z dějin hutnictví* 33, 2003, s. 97–105.
- CHARLE, Christophe, *Paříž na přelomu století. Kultura a politika fin de siècle*, Brno 2004.
- INWOOD, Stephen, *Historie Londýna*, Praha 2003.
- JAKUBEC, Ivan, *Paměti a vzpomínky jako prvořadý historický pramen?*, in: SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 71–78.
- JANKO, Jan, *Paměti a jiné archiválie*, in: SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 97–108.
- JINDŘICH, Karel, *Závody a průmyslové trati Dr. B. H. Strousberga na Zbirožsku*, *Z dějin hutnictví* 31, 2002, s. 72–75.
- JÍROVÁ, Zuzana, *Dějiny ochotnického divadla na Rokycansku do roku 1945. Holoubkov, Radnice, Rokycany a Újezd u Sv. Kříže*, in: STOČES, Jiří – MUŠKOVÁ, Eva (edd.), *Scamna super Misam 2. Sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU*, Praha 2010, s. 78–83.
- KEJHA, Josef, *Svědectví pamětníků druhé světové války*, Plzeň 2010.
- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině I*, *Nová doba* 28, 26. listopadu 1922, č. 325, s. 3.
- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině II*, *Nová doba* 28, 28. listopadu 1922, č. 327, s. 3.
- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině III*, *Nová doba* 28, 29. listopadu 1922, č. 328, s. 3.
- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině IV*, *Nová doba* 28, 30. listopadu 1922, č. 329, s. 3.
- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině V*, *Nová doba* 28, 1. prosince 1922, č. 330, s. 3.

- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině VI*, Nová doba 28, 5. prosince 1922, č. 334, s. 3.
- KOPP, Václav, *Plynárenská exkurse města Plzně v cizině VII*, Nová doba 28, 7. prosince 1922, č. 336, s. 3.
- KOPPOVÁ, Ella Noěmi, *Vzpomínám...*, in: KRÍŽ, František (ed.), *Divadlo města Plzně 1902–1927*, Plzeň 1927, s. 167–172.
- KOŘALKA, Jiří, *Putování českých ctitelů Jana Husa do Kostnice v letech 1829–1868*, Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea 15, 2006, s. 73–119.
- KÖSSL, Jiří – KRÁTKÝ, František – MAREK, Jaroslav, *Dějiny tělesné výchovy II. Od roku 1848 do současnosti*, Praha 1986.
- KREUZZIEREROVÁ, Radmila, *Markova vila v Holoubkově*, Zprávy památkové péče 65, č. 5, 2005, s. 410–411.
- KRÍŽ, František, *Československá republika, vydání Plzeň*, Plzeň 1929.
- KRÍŽ, František, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1919–1925*, Plzeň 1925.
- KRÍŽ, František, *Město Plzeň. Přehled složení a činnosti obecní správy za léta 1925–1928*, Plzeň 1929.
- KRÍŽ, František, *Plzeňská obec a její divadlo*, in: KRÍŽ, František (ed.), *Divadlo města Plzně 1902–1927*, Plzeň 1927, s. 13–29.
- KRÍŽEK, Vladimír, *Obrazy z dějin lázeňství*, Praha 2002.
- KRÍŽKOVÁ-ČERVENÁ, Radka, *Školy a školská správa v královském svobodném městě Rokycany v souvislosti s novelou říšského školského zákona z 2. května r. 1883 a jeho provedení*, Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka 19, 2007, s. 27–41.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století.*, Praha 2009.
- LENDEROVÁ, Milena, *Téma "Francie" v českém tisku přelomu 19. a 20. století. (Ohlas pařížské světové výstavy roku 1900 v Čechách)*, in: KORDIOVSKÝ, Emil – KUBÍČEK, Jaromír (edd.), *Kulturní periodika na Moravě. 24. mikulovské sympozium 17. – 18. října 1996*, Břeclav 1996, s. 215–221.
- LENDEROVÁ, Milena, *Úvodem*, in: LENDEROVÁ, Milena – KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 5–8.
- MADEROVÁ, Marie – MAZNÝ, Petr, *Plzeň očima Ladislava Lábka*, Plzeň 2003.

- MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003³.
- MARŠÁLEK, Pavel, *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v Českých zemích 1939–1945*, Praha 2002.
- MARTINOVSKÁ, Soňa, *Rodinné a osobní vzpomínky plzeňské měšťanky Luisy Pernerové-Zykmundové jako útěcha v nelehkých časech*, bakalářská práce, FF JČU v Českých Budějovicích, ÚA PVH, 2012.
- MARTINOVSKÝ, Ivan a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.
- MAZNÝ, Petr – KRÁTKÝ, Vladislav, *100 zajímavostí ze staré Plzně*, Plzeň 2003.
- NOVÁKOVÁ, Božena a kol., *Obce a sídla. Stav k polovině 80. let I*, Praha 1991, s. 320.
- OHODOUŇSKÝ, Kristián – PÁTERA, Karel, *Návrat vítězů*, Plzeňské listy, roč. 36, č. 177, 6. srpna 1900, s. 1–3.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XV*, Praha 1900, s. 110–111.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XVI*, Praha 1900, s. 590.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XX*, Praha 1903, s. 822.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXIV*, Praha 1906, s. 278.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXVII*, Praha 1908, s. 57.
- PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, Luisa, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 3, 1914, s. 11–15.
- PERNEROVÁ-ZYKMUNDOVÁ, Luisa, *Zvonařská rodina Pernerů v Plzni. Část technická*, Věstník Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí, č. 4, 1914, s. 6–12.
- PEŘINOVÁ, Anna, *Ladislav Lábek a Zdeněk Wirth – přátelství i spolupráce*, diplomová práce, FF JČU v Českých Budějovicích, ÚA PVH, 2011.
- PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny I*, Praha 1954.
- PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny IV*, Praha 1957.

- RANDÁK, Jan, *Životní světy, paměti a jejich interpretace*, in: SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 79–89.
- RECHCÍGL, Miroslav, *Czechs and Slovaks in America. Surveys, essays, reflections and personal insights relating to the history and the contributions of Czech and Slovak immigrants in America and their descendants*, Boulder CO 2005.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Dopady války na každodenní život obyvatelstva Plzně a okolních obcí (1914–1918)*, *Minulostí Západočeského kraje* 42/1, 2007, s. 277–336.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Obecní volby v roce 1919 v Plzni*, *Minulostí Západočeského kraje* 45, 2010, s. 56–111.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeňské události let 1900–1939 v pamětech JUDr. Františka Kříže*, *Minulostí Západočeského kraje* 39, 2004, s. 261–292.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Sociální důsledky války a jejich projevy v Plzni v letech 1914–1919*, *Minulostí Západočeského kraje* 41/1, 2006, s. 199–294.
- SEKYRKOVÁ, Milada, *Úvod*, in: SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006, s. 3–10.
- SCHULZE, Winfried, *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte? Vorüberlegungen für die Tagung „Ego-dokumente“*, in: SCHULZE, Winfried (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlín 1996, s. 11–30.
- SLABÁKOVÁ, Radmila, *Osobní deník – zdroj nebo tvůrce paměti?*, in: LENDEROVÁ, Milena – KUBEŠ, Jiří (edd.), *Osobní deník a korespondence. Snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Pardubice 2004, s. 41–48.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka. 1914–1918*, Praha 2001.
- ŠPELDA, Antonín, *Slavnostní představení „Madame Butterfly“*, *Český deník*, roč. 28, č. 340, 10. prosince 1939, s. 4.
- ŠTVERÁK, Karel Josef, *Vzpomínky. II. díl. 1874–1924. Almanach vydaný při oslavě půlstoletého trvání stát. koedukačního ústavu učitelského v Příbrami*, Příbram 1924.
- ŠTOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.
- TEJKALOVÁ, Jana, *Haličská fronta očima českých vojáků rakousko-uherské armády*, *Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády České republiky* 50, č. 2, 2001, s. 332–370.
- TOMEŠ, Josef a kol., *Český biografický slovník XX. století I*, Praha 1999, s. 509.
- VACULÍK, Jaroslav, *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002.

VACULÍK, Jaroslav, *Přes moře nebo po souši? K cestování českých emigrantů 2. poloviny 19. a počátku 20. století*, in: KALETA, Petr (ed.), *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní vědecké konference (Praha 6. – 7. 9. 2007)*, Praha 2008, s. 167–171.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Autobiografie jako pramen k dějinám všedního dne v 19. a počátkem 20. století*, in: EBELOVÁ, Ivana – ŠOUŠA, Jiří (edd.), *Inter laurum et olivam*, Praha 2007, s. 529–537.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.*, Praha 1996.

WASKOVÁ, Eva, *Plzeň jako železniční uzel*, *Západočeský historický sborník* 1, 1995, s. 103–118.

Inventáře

AM Plzeň, *PhDr. Marie Tauerová a její blízcí (1649) 1718–1981. Inventář*, archivní pomůcka č. 101.

Internetové zdroje

<http://archiv.narodni-divadlo.cz> – Digitální soupis repertoáru Národního divadla v Praze od roku 1883 (stav k 22. dubnu 2014).

<http://castlegarden.org> – Databáze amerických imigrantů pro rozmezí let 1820–1892 (stav k 22. dubnu 2014).

<http://ellisland.org> – Databáze amerických imigrantů pro rozmezí let 1892–1954 (stav k 22. dubnu 2014).

<https://familysearch.org> – Genealogická databáze s velkým množstvím digitalizovaných osobních dokumentů (stav k 22. dubnu 2014).

<http://portafontium.cz> – Bavorsko-česká síť zpřístupňující digitální historické prameny (stav k 22. dubnu 2014).

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mapy Hůrek a okolí

1. I Poloha Hůrek
1. II Rozložení domů v ústřední části obce

Příloha č. 2 – Rodokmen hlavní větve rodiny Koppů

Příloha č. 3 – Ukázky písma a podoby zápisů v Kronice rodu Koppů

3. I Běžný rukopis
3. II Vlastnoruční podpis Václava Koppa
3. III Písmo vsuvek
3. IV Strojopis

Příloha č. 4 – Fotografie míst spojených se životem Václava Koppa

4. I Hůrky v roce 1906
4. II Hůrky dnes
4. III Statek č. 1 v Hůrkách v roce 1895
4. IV Statek č. 1 v Hůrkách dnes
4. V Současný vzhled domu v Hálkově ulici čp. 18 v Plzni
4. VI Dnešní podoba vily u Svěpomoci čp. 8 v Plzni

Příloha č. 5 – Fotografie Václava Koppa a jeho rodiny

5. I Václav Kopp v mládí, léta 1895 a 1903
5. II Václav Kopp v dospělosti a ve stáří, léta 1936 a 1945
5. III Manželka Ella Koppová
5. IV Syn Václav Kopp
5. V Josef Hrabák s manželkou Josefou, roz. Koppovou
5. VI Strýc Václav Kopp a teta Anna Koppová
5. VII Rodiče Josef a Karolína Koppovi
5. VIII Sourozenci, Zdeňka Kellerová, Karolína Štěpánová, Josef Kopp
5. IX V Chicagu. Josef Kopp a Zdeňka Kellerová s manželem a dcerou Annou

Příloha č. 6 – Fotografie zachycující život Václava Koppa

- 6. I První snídaně v novém bytě (1907)
- 6. II Návštěva u rodiny Pallů (1907)
- 6. III První světová válka, Chotěšov (1915)
- 6. IV První světová válka, Cheb (1915)
- 6. V První světová válka, Caldonazzo (1918)
- 6. VI První světová válka, východní fronta, bojiště po zimě
- 6. VII Exkurze do Anglie, Carlisle (1922)
- 6. VIII Pobyt v Mariánských Lázních (1937)

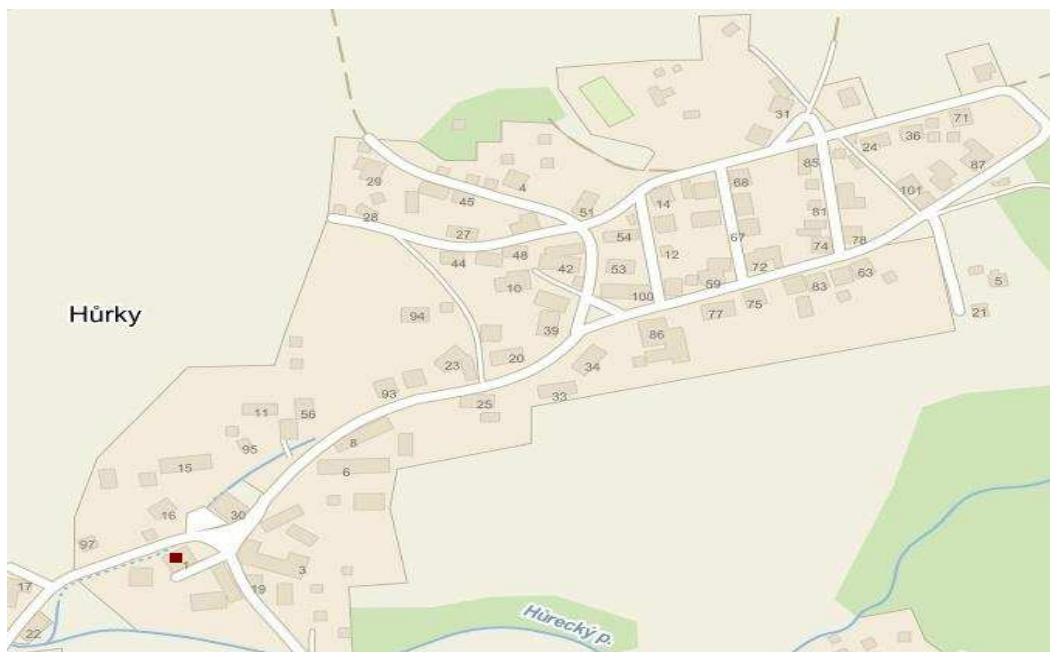
Příloha č. 7 – Tabulka srovnávající životní data a podobu děl Václava Koppa a Luisy Pernerové-Zykmundové

Příloha č. 1 – Mapy Hůrek a okolí

1. I Poloha Hůrek (staženo 22. dubna 2014)

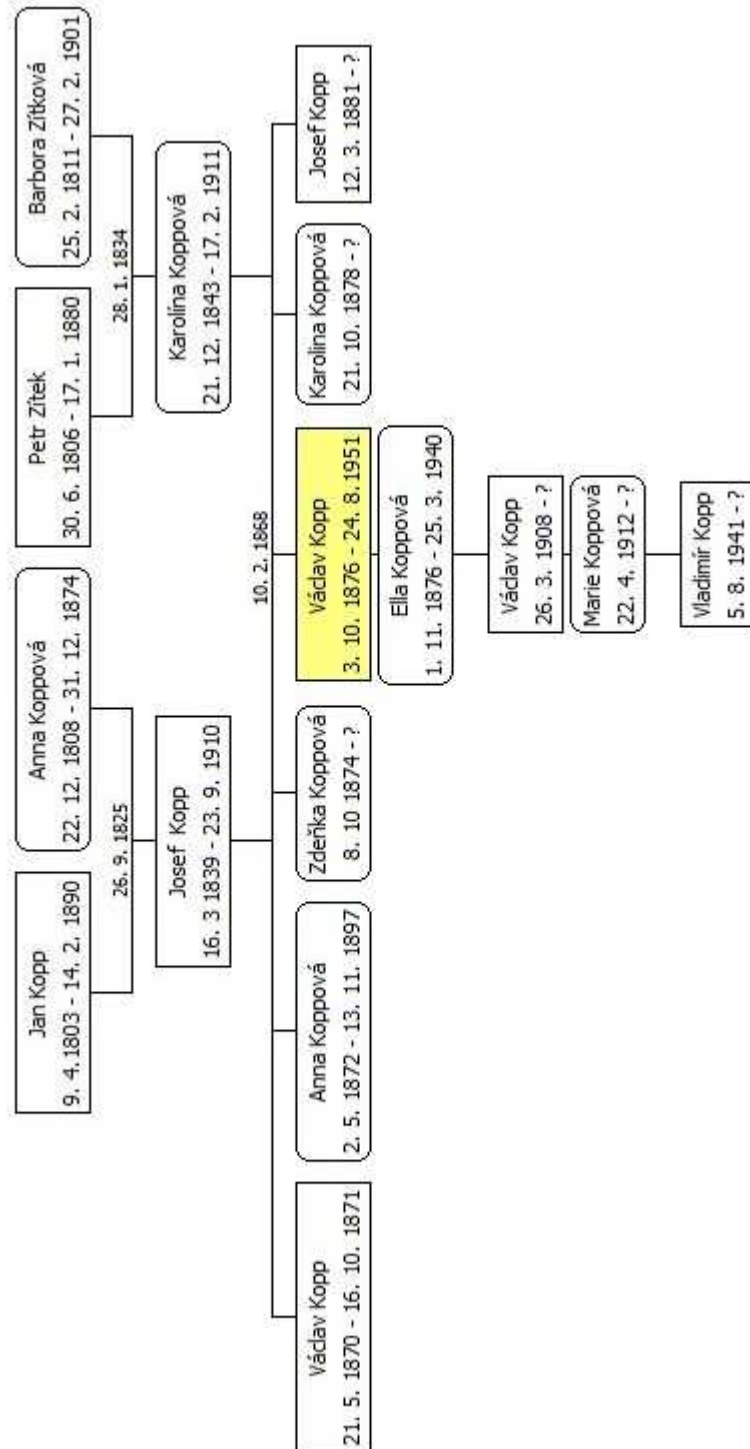

1. II Rozložení domů v ústřední části obce (staženo 22. dubna 2014)

Příloha č. 2 – Rodokmen hlavní větve rodiny Koppů

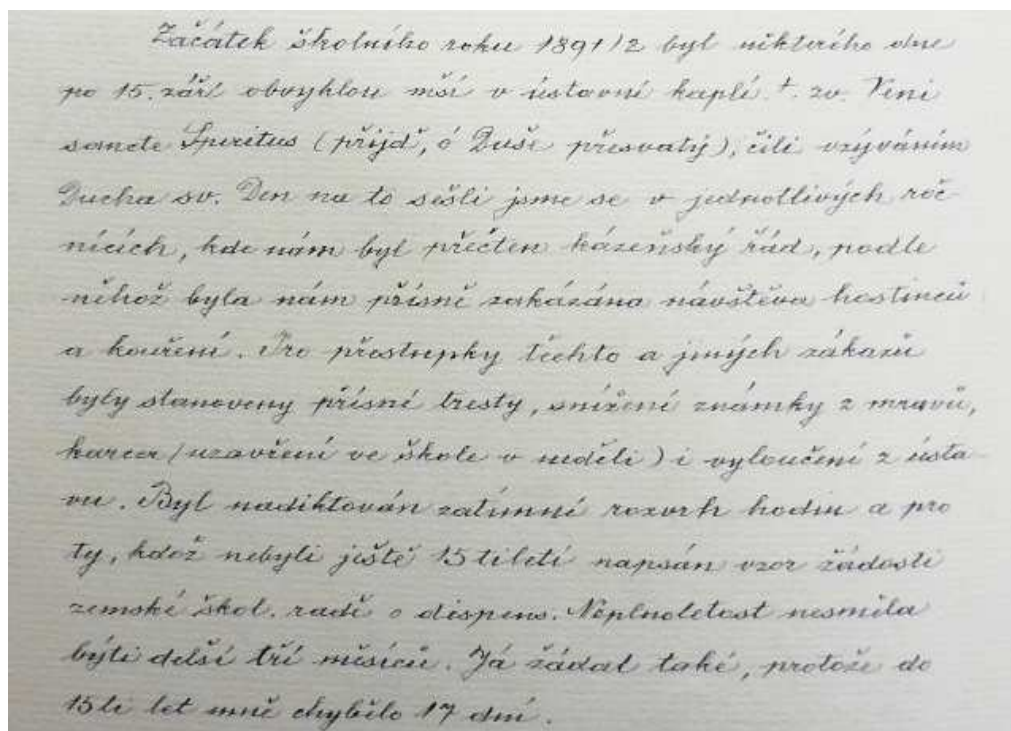
(sestaveno na základě matrik a údajů shromážděných v příloze Rodopis Koppů)

Příloha č. 3 – Ukázky písma a podoby zápisů v Kronice rodu Koppů

3. I Běžný rukopis

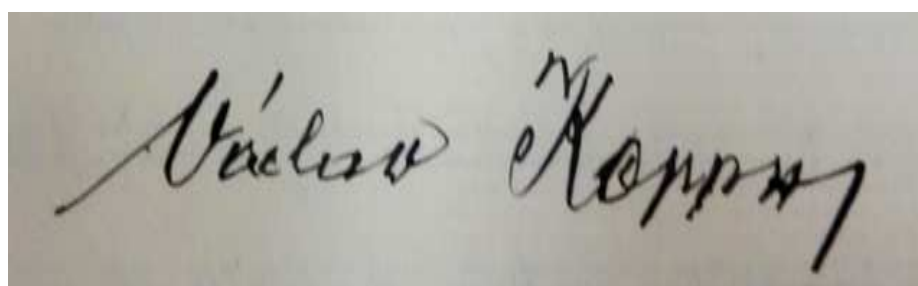
(Kronika rodu Koppů, s. 103)

Začátek školního roku 1891/2 byl některého dne po 15. září obvyklou mší v ústavní kapli.†. 20. Vini samete Spiritus (přijď, ó Duše přecvatij), čili vzýváním Ducha sv. Den na to síšli jsme se v jednotlivých ročnících, kde nám byl přečten kázeňský řád, podle něhož byla nám přísně zakázána návštěva hostinců a kouření. Pro přestupky těchto a jiných zákazů byly stanoveny přísné tresty, snížení známky z morav, karcera (uzavření ve škole v neděli) i vyloučení z ústavu. Byl nadiktován zatímní rozvrh hodin a proto, kdož nebyli jižte 15 leti napsán vzor žádosti zemské škol. radě o dispens. Někdoletost nesměla býti delší tří měsíců. Já žádal také, protože do 15 let mně chybělo 17 dní.

3. II Vlastnoruční podpis Václava Koppa

(Kronika rodu Koppů, s. 26)

Václav Kopp

3. III Písmo vsuvek

(Kronika rodu Koppů, s. 185)

To byl již 3. nálet na Plzeň. První z 25/4 a druhý ze 4/5 1942. Nebyly svrhovány žádné pumy. Šak byly 3 letecké poplachy a to 29/8 a 24/10 1942 a 15/3 1943. Příčinou jich byly nepřátelské nálety na bavor. říš. území, o nichž byly zprávy vrchního velitel. brané moji.

Tentokrát to bylo zlé. Obyvatelstvo je nejvíc zneklidněno a v obávkách o budoucnost. Kdo může, stěhuje se na venkov. Já bych také odjel. Ale těžké výživové poměry a většinou neochota venkovanů k strádajícím měšťákům mně v tom brání. Leda bych se svěkl do naha a dal poslední ze svého velkého prádla. Nově si nemohu koupiti pro jeho naprostý nedostatek a špatnou jakost. - Tím vysvětluji přestávku v psaní kroniky. Měl jsem mnoho pochůzek pro opatřování poukázek na opravy oken a střechy, jemuž předcházelo čvero hlášení škody, při tom popsáno mnoho papíru. Jinak to teď nejde.

3. IV Strojopis

(Kronika rodu Koppů, s. 50)

O mé mamince Karolině Koppové,
rozené Zitkové.
18 21/XII 43 - 19 17/II 11.

Má drahé dobrá maminko, stále vidím Tvou milou, ustaranou, později vrásčitou tvář, Tvé upracované ruce, slyším Tvá vypravování o dobrých časech Tvého mládí mně neznámého, v němž nikdy nezaslechl jsem slova stesku, tím méně výčitek. Nejhlubší však stopou je vryt v mé duši zoufale bolestný výraz Tvých očí, když jsem odcházel od Tebe na magdeburském nádraží v Lipsku, odkud jsi odjížděla přes Brémy do Ameriky k svému muži, mému otci.

Příloha č. 4 – Fotografie míst spojených se životem Václava Koppa

4. I Hůrky v roce 1906

(Kronika rodu Koppů, příl. ke s. 3)

4. II Hůrky dnes (foto autorky)

4. III Statek č. 1 v Hůrkách v roce 1895
(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

4. IV Statek č. 1 v Hůrkách dnes (foto autorky)

4. V Současný vzhled domu v Hálkově ulici čp. 18 v Plzni (foto autorky)

4. VI Dnešní podoba vily u Svěpomoci čp. 8 v Plzni (foto autorky)

Příloha č. 5 – Fotografie Václava Koppa a jeho rodiny

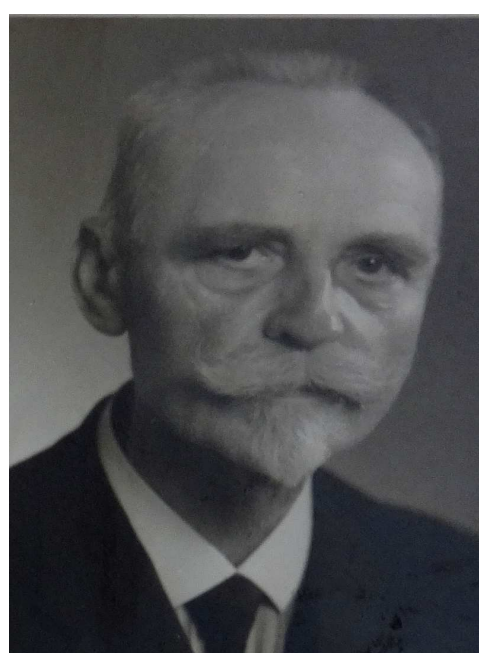
5. I Václav Kopp v mládí, léta 1895 a 1903

(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

5. II. Václav Kopp v dospělosti a v době stáří, léta 1936 a 1945

(Kronika rodu Koppů, s. 467)

5. III Manželka Ella Koppová
(Sbírka fotografií. Z mé rodiny)

5. IV Syn Václav Kopp
(Sbírka fotografií. Z mé rodiny)

5. V Josef Hrabák s manželkou Josefou, roz. Koppovou
(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

5. VI Strýc Václav Kopp a teta Anna Koppová
(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

5. VII Rodiče Josef a Karolína Koppovi
(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

5. VIII Sourozenci, Zdeňka Kellerová, Karolína Štěpánová, Josef Kopp
(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

5. IX V Chicagu. Josef Kopp a Zdeňka Kellerová s manželem a dcerou Annou
(Sbírka fotografií. Rod Koppů v Hůrkách č. 1)

Příloha č. 6 – Fotografie zachycující život Václava Koppa

6. I První snídani v novém bytě (1907)

(Sbírka fotografií. Z mé rodiny)

6. II Návštěva u rodiny Pallů (1907)

Zleva Ella Koppová, Pallovi, Václav Kopp (Sbírka fotografií. Z mé rodiny)

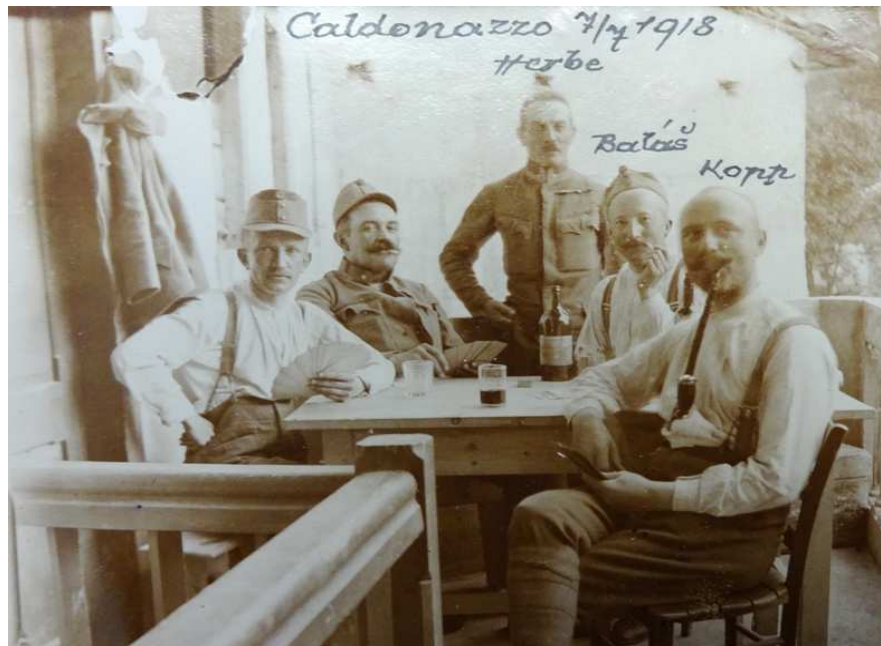
6. III První světová válka, Chotěšov (1915)
(Sbírka fotografií. Upomínky ze světové války)

6. IV První světová válka, Cheb (1915)
(Sbírka fotografií. Upomínky ze světové války)

6. V První světová válka, Caldonazzo (1918)
(Sbírka fotografií. Upomínky ze světové války)

6. VI První světová válka, východní fronta, bojiště po zimě
(Sbírka fotografií. Upomínky ze světové války)

6. VII Exkurze do Anglie, Carlisle (1922).

Václav Kopp třetí zprava. (Kronika rodu Koppů, s. 282)

6. VIII Pobyt v Mariánských Lázních (1937)

(Sbírka fotografií. Z mé rodiny)

Příloha č. 7 – Tabulka srovnávající životní data a podobu děl Václava Koppa a Luisy Pernerové-Zykmundové

	Václav Kopp	Luisa Pernerová-Zykmundová
Datum narození:	3. října 1876, Hůrky	14. března 1867, Plzeň
Původ:	statkářská rodina	rod zvonářů
Sourozenci:	bratr a tři sestry	mladší sestra
Svatba:	9. února 1907, Plzeň	10. září 1891, Plzeň
Děti:	syn Václav	syn Jiří, dcery Aloisie a Ludmila
Povolání:	ředitel měšťanské školy	v domácnosti
Zájmy:	zpěv, divadlo, turistika	zpěv, plzeňské památky
Úmrtí:	24. srpna 1951, Plzeň	6. května 1947, Plzeň
	Shoda	Shoda
Dedikace díla:	synovi a dalším potomkům	dětem a budoucím čtenářům
Zobrazení rodiny:	zdůraznění starobylosti rodu	uchování rodinné paměti
Řešení konfliktů:	poukázání na spáchanou křivdu	obhájení cti příslušníka rodu
Vnímání dětství:	vzpomínky na radostné chvíle	pocity nostalgie
Vyrovňování se s válkou:	záznamy o lepších časech	odpoutání se od reality díky psaní
Národnostní postoj:	vlastenectví, hrdost na ČSR	protiněmecký tón, nacionalismus
Genealogie:	sestavení rodokmenu rodiny	rozsáhlé bádání o předcích
	Rozdíly	Rozdíly
Obsah:	pojednání i životě autora	dětství a mládí pisatelky
Válečný prožitek:	aktuální vsuvky ohledně bojových akcí	vyhýbání se zmíncek o válce
Celkové pojetí:	přesné, ale subjektivně zbarvené informace	snaha o objektivnost
Zaměření:	na svou osobu a vlastní prožitky	na blízké a své okolí
Vnější podoba:	pevná struktura	neuspořádané zápisy
Osud ve stáří:	osamělý život, komplikovaný vztah se synem	obklopena chápající rodinou
Pohled na Plzeň:	společenský život a kultura	zájem o stavební proměny města